

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ**

**«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΡΗΣΤΩΝ ΣΤΙΣ
ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ»**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2009

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

**«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΡΗΣΤΩΝ ΣΤΙΣ
ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ»**

*της φοιτήτριας
Αγλαΐας Αναξαγόρα*

*επιβλέπουσα καθηγήτρια
Αικατερίνη Γιαννουκάκου*

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2009

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για αυτήν την πτυχιακή εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω την υπεύθυνη καθηγήτρια που μου έδωσε την ευκαιρία να πραγματοποιήσω αυτήν την πτυχιακή, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, για την πολύτιμη βοήθεια της τόσο στην επιλογή του θέματος και την δημιουργία του σκελετού όλης της πτυχιακής, όσο και στην συνεχή επιμέλεια της από την αρχή ως το τέλος της αλλά και για την συνολική υποστήριξη στην προσπάθειά μου.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω τους γονείς μου που με την επίμονη και την υποστήριξη και την κατανόησή τους κατά το πέρασ τον πτυχιακής. Επίσης είμαι ευγνώμων στον κόν Γιώργο Χατζηγεωργίου για την πολύτιμη βοήθεια του κατά την διαρκείας εκπόνησης της πτυχιακής. Τέλος δε πρέπει να παραλείψω την Κατερίνα Φραντζέσκου τη συμφοιτήτρια, συνάδελφο και φίλη για την χρήσιμη βοήθειά της κάποιες στιγμές κατά την διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας.

ΕΠΙΤΟΜΗ

Τα τελευταία χρόνια συναντάται ολοένα και περισσότερο στη βιβλιογραφία ο όρος “information literacy”, ήτοι ελληνιστί «πληροφοριακή παιδεία» ή «πληροφοριακός γραμματισμός». Ο όρος καλύπτει τις διαδικασίες εκείνες που απαιτούνται ώστε κάποιος να ξέρει να έχει πρόσβαση και να διαχειρίζεται τη σωστή πληροφορία. Προέκυψε ως αναγκαιότητα στην εποχή μας, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης του όγκου των πληροφοριών που μας παρέχονται, αλλά και της εξέλιξης των τεχνολογικών μέσων με τα οποία μπορούμε να έχουμε πρόσβαση σ’ αυτές. Θεωρείται ως θεμέλιος λίθος για τη διαβίου μάθηση, ενώ παίζει κεντρικό ρόλο τόσο στην προσωπική εξέλιξη όσο και στην οικονομική ανάπτυξη. Στην εργασία αυτή θα προσπαθήσουμε καταρχήν να προσεγγίσουμε την ιστορική εξέλιξη της πληροφοριακής παιδείας, στη συνέχεια να αναλύσουμε την έννοια του όρου και τους λόγους για τους οποίους είναι τόσο απαραίτητη στην εποχή μας και τέλος, να αναφέρουμε συνοπτικά κάποιους τρόπους με τους οποίους μπορεί να εξαπλωθεί και να επιτύχει η εφαρμογή της.

Η καθιέρωση και η εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων εκπαίδευσης χρηστών από τους υπεύθυνους κάθε βιβλιοθήκης αποτελεί ένα από τους πιο κατάλληλους τρόπους εκμάθησης του κοινού όσο αφορά τις λειτουργίες της βιβλιοθήκης και τις υπηρεσίες που παρέχονται. Αναλύω σχολαστικά τον ορισμό, την αναγκαιότητα, τους σκοπούς, τις μεθόδους, το σχεδιασμό και κοινό, τις παραμέτρους δηλαδή που περιλαμβάνει αυτή η εκπαίδευση. Τέλος, εξετάζεται σε χωριστό μέρος της πτυχιακής μου τα προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών που ακολουθούν οι κυπριακές βιβλιοθήκες βασιζόμενη στην μέθοδο της αυτοψίας και του ερωτηματολογίου που απεστάλη σε ακαδημαϊκές, δημόσιες και δημοτικές, νοσοκομειακές, ειδικές βιβλιοθήκες και την Εθνική Βιβλιοθήκη της Κύπρου, όπου τα αποτελέσματα παρουσιάζονται με την βοήθεια πινάκων αναλυτικότερα.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Ξενόγλωσσες

ALA= American Library Association

Cd-rom = compact disc - read only memory

Email= Electronic mail

ERIC = Educational Resources Information Center

Germanischer Lloyd = Γκρίζα Βιβλιογραφία

HEAL-Link=HElleenic Academic Libraries–LINK

IFLA= International Federation of Library Associations

JCR = Journal Citation Reports

NCLIS= National Commission on Libraries and Information Science

NFIL= National Forum on Information Literacy

OPAC = Online Public Access Catalogue

pdf = Portable Document Format

RSS= Rich Site Summary

UNESCO= United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation

WWW=World Wide Web

ΑΕΙ = Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

Βλ. =Βλέπε

Ελληνόγλωσσες

Ερ.= Ερώτηση Ερωτηματολογίου

Η/Υ= Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές

ΗΠΑ= Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

κ.α.= και άλλα

Κ.Ε.Α.Β = Κοινοπραξία Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

ΤΕΙ= Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
Ευχαριστίες	i
Επιτομή	ii
Πίνακας συντομογραφιών	iii
Πρόλογος	ix
Μεθοδολογία	xi
Βιβλιογραφική ανασκόπηση	xv
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ	1
1.1 Επιτόπιες υπηρεσίες	1
1.1.1 Δανεισμός	2
1.1.2 Διαδανεισμός	2
1.1.3 Εκπαιδευτικά σεμινάρια	3
1.1.4 Αναγνωστήρια	4
1.1.5 Εργαστήριο πολυμέσων	4
1.2 Ηλεκτρονικές υπηρεσίες	4
1.2.1 Κατάλογος περιοδικών	4
1.2.2 Ηλεκτρονικά περιοδικά	5
1.2.3 Ηλεκτρονικά βιβλία	5
1.2.4 Βάσεις δεδομένων	5

1.2.5 Αναζήτηση HEAL-Link	5
1.2.6 Επικοινωνήστε με ένα Βιβλιοθηκονόμο	6
1.2.7 Θεματικές πύλες	6
1.2.8 Άρτεμις	6
1.2.9 Ζέφυρος	6
1.2.10 Εύρεση αναφορών/Citations	7
1.2.11 RefWorks	8
1.2.12 Ηλεκτρονικά Βιβλία, Λεξικά	8
1.2.13 Αναζήτηση στο Διαδίκτυο (Internet)	8
1.2.14 Ηλεκτρονικός Κατάλογος Βιβλιοθήκης (Online Public Access Catalogue – OPAC)	9
1.2.15 Συλλογικός Κατάλογος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών	9
1.2.16 Ειδική συλλογή γκρίζας βιβλιογραφίας	9
1.2.17 Υπηρεσίες προς ΑμΕΑ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ	12
2.1 Ιστορική ανασκόπηση	13

2.2 Αναλυτική προσέγγιση του όρου	20
2.3 Πληροφοριακή παιδεία και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ	32
3.1 Ο ρόλος των βιβλιοθηκονόμων	32
3.2 Μέθοδοι συλλογής δεδομένων	35
3.3 Ανάγκες των χρηστών	36
3.4 Προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών	37
3.4.1 Σχεδιασμός	38
3.5 Πληροφοριακή παιδεία	39
3.6 Βιβλιογραφική εκπαίδευση στις Σχολές Βιβλιοθηκονομίας	41
3.7 Πρότυπα σχεδιασμού σεμιναρίων πληροφοριακής παιδείας	42
3.7.1 Big Six Skills (Μεγάλες Έξι Δεξιότητες)	43
3.7.2 Information Search Process (ISP)	44
3.7.3 Guided Inquiry (Καθοδηγημένη Αναζήτηση)	45
3.7.4 Phenomenographic Research Approach	47
3.7.5 Oregon State University	48
3.7.6 Sheffield University	49
3.7.7 Research Cycle	50
3.7.8 Focus on Research	51

3.7.9 SAUCE (Set the scene, Acquire, Use, Communicate, Evaluate)	52
3.7.10 PLUS (Purpose, Location, Use, Self-evaluation)	52
3.7.11 3Doors to InfoLiteracy	53
3.7.12 Πρόγραμμα πληροφοριακής εκπαίδευσης των Barrett και Danks	54
3.8 Τα τρία βασικά συστατικά	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	61
4.1 Ανάλυση ερωτηματολογίου	61
Παράρτημα Α: Ερωτηματολόγιο	76
Λεξικό όρων	81
Βιβλιογραφία	84
Ευρετήριο όρων	90

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η θέση της βιβλιοθήκης στην εποχή μας έχει αποκτήσει μεγάλη σημασία και διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στη διάδοση της γνώσης, τέτοια που ποτέ δεν είχε. Μολονότι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έχουν αυξηθεί, το βιβλίο εξακολουθεί να παραμένει ο βασικός φορέας γνώσεων και ανεξάντλητη πηγή μάθησης, πληροφοριών και ψυχαγωγίας. Η ύπαρξη και λειτουργία των βιβλιοθηκών είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που συμβάλουν στην πνευματική άνοδο της κοινωνίας. Η συμβολή βιβλιοθηκών στην πνευματική εγρήγορση ενός τόπου είναι σημαντική, γιατί παρέχει τη δυνατότητα σε κάθε ενδιαφερόμενο να έχει πρόσβαση στο υλικό τους. Η βιβλιοθήκη είναι ένας από τους σημαντικούς παράγοντες όπου οι χρήστες –μικροί και μεγάλοι, μαθητές και φοιτητές, δάσκαλοι και καθηγητές, αλλά και ο καθένας μας— μπορούν να έχουν πρόσβαση σε πολλαπλό υλικό που καλύπτει όλο το φάσμα της επιστημοσύνης και του παντός επιστητού.

Επιπλέον οι σύγχρονες βιβλιοθήκες έχουν αναπτυχθεί αρκετά ως προς τις λειτουργίες τους και τις υπηρεσίες που παρέχουν στο κοινό τους. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στην ανάπτυξη της τεχνολογίας, η οποία πλέον παίζει καταλυτικό ρόλο στη διάθεση υπηρεσιών και την επέκταση των ιδίων των βιβλιοθηκών. Η παροχή διαφόρων προγραμμάτων σε Η/Υ, η χρήση του Διαδικτύου για την ανάκτηση πληροφοριών και την επικοινωνία με το κοινό, η χρήση των ηλεκτρονικών καταλόγων (OPACs), καθώς και η χρήση βάσεων δεδομένων από τους χρήστες της Βιβλιοθήκης οδήγησαν σε ένα «πληροφοριακό κενό» ειδικά προς τους χρήστες για τους οποίους όλα αυτά ήταν πρωτόγνωρα.

Η πτυχιακή αυτή εργασία έχει σκοπό να αναφερθεί στις μορφές με τις οποίες λειτουργούν οι βιβλιοθήκες, στις υπηρεσίες τους, στο κοινό το οποίο απευθύνονται, στις ανάγκες του κοινού και τον προσδιορισμό των αναγκών τους. Κύριο σημείο της εργασίας είναι να αναφερθεί στα διάφορα προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών και στις βιβλιοθήκες Ελλάδας και Κύπρου οι οποίες εφαρμόζουν κάποια από αυτά. Η ύπαρξη, η χρήση και η καθιέρωση ειδικών προγραμμάτων εκπαίδευσης χρηστών από τους υπεύθυνους της βιβλιοθήκης αποτελεί ένα από τους πιο κατάλληλους τρόπους εκμάθησης του κοινού όσο αφορά τις λειτουργίες της βιβλιοθήκης.

Στην πτυχιακή εργασία αυτή θα προσπαθήσουμε καταρχήν να προσεγγίσουμε την ιστορική εξέλιξη της πληροφοριακής παιδείας, στη συνέχεια να αναλύσουμε την έννοια του όρου και τους λόγους για τους οποίους είναι τόσο απαραίτητη στην εποχή μας και τέλος, να αναφέρουμε συνοπτικά κάποιους τρόπους με τους οποίους μπορεί να εξαπλωθεί και να επιτύχει η εφαρμογή της. Επίσης γίνεται μια εκτενής ανασκόπηση του θέματος πληροφοριακής παιδείας παρουσιάζοντας τους ορισμούς της πληροφοριακής παιδείας, τους στόχους της και την εκπαίδευσή της. Έπειτα, εξετάζεται η πληροφοριακή παιδεία στις Ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στο δεύτερο κεφαλαίο της πτυχιακής μου.

Ως χωριστό μέρος της πτυχιακής μου αναλύεται η στάση κι το ποσοστό υιοθέτησης από τις κυπριακές βιβλιοθήκες της πληροφοριακής παιδείας στις υπηρεσίες τους και γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχτούν τυχόν προβλήματα και δυσκολίες που συναντώνται στην υιοθέτηση τέτοιων πρακτικών. Μόνο και εφόσον οι υπεύθυνοι των βιβλιοθηκών εφαρμόσουν κατάλληλα προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών , θα μπορέσουν να βοηθήσουν το κοινό ούτως ώστε η πρόσβαση και η χρήση των υπηρεσιών τους να είναι πιο εύκολη, εύχρηστη και αποτελεσματική.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο κεφάλαιο μεθοδολογία έρευνας καταγράφονται όλα τα στάδια που πραγματοποιήθηκαν για την ολοκλήρωση της εργασίας αυτής. Ο σκοπός και οι στόχοι που τέθηκαν καθόρισαν το πλαίσιο στο οποίο θα κινηθεί η μελέτη αυτή. Παρακάτω παρουσιάζονται ο σκοπός και οι στόχοι, οι περιορισμοί της μελέτης και το δείγμα του πληθυσμού στο οποίο διεξήχθη η έρευνα. Ακόμη παρουσιάζονται τα ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους υπαλλήλους των βιβλιοθηκών και ο τρόπος ανάλυσης τους. Στη συνέχεια δίνεται μια περίληψη για τη βιβλιογραφική έρευνα και την βιβλιογραφική ανασκόπηση που έγινε για χάρη της έρευνας αυτής. Καταγράφονται τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά την διάρκεια της διεξαγωγής της έρευνας και τέλος παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από το κεφάλαιο αυτό.

Ο John Dewey (1983) ορίζει την επιστημονική έρευνα ως «...ενεργητική, επίμονη και συστηματική εξέταση κάθε μορφής γνώσεως με βάση δύο στοιχεία:

(α)τα εμπειρικά δεδομένα τα οποία την επαληθεύουν, και

(β)την γενίκευση, τις γενικές δηλαδή αρχές προς τις οποίες οδηγεί και τείνει»¹.

Σκοπός της εργασίας είναι η έρευνα και η μελέτη των βιβλιοθηκών της Κύπρου, όπως η καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης στις βιβλιοθήκες, ο εντοπισμός τυχόν προβλημάτων που αφορούν την εκπαίδευση χρηστών, την προσβασιμότητα στις υπηρεσίες τους και το προσωπικό τους με σκοπό να προτείνει λύσεις ώστε να επιτευχθεί η μελλοντική ανάπτυξη τους.

Παράλληλα επιμέρους στόχοι της εργασίας είναι οι ακόλουθοι:

- γενική περιγραφή των υπηρεσιών μιας βιβλιοθήκης (έμφαση στις ηλεκτρονικές)
- πληροφοριακή παιδεία (ορισμός, ανάλυση όρου, ιστορική αναδρομή, σύγχρονη χρήση)
- προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών (ορισμός, αναγκαιότητα, σκοποί, μέθοδοι και σχεδιασμός, κοινό)

¹ Ιωάννου, ΝΠ 1983, *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*, Αθήνα.

- η βιβλιογραφική μελέτη των βιβλιοθηκών
- η καταγραφή και η παρουσίαση των βιβλιοθηκών της Κύπρου.
- η καταγραφή και η έρευνα της παρούσας κατάστασης ως προς το προσωπικό, το υλικό, την υλικοτεχνική υποδομή και την προσβασιμότητα στις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών και την εκπαίδευση που παρέχουν στους χρηστές οι ακαδημαϊκές, δημόσιες και δημοτικές, νοσοκομειακές και ειδικές βιβλιοθήκες
- η έρευνα ως προς την χρήση τεχνολογιών στις βιβλιοθήκες αυτές
- η μελέτη του προσωπικού σε θέματα εκπαίδευσης και κατάρτισης
- η έρευνα χρηστών ως προς τη χρήση των υπηρεσιών και των ηλεκτρονικών πηγών πληροφόρησης των βιβλιοθηκών και καταγραφή των απόψεων τους όσον αφορά στις βιβλιοθήκες από τους υπεύθυνους των βιβλιοθηκών.

Η συγκεκριμένη έρευνα διεξήχθη με σκοπό να καταγράψει και να παρουσιάσει τις βιβλιοθήκες της Κύπρου. Η επιλογή αυτή έγινε μετά την απόφασή μου να πραγματοποιήσω την πρακτική μου άσκηση στην βιβλιοθήκη επιστημών υγείας στην Λεμεσό . Με την παραμονή μου στο χώρο αυτό θα είχα πρόσβαση σε μεγάλο όγκο υλικού που αφορά της βιβλιοθήκες της Κύπρου.

Αρχική σκέψη ήταν να πραγματοποιηθεί η έρευνα μόνο στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες που θα είχα ελεύθερη πρόσβαση και πλούσιο υλικό για τις βιβλιοθήκες τους. Αργότερα αποφασίστηκε με την υπεύθυνο καθηγήτρια να συζητήσω με τους υπεύθυνους των βιβλιοθηκών και εφόσον ήταν πρόθυμοι, να συμμετάσχουν και αυτοί στην έρευνα, να επεκτείνουμε την έρευνα σε όλες τις βιβλιοθήκες της Κύπρου.

Τελικά, πραγματοποιήθηκε έρευνα στο προσωπικό σε όλες τις βιβλιοθήκες και στις υπηρεσίες που παρέχουν στους χρηστές τους και στα προγράμματα που χρησιμοποιούν με καταγραφή και περιγραφή ανά βιβλιοθήκη με τη βοήθεια της αυτοψίας και του ερωτηματολογίου.

Αναφορικά με τη βιβλιογραφική έρευνα, αρχικά αναζήτησα τον όρο «εκπαίδευση χρηστών στις βιβλιοθήκες» στο διαδίκτυο. Αφού ολοκλήρωσα την έρευνα μου αναζήτησα ελληνική έντυπη βιβλιογραφία. Μετά από μελέτη αυτών των έργων αποφάσισα να εστιάσω την μελέτη μου στις έντυπες πηγές (βιβλία, αγγλικά άρθρα.) Αναζήτησα ελληνική ηλεκτρονική βιβλιογραφία χωρίς μεγάλο βαθμό ανάκτησης. Έτσι

στράφηκα στην ξένη ηλεκτρονική βιβλιογραφία, κυρίως αγγλόφωνη, όπου υπήρχε αρκετό υλικό για μελέτη. Κυρίως αναζήτησα πληροφορίες μέσα από άρθρα σε διαθέτες βάσεων όπως οι ProQuest, Emerald, The ACM Portal και αγγλόφωνες εφημερίδες όπως οι New York Times και New York Daily News, καθώς και ψηφιακές βιβλιοθήκες όπως η ACM Digital Library. Επίσης σημαντικό εργαλείο στην έρευνα μου ήταν το Google Scholar μέσα από το οποίο ανακτούσα επιστημονικά άρθρα.

Η κάθε έρευνα ή μελέτη που διεξάγεται παρουσιάζει δυσκολίες και προβλήματα. Έτσι, και στην παρούσα έρευνα παρουσιάστηκαν αρκετά προβλήματα. Ευτυχώς ξεπεράστηκαν τα εμπόδια και η έρευνα ολοκληρώθηκε. Το βασικότερο εμπόδιο ήταν η δυσκολία μετάφρασης των ξενόγλωσσων πηγών. Με τη βοήθεια λεξικών και μηχανών μετάφρασης όπως η Google Translation και AltaVista Translation και με εξάσκηση συνέλεξα τις πληροφορίες που χρειαζόμουν.

Πολλές πληροφορίες βρίσκονταν ιστοσελίδες που ανήκουν στην κοινότητα των βιβλιοθηκονόμων και έτσι έπρεπε να εκλεχθεί προσεχτικά το περιεχόμενο της πηγής, ώστε να κρίνω αν οι πληροφορίες αυτές ήταν έγκυρες και από που προέρχονται αν είχε σχέση με τις πληροφορίες που έψαχνα.

Επίσης, ένα μεγάλο πρόβλημα που αντιμετώπισα ήταν η προσέγγιση του θέματος. το θέμα της εκπαίδευσης των χρηστών εφάπτεται τόσο με την τεχνολογία όσο με την κλασική βιβλιοθηκονομία. έδωσα βαρύτητα περισσότερο στην θεωρητικοί πλεύρα του θέματος χωρίς βέβαια να παραλείψω την τεχνολογική.

Το τελευταίο μου πρόβλημα ήταν αν θα κρατούσα τους αγγλικούς όρους. Τελικώς αποφάσισα να χρησιμοποιήσω τους αγγλικούς όρους για όσους δεν έχουν ελληνική απόδοση και να χρησιμοποιήσω σε ελληνική ορολογία για όσους έχουν ελληνική απόδοση. Για τη σύνταξη της βιβλιογραφίας και των παραπομπών χρησιμοποίησα το βιβλιογραφικό πρότυπο Harvard που βασίστηκε στην 6^η έκδοση της Australian Government Publishing Service (AGPS).

Μετά από επαρκή συλλογή πληροφοριών και μελέτη κατέληξα στο συμπέρασμα ότι τα πράγματα δεν είναι μονοδιάστατα και δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ούτε μαύρα ούτε και άσπρα. Οι βιβλιοθηκονόμοι είναι επιστήμονες αφοσιωμένοι στην ανάπτυξη της βιβλιοθήκης με τη βοήθεια της τεχνολογίας και με στόχο την διάδοση της γνώσης και

στις υπηρεσίες που προσφέρουν η κάθε μια ξεχωριστά. Οι βιβλιοθηκονόμοι είναι ευφυείς άνθρωποι, που θέλουν να προχωρούν με την τεχνολογία, και τα μέσα που υπάρχουν αναπτύχθηκαν σε πολύ τεράστιο βαθμό από τότε που ανακαλύφθηκε η επιστήμη των υπολογιστών. Είναι η ανάγκη για γνώση, για περιπέτεια, για εξερεύνηση και ανακαλύψεις.

Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

Η ανασκόπηση και η μελέτη της βιβλιογραφίας είναι ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της εργασίας. Το μεγαλύτερο μέρος της ανασκόπησης γίνεται στην αρχή της έρευνας. Συνεχίζει και στα επόμενα στάδια και τελειώνει, όταν ολοκληρωθεί η συγγραφή της μελέτης.

Στην αρχή της εργασίας αυτής, έκανα μια έρευνα για να εντοπίσω και να συλλέξω όλα τα στοιχεία και τις πηγές που αφορούν το θέμα μου. Βρήκα πληροφορίες από διάφορα είδη έντυπων πηγών (περιοδικά, εγκυκλοπαίδειες, επίσημα έγγραφα, πρακτικά συνεδρίων, στατιστικές επετηρίδες, εγχειρίδια κ.α) και τα κατέγραψα έτσι ώστε να έχω μια πληρέστερη εικόνα γύρω από το θέμα μου.

Η αναζήτηση έγινε και σε πηγές του Διαδικτύου. Για τη συγκέντρωση στοιχείων, που αφορούσαν την ιστορική εξέλιξη των βιβλιοθηκών έπρεπε να γίνει η έρευνα μέσω του Διαδικτύου. Και φυσικά πολλά γραπτά τεκμήρια τα όπια τα παρουσιάσω πιο κάτω. Η ελληνική και ξένη βιβλιογραφία,, είναι ιδιαίτερα εκτεταμένη σε αυτό το θέμα. Έτσι ανακτήθηκαν χρήσιμες πληροφορίες για την εκπαίδευση χρηστών στις βιβλιοθήκες της Κύπρου, που κυρίως ελήφθησαν μέσω του Διαδικτύου.

Στην έρευνα που διεξήγαγαν οι Χατζημαρή και Ζουπάνος το 2001², μελετήθηκαν οι υπηρεσίες που προσέφεραν οι βιβλιοθήκες 60 οργανισμών προς τους χρήστες τους, μέσω του παγκόσμιου ιστού.

Όσο αφορά τις ΗΠΑ για σκοπούς της έρευνας, οι πηγές πληροφόρησης ταξινομήθηκαν σε δύο κατηγορίες:

- α) τις αυτοματοποιημένες πηγές πληροφόρησης από τις συλλογές των οργανισμών, και
- β) αυτοματοποιημένες πηγές πληροφόρησης από εξωτερικές υπηρεσίες

² Χατζημαρή, Σ., Ζουπάνος, Σ. 2001 “Οι υπηρεσίες των ελληνικών επιστημονικών βιβλιοθηκών σε απομακρυσμένους χρήστες μέσω του παγκόσμιου ιστού: μια πρώτη καταγραφή” Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας ΤΕΙ Αθήνας, Αθήνα.

Όσο αφορά την παροχή υπηρεσιών της δεύτερης κατηγορίας ΗΠΑ, δηλαδή τις αυτοματοποιημένες πηγές πληροφόρησης από εξωτερικές υπηρεσίες, το ποσοστό του 59,09% των βιβλιοθηκών παρείχε πρόσβαση σε ηλεκτρονικά περιοδικά ή σε υπηρεσίες πρόσβασης σε ηλεκτρονικά περιοδικά, το 4,73% παρείχε πρόσβαση σε βάσεις πληροφοριών άλλων οργανισμών και το 9,09% παρείχε πρόσβαση στο Δημόσιο κατάλογο.

Επίσης η πολύ σημαντική υπηρεσία παροχής πληροφοριών από το δημόσιο κατάλογο της συλλογής της βιβλιοθήκης, σύμφωνα με την έρευνα προτιμήθηκε από το κοινό και αναδείχτηκε ως μια πολύ σημαντική υπηρεσία για τη βοήθεια των χρηστών. Ανάλογη επίσης, ήταν η προτίμηση του κοινού για τα ηλεκτρονικά περιοδικά και τις υπηρεσίες πρόσβασης σε ηλεκτρονικά περιοδικά. Σε κατώτερη θέση προτίμησης των υπηρεσιών από τους χρήστες, κατείχε η πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων, όπως βιβλιογραφικές βάσεις, τράπεζες δεδομένων και βάσεις πλήρους κειμένου.

Μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2007 από τους Καίτη-Βασιλική Μιχαλάκη και Νικόλαο Φίνο με θέμα «Συμβολή των βιβλιοθηκών στην ενίσχυση της πληροφοριακής παιδείας των χρηστών». Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται το θέμα της πληροφοριακής παιδείας και τη συμβολή των βιβλιοθηκών στην ενίσχυση και την προώθησή της. Η έννοια της πληροφοριακής παιδείας είναι σχετικά πρόσφατη στους βιβλιοθηκονομικούς κύκλους, αφού πρωτοεμφανίστηκε τη δεκαετία του 1980. Βέβαια, δεν είχε πάντοτε αυτή την ονομασία. Στη παλαιότερη βιβλιογραφία συναντιούνται ποικίλοι όροι αναφερόμενοι σ' αυτή την έννοια. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η εκπαίδευση χρηστών, η βιβλιογραφική εκπαίδευση, ο πληροφοριακός γραμματισμός ή αλφαριθμητισμός κ.α.

Αρχικά, γίνεται ένας διαχωρισμός στα είδη των βιβλιοθηκών και στη συνέχεια γίνεται μια εκτενής ανασκόπηση του θέματος παρουσιάζοντας τους ορισμούς της πληροφοριακής παιδείας, τους στόχους της και την εκπαίδευσή της. Έπειτα, εξετάζεται ξεχωριστά η πληροφοριακή παιδεία στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες από τις δημοτικές και σχολικές. Εδώ παρουσιάζονται διεθνή και εθνικά πρότυπα καθώς επίσης και σωστές πρακτικές εκπαίδευσης της πληροφοριακής παιδείας. Τέλος, παρουσιάζονται σχετικά συμπεράσματα και γίνεται μια προσπάθεια να δοθούν προτάσεις για τη μελλοντική και

αποτελεσματική δημιουργία και προώθηση των προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας³.

Τέλος μια ακόμα εργασία που χρησιμοποίησα για την άντληση πληροφοριών είναι η μεταπτυχιακή εργασία με τίτλο «Δια βίου μάθηση και ο ρόλος των βιβλιοθηκών» με δημιουργό τον Μάριο Μπαλατζάρα Μάρτιος το 2005. Το ερευνητικό πεδίο της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή, μέσα από πολιτικά κείμενα και θέσεις, του ρόλου των βιβλιοθηκών στη δια βίου μάθηση, κυρίως σε χώρες, οι οποίες θεωρούνται πρωτοπόρες και καινοτόμες σε θέματα βιβλιοθηκών, αλλά και στην Ελλάδα. Γίνεται καταγραφή των εννοιών που σχετίζονται με την δια βίου μάθηση και εξετάζεται ο τρέχον ρόλος των βιβλιοθηκών στη δια βίου εκπαίδευση με έμφαση στις νέες τεχνολογίες, όπως η ηλεκτρονική μάθηση. Τέλος γίνεται προσπάθεια αποτύπωσης της τάσης εξέλιξης της δια βίου μάθησης και του ρόλου των βιβλιοθηκών στο τομέα αυτό, ενώ διατυπώνονται συμπεράσματα και προτάσεις. Στις μέρες μας ο κόσμος ορίζεται από ταχύτατες δομικές αλλαγές και εξελίξεις στους τομείς της οικονομίας, των τεχνολογιών και του πολιτισμού. Οι αλλαγές αυτές μετασχηματίζουν την κοινωνία μας σε αυτό που σήμερα αποκαλείται κοινωνία ή οικονομία της γνώσης. Η διαρκής απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων καθίσταται έτσι αναγκαία για ολοένα και περισσότερα άτομα, ώστε να τους επιτραπεί να προσαρμοστούν στις συντελούμενες αλλαγές. Ταυτόχρονα, το πολιτικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο αλλάζει και προσαρμόζεται στις επιταγές της παγκοσμιοποίησης και της παγκόσμιας οικονομίας των γνώσεων. Για τη δημιουργία αποτελεσματικών συστημάτων δια βίου εκπαίδευσης τα κράτη προχωρούν σε σημαντικές αλλαγές τόσο στη διοίκηση όσο και στη χρηματοδότηση του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης. Συγχρόνως, οι σημερινές βιβλιοθήκες χρησιμοποιώντας τις νέες τεχνολογίες των πληροφοριών και επικοινωνιών αναδιοργανώνονται και αλλάζουν τον λειτουργικό τους ρόλο, ενώ παράλληλα ο ρόλος τους στη δια βίου μάθηση είναι θέμα που προκαλεί αρκετή συζήτηση. Στη βιβλιογραφία εμφανίζεται να είναι κυρίως υποστηρικτικός, αυτός του παρέχει πρόσβαση στη μάθηση, αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις, στις οποίες οι

³ Μιχαλάκη, Β & Φίνος, Ν 2007, “Συμβολή των βιβλιοθηκών στην ενίσχυση της πληροφοριακής παιδείας των χρηστών τους” Τεχνολογικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης. Διαθέσιμο στο: <<http://openarchives.gr/view/103288>> [Τελευταία πρόσβαση: Μάιος 2009].

βιβλιοθήκες διαχειρίζονται ή και γίνονται δημιουργοί περιεχομένου δια βίου εκπαίδευσης⁴.

Ο όρος «πληροφοριακή παιδεία» καθιερώνεται με τη χρήση του το 1989 στην τελική έκθεση (*final report*) *Presidential Committee on Information Literacy* της American Library Association - ALA, όπου ορίζεται ως «η ικανότητα να αναγνωρίζει κανείς την ανάγκη πληροφόρησής του, να εντοπίζει, να αποτιμά και να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά την απαραίτητη πληροφορία» (ALA 1989). Έκτοτε διάφοροι οργανισμοί και ενώσεις βιβλιοθηκών επιχείρησαν να διατυπώσουν έναν ορισμό της πληροφοριακής παιδείας με μικρές διαφοροποιήσεις ως προς αυτόν της ALA⁵

Στο άρθρο “Information literacy as a catalyst for educational change a background paper” της Christine Susan Bruce λέκτορα του Queensland University of Technology επισημαίνει ότι η ιδέα της πληροφορίας, με την έλευση των αναδυόμενων τεχνολογιών της πληροφορίας στις αρχές της δεκαετίας του 1970, έχει αυξηθεί, σε σχήμα και έχει χαρακτηριστεί ως η σημαντικότερη μόρφωση για τον εικοστό πρώτο αιώνα. Ερμηνεύεται ως πληροφοριακή παιδεία (*information literacy*) έχει επίσης χαρακτηριστεί ως ο πρωταρχικός μόρφωση ουσιαστική για τον εικοστό πρώτο αιώνα ζωής. Σήμερα η πληροφοριακή παιδεία είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με πρακτικές πληροφορίες και την κριτική σκέψης στον τομέα των πληροφοριών.

Το άρθρο του Hannelore B. Rader “Information literacy 1973-2002: a selected literature review”⁶ σχετίζεται με την εκπαίδευση των χρηστών της βιβλιοθήκης και πληροφοριών. Οι νέες εξελίξεις στον τομέα της εκπαίδευσης και της τεχνολογίας κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών έχουν επηρεάσει την βιβλιοθήκη και τους χρήστες της. Με

⁴ Μπαλατζάρας, Μ 2005, *Δια βίου μάθηση και ο ρόλος των βιβλιοθηκών*, Διπλωματική εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας. Διαθέσιμο στο: <http://dlib.ionio.gr/mtheses/balatzaras_lifelonglearning.doc> [Τελευταία πρόσβαση: Μάιος 2009].

⁵ American Library Association 1989, *Presidential Committee on Information Literacy: final report*, American Library Association, Washington D.C. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm>> [Τελευταία πρόσβαση: 5 Μαΐου 2009].

⁶ Hannelore Rader, 2002, “Information Literacy 1973–2002: A Selected Literature Review,” *Library Trends*. Διαθέσιμο στο: <http://www.ideals.uiuc.edu/bitstream/handle/2142/8464/librarytrendsv51i2i_opt.pdf?sequence=1> [Τελευταία πρόσβαση: 5 Μαΐου 2009].

βάση τις ανάγκες που συνδέονται με την ταχεία ανάπτυξη της τεχνολογίας των πληροφοριών και την εξέλιξη της κοινωνίας της πληροφορίας, οι βιβλιοθηκάριοι έχουν αρχίσει διδάσκουν-πληροφορίες σχετικά με τις δεξιότητες σε όλα τα είδη των χρηστών να εξασφαλίζουν πληροφορίες οι οποίες επεξεργάζονται ώστε να γίνουν παραγωγικές και αποτελεσματικές στην ενημέρωση των χρηστών στο χώρο της βιβλιοθήκης. Κατά τη τελευταία δεκαετία υπήρξε μια τεράστια αύξηση σε δημοσιεύσεις που σχετίζονται με τις πληροφορίες πληροφοριακού αλφαριθμητισμού παγκοσμίως. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, δημοσιεύματα αναφέρουν ότι οι οδηγίες χρήσης των δραστηριοτήτων αφορούν κυρίως σε βιβλιοθηκονόμους στις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία. Επί του παρόντος, δημοσιεύσεις δείχνουν μια σημαντική ανησυχία με πληροφορίες μόρφωση δεν μόνο στις χώρες που αναφέρονται παραπάνω, αλλά και στην Κίνα, τη Γερμανία, το Μεξικό, Σιγκαπούρη, Νότια Αφρική, Νότια Αμερική, την Ισπανία, και άλλοι.

Ο Zurkowski, Paul G. στο έργο του “The Information service environment relationships and priorities” υποστηρίζει ότι οι σχέσεις του Εθνικού Προγράμματος για τις Βιβλιοθήκες και τις Υπηρεσίες Πληροφόρησης για ενημέρωση και μόρφωση για τον πληροφοριακό αλφαριθμητισμό συζητούνται έντονα τη τελευταία δεκαετία. Υποστηρίζεται ότι η πρώτη προτεραιότητα της Εθνικής Επιτροπής για τις Βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης θα πρέπει να κατευθυνθούν προς τη θέσπιση σημαντικών εθνικών προγραμμάτων για την επίτευξη καθολικής μόρφωσης πληροφορίας⁷.

⁷ Zurkowski, PG 1974, *The information service environment relationships and priorities*, National Commission on Libraries and Information Science, National Program for Library and Information Services, Washington D.C.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ο όρος βιβλιοθήκη παραδοσιακά παραπέμπει σε ένα οργανωμένο σύστημα με συλλογές βιβλικών και περιοδικών. Πολλές βιβλιοθήκες σήμερα συλλέγουν μη έντυπο πληροφοριακό υλικό όπως οπτικοακουστικό και ψηφιακό υλικό, και παρέχουν πρόσβαση σε CD-ROM, συνδρομές σε βάσεις δεδομένων και το Διαδίκτυο. Έτσι, οι σύγχρονες βιβλιοθήκες μετατρέπονται σε χώρους ελεύθερης πρόσβασης σε πληροφορίες σε πολλές μορφές και από πολλές πηγές.

Σκοπός των βιβλιοθήκη είναι να αναπτύξουν μεθόδους και να συλλέξουν υλικό (πληροφοριακές πηγές) ώστε να ικανοποιήσουν τις πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών τους. Συνεπώς παρέχουν μια σειρά από υπηρεσίες μερικές από τις οποίες είναι προτιμότερο να προσφέρονται μέσα στον ίδιο το χώρο τους, επί τόπου, ωστόσο σε άλλες περιπτώσεις είναι χρήσιμο και θεμιτό να παρέχονται υπηρεσίες και έξω από τα όρια και τους τοίχους των κτηρίων τους.

Στο κεφαλαίο αυτό αναπτύσσω τις υπάρχουσες παρεχόμενες υπηρεσίες των βιβλιοθηκών –συγκεκριμένα των βιβλιοθηκών Κύπρου— βάση των οποίων έχουν σχεδιαστεί τα προγράμματα εκπαίδευση των χρηστών.

Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου προσφέρει στους χρήστες της και σε εξωτερικό αναγνωστικό /ερευνητικό κοινό τόσο επιτόπιες όσο και ηλεκτρονικές (online) υπηρεσίες μέσω των εγκαταστάσεων της βιβλιοθήκης και μέσω του δικτυακού της τόπου αντίστοιχα. Η πρόσβαση στο μεγαλύτερο μέρος των παρεχόμενων υπηρεσιών είναι ελεύθερη και δωρεάν για τα μέλη της Βιβλιοθήκης.

1.1 Επιτόπιες υπηρεσίες

Οι υπηρεσίες βιβλιοθήκης που προσφέρονται επιτόπια μέσω των σημείων πρόσβασης της Βιβλιοθήκης είναι η υπηρεσία δανεισμού, υπηρεσία διαδανεισμού, τα εκπαιδευτικά

σεμινάρια, αναγνωστήρια και το εργαστήριο πολυμέσων, τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω¹:

1.1.1 Δανεισμός

Το υλικό των συλλογών χωρίζεται σε δανειζόμενο και μη δανειζόμενο. Στα μέλη της Βιβλιοθήκης παράγεται η εντόπια υπηρεσία του δανεισμού. Τα μέλη που θέλουν και μπορούν να χρησιμοποιήσουν υλικό της συλλογής για ένα χρονικό διάστημα εκτός του χώρου της βιβλιοθήκης με προσωπική τους ευθύνη. Για το δανεισμό απαιτείται πρώτα να έχει εντοπιστεί το υλικό από το μέλος από τα βιβλιοστάσια (ράφια) για την ανοιχτή συλλογή². Στην υπηρεσία του δανεισμού εντάσσονται και οι δυνατότητες της ανανέωσης της χρονικής διάρκειας δανεισμού και της κράτησης για δανεισμό ήδη δανεισμένου τεκμηρίου³.

1.1.2 Διαδανεισμός

Στα μέλη της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου παρέχεται η υπηρεσία δανεισμού, η οποία προσφέρεται από την μια άμεσα στα μέλη της αλλά και από την άλλη έμμεσα στα μέλη άλλων βιβλιοθηκών, με τις οποίες υπάρχει σχετική συνεργασία και τους αποστέλλει –διαδανείζει– το υλικό της συλλογής της. Υπάρχει το σύστημα διαδανεισμού των ελληνικών και κυπριακών βιβλιοθηκών που αποτελεί την επίσημη συνεργασία των μελών της Κοινοπραξίας των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (Κ.Ε.Α.Β. — HEAL-Link)⁴ για την οργανωμένη και συστηματοποιημένη διεκπεραίωση των διαδικασιών διαδανεισμού των ελληνικών και κυπριακών βιβλιοθηκών⁵.

¹ Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, 2008, Πανεπιστήμιο Κύπρου Βιβλιοθήκη. Διαθέσιμο στο: <http://library.ucy.ac.cy/general_info/geninf_lib_gr.htm[Τελευταία πρόσβαση: 14 Μαΐου 2008]>.

² ORR RH 1973, “Measuring the goodness of library services: a general framework for considering quantitative”, *Journal of Documentation*, vol. 29, no.3, pp. 315 – 332. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 30 Μαρτίου 2008].

³ Bruce H, Megan D & Patricia K 2001, “The postmodern condition: students, the web, and academic library services”, *Reference Services Review*, vol. 29, no.1, pp. 23-32. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 15 Ιανουαρίου 2008].

⁴ Hellenic Academic Libraries link 2008, Σύνδεσμος Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <<http://www.heal-link.gr/journals>> [Τελευταία πρόσβαση: 29 Οκτωβρίου 2008].

⁵ ORR RH 1973, “Measuring the goodness of library services: a general framework for considering quantitative”, *Journal of Documentation*, vol. 29, no. 3, pp. 315-332. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 30 Απριλίου 2008].

1.1.3 Εκπαιδευτικά σεμινάρια

Μια άλλη υπηρεσία που παρέχει μια βιβλιοθήκη είναι η εκπαίδευση των χρηστών. Οι βιβλιοθήκες έχοντας έγκαιρα διαγνώσει την σημασία για ανάγκη για συνεχή εκπαίδευση και υποστήριξη των χρηστών, έχει αναπτύξει ένα ευρύ πρόγραμμα εκπαίδευσης και υποστήριξης χρηστών και έχουν βάλει στόχο την ενημέρωση των χρηστών για τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τις δυνατότητες τους, την εκπαίδευση των χρηστών στην χρήση και λειτουργία των παρεχόμενων υπηρεσιών και την υποστήριξη των χρηστών στην αντιμετώπιση τεχνικών και λειτουργικών προβλημάτων⁶.

Τα προγράμματα εκπαίδευσης συνεχώς αναβαθμίζονται συνεχώς ανάλογα με τις ανάγκες των χρηστών. Συγκεκριμένα συνήθως κάνουν μια ξενάγηση και παρουσίαση της βιβλιοθήκης⁷. Οι ξεναγήσεις μπορεί να είναι γενικής φύσεως όπως στις συλλογές που υπάρχουν στο κτίριο ή να επικεντρώνονται σε γνωστικά αντικείμενα ενός τμήματος. Παράλληλα με την ξενάγηση υπάρχει η δυνατότητα παρουσίασης των υπηρεσιών που προσφέρει η βιβλιοθήκη και τον τρόπο της λειτουργίας της.

Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν τα σεμινάρια βιβλιογραφικής έρευνας και τεκμηρίωσης. Σκοπός των σεμιναρίων είναι να προσφέρει την δυνατότητα στους χρηστές που παρακολουθούν προγράμματα σπουδών να μπορούν να κάνουν σωστή αναζήτηση, χρήση κι εκμετάλλευση του εκπαιδευτικού υλικού για καλύτερη πιο ολοκληρωμένη και ταχύτερη επίτευξη του στόχου τους⁸. Παράλληλα με αυτό το πρόγραμμα η βιβλιοθήκη έχει τη δυνατότητα να ενημερώσει τους συμμετέχοντες για το σχετικό υλικό που διαθέτει όπως είναι τα βιβλία, περιοδικά, βάσεις δεδομένων και ηλεκτρονικά περιοδικά και πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο ηλεκτρονικός κατάλογος (OPAC – Online Public Access Catalogue), η πλοήγηση στις ιστοσελίδες που προσφέρονται και χρήση των βάσεων δεδομένων. Υπάρχουν και σεμινάρια για εκπαιδευτικό και ενημερωτικό υλικό που παρέχει η βιβλιοθήκη.

⁶ Lancaster, FW, Joncich, MJ 1979, “*Measurement and evaluation of library services*”, Arlington, pp. 406. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 14 Μάιου 2008].

⁷ Bruce H, Megan D & Patricia K 2001, “The postmodern condition: students, the web, and academic library services”, *Reference Services Review*, vol. 29, no.1, pp. 23-32. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 15 Ιανουαρίου 2008].

⁸ Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης 2007, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Διαθέσιμο στο: <http://www.lib.uth.gr/LWS/el/el_hr.asp> [Τελευταία πρόσβαση: 14 Μάιου 2008].

1.1.4 Αναγνωστήρια

Μια άλλη υπηρεσία της βιβλιοθήκης είναι τα αναγνωστήρια που παρέχουν αρκετές θέσεις μελέτης για τους χρηστές της βιβλιοθήκης⁹.

1.1.5 Εργαστήριο πολυμέσων

Το εργαστήριο πολυμέσων του οπτικοακουστικού τμήματος δίνει την δυνατότητα στους χρηστές να χρησιμοποιήσουν κάθε μέσο και μορφή υλικού, όπως τα διαθέσιμα εκπαιδευτικά και πληροφοριακά cd-roms πολυμέσα βιντεοταινίες, κασέτες, μουσικά cds και δίσκους βινυλίου. Με αυτό τον τρόπο πλήρωση του εργαστηρίου με τον απαραίτητος εξοπλισμό, σχεδόν όλες οι εναλλακτικές μορφές επιστημονικού υλικού που παρέχει η βιβλιοθήκη και θα είναι προσβάσιμες από τους χρηστές της¹⁰.

1.2 Ηλεκτρονικές υπηρεσίες

1.2.1 Κατάλογος περιοδικών

Μέσω του ηλεκτρονικού καταλόγου περιοδικών προσφέρεται η δυνατότητα αναζήτησης των τίτλων και εντοπισμού των τευχών των περιοδικών εκδόσεων τα οποία είναι διαθέσιμα στα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας¹¹. Ο κατάλογος περιλαμβάνει χιλιάδες τίτλους περιοδικών σε ηλεκτρονική ή έντυπη μορφή. Σε αυτούς περιλαμβάνονται τόσο οι συνδρομές της Βιβλιοθήκης του ΠΘ, μέσω της συμμετοχής της στο Σύνδεσμο Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (HEAL-Link), όσο και τίτλοι που διατίθενται δωρεάν από τους εκδότες τους¹².

⁹ Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης 2007, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Διαθέσιμο στο: <http://www.lib.uth.gr/LWS/el/el_hr.asp> [Τελευταία πρόσβαση: 14 Μάιου 2008].

¹⁰ Bruce H, Megan D & Patricia K 2001, "The postmodern condition: students, the web, and academic library services", Reference Services Review, vol. 29, no.1, pp. 23-32. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 15 Ιανουαρίου 2008].

¹¹ Bruce H, Megan D & Patricia K 2001, "The postmodern condition: students, the web, and academic library services", Reference Services Review, vol. 29, no.1, pp. 23-32. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 15 Ιανουαρίου 2008].

¹² Hellenic Academic Libraries Link 2008. Σύνδεσμος Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <<http://www.heal-link.gr/journals>> [Τελευταία πρόσβαση: 15 Οκτωβρίου 2008].

1.2.2 Ηλεκτρονικά περιοδικά

Προσφέρεται η δυνατότητα αναζήτησης και πρόσβασης στα διαθέσιμα ηλεκτρονικά περιοδικά με ανάκτηση του πλήρους κειμένου (full-text) των άρθρων τους, ανεξάρτητα από το φορέα διάθεσής τους, π.χ. HEAL-Link, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας κ.ο.κ.)¹³.

1.2.3 Ηλεκτρονικά βιβλία

Βιβλία σε μορφή αρχείων υπολογιστή, που μπορούμε να «κατεβάσουμε» από το Διαδίκτυο στον υπολογιστή μας, προκειμένου να τα χρησιμοποιήσουμε αργότερα όπως εμείς επιθυμούμε. Έχουμε, επίσης, τη δυνατότητα να δίνουμε στα ηλεκτρονικά βιβλία έντυπη μορφή τυπώνοντας τα με την αρωγή του εκτυπωτή μας¹⁴.

1.2.4 Βάσεις δεδομένων

Η αναζήτηση και η ανάκτηση βιβλιογραφικών αναφορών και περιλήψεων επιστημονικών έργων (π.χ. άρθρα περιοδικών, βιβλία κλπ.) είναι εφικτή μέσω των βιβλιογραφικών βάσεων δεδομένων, ενώ από τις βάσεις δεδομένων πλήρους κειμένου παρέχεται η δυνατότητα πρόσβασης στο πλήρες κείμενο των άρθρων περιοδικών εκδόσεων¹⁵.

1.2.5 Αναζήτηση HEAL-Link

Στον κατάλογο της HEAL-Link περιλαμβάνονται τα ηλεκτρονικά περιοδικά της Κοινοπραξίας στην οποία συμμετέχει και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο¹⁶. Η Hellenic Academic Libraries - LINK είναι το Δίκτυο Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών που λειτουργεί υπό μορφή κοινοπραξίας και αποτελείται από τα 32

¹³ Rowlands, J 2000, "Opportunities on the web: a role for information professionals using the development of the BMA Library Online Service as a case study", in *8th International Congress on Medical Librarianship*.

¹⁴ Kallenberger, N 2000, "Challenging the boundaries of graduate education for information professionals in Australia: real world learning for a virtual information world", *The Australian Library Journal*, vol.50, no.1, pp. 73-86. Διαθέσιμο στο: Elsevier [Τελευταία πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2008].

¹⁵ Shoham, S 2005, "From electronic library to a learning center in the academic library: integrating traditional and new uses in the library workstation" *The Journal of Academic Librarianship*, vol.31, Issue.4, pp. 339-346. Διαθέσιμο στο: Elsevier [Τελευταία πρόσβαση: 30 Οκτωβρίου 2008].

¹⁶ Hellenic Academic Libraries Link 2008, Σύνδεσμος Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <<http://www.heal-link.gr/journals>> [Τελευταία πρόσβαση: 29 Οκτωβρίου 2008].

Ελληνικά Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (18 ΑΕΙ και 14 ΤΕΙ), την Ακαδημία Αθηνών και την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος¹⁷.

1.2.6 Επικοινωνήστε με ένα Βιβλιοθηκονόμο

Στα πλαίσια της ταχύτερης και αμεσότερης επικοινωνίας με τους χρήστες, η βιβλιοθήκη δίνει την δυνατότητα της online υποβολής της ερώτησής σε έναν βιβλιοθηκονόμο μέσω της υπηρεσίας "Questionpoint"¹⁸.

1.2.7 Θεματικές πύλες

Επειδή η ποιότητα της πληροφορίας που παρέχεται μέσω Διαδικτύου είναι συχνά αμφιλεγόμενη, οι βιβλιοθήκες παρέχουν οργανωμένους οδηγούς με αξιόπιστες πηγές Διαδικτύου οργανωμένες θεματικά¹⁹.

1.2.8 Αρτεμις

Σημαντικό μέρος του επιστημονικού έργου των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων παρουσιάζεται μέσω της μη δημοσιευμένης βιβλιογραφίας (γκρίζα βιβλιογραφία), η οποία περιλαμβάνει τις διπλωματικές, μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες, τις εσωτερικές (τεχνικές) αναφορές, τις σημειώσεις διδασκαλίας. Σκοπός του ΑΡΤΕΜΙΣ είναι η συστηματική αρχειοθέτηση και διάδοση της πνευματικής παραγωγής των ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας, με τη βοήθεια της τεχνολογίας των ψηφιακών βιβλιοθηκών²⁰.

1.2.9 Ζέφυρος

Ο Ζέφυρος είναι μια πύλη πρόσβασης για τον εντοπισμό των διαθέσιμων βιβλίων, περιοδικών και άλλου υλικού στους καταλόγους των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ο Ζέφυρος δημιουργήθηκε από την Υπηρεσία Τεχνολογιών και Πληροφόρησης της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης. Βασικός άξονας κατά τον

¹⁷ Hellenic Academic Libraries Link 2008, Σύνδεσμος Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <<http://www.heal-link.gr/journals>> [Τελευταία πρόσβαση: 15 Οκτωβρίου 2008].

¹⁸ Bruce H, Megan D & Patricia K 2001, "The postmodern condition: students, the web, and academic library services", Reference Services Review, vol. 29, no.1, pp. 23-32. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 15 Ιανουαρίου 2008].

¹⁹ Jack M. Maness, 2006, Library 2.0 Theory: Web 2.0 and Its Implications for Libraries, Vol.3 no.2. Διαθέσιμο στο: <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>. [15 Οκτωβρίου 2008]

²⁰ Ζέφυρος 2009, "Πύλη ζεφυρος", Υπηρεσία Τεχνολογιών και Πληροφόρησης της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης Διαθέσιμο στο: <<http://195.130.72.98/display.php?cat=30&subcat=34&pageid=25>> [Τελευταία πρόσβαση: 20 Νοεμβρίου 2008].

σχεδιασμό και την υλοποίησή του ήταν να αποτελέσει ένα ομοιογενές περιβάλλον για την αναζήτηση και ανάκτηση βιβλιογραφικών πληροφοριών από βάσεις δεδομένων των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών²¹.

1.2.10 Εύρεση αναφορών/Citations

Για την εύρεση αναφορών στις δημοσιευμένες εργασίες και άρθρα χρησιμοποιούνται αρκετές υπηρεσίες τόσο συνδρομητικές όσο και με δωρεάν πρόσβαση. Οι σημαντικότερες υπηρεσίες συνοψίζονται ως ακολούθως²²:

- **Web of Science:** η γνωστή υπηρεσία εντοπισμού βιβλιογραφικών αναφορών (citations) αλλά και αρθρογραφίας αποτελούμενη από τρεις επιμέρους βάσεις δεδομένων²³ τη Science Citation Index Expanded με στοιχεία από περίπου 6.500 περιοδικά, σε θέματα φυσικών και εφαρμοσμένων επιστημών και επιστημών υγείας με κάλυψη από το 1970 ως σήμερα, τη Social Sciences Citation Index με στοιχεία από περίπου 1.950 περιοδικά σε θέματα κοινωνικών επιστημών από το 1970 ως σήμερα, και τη Arts & Humanities Citation Index με στοιχεία από περίπου 1.160 περιοδικά σε θέματα ανθρωπιστικών επιστημών και τεχνών από το 1975 ως σήμερα.
- **Scopus:** υπηρεσία αναζήτησης βιβλιογραφίας και αναφορών (citations) του Elsevier που ανακτά στοιχεία από περίπου 15.000 περιοδικά (συνδρομητικά και ανοικτής πρόσβασης), πρακτικά συνεδρίων και βιβλία²⁴.
- **Google Scholar:** υπηρεσία ελεύθερης πρόσβασης του Google, με πρόσβαση σε βιβλιογραφικά στοιχεία και αναφορές, άρθρων, βιβλίων και γενικότερα επιστημονικών τεκμηρίων στο σύνολο των επιστημονικών πεδίων²⁵.

²¹ Ζέφυρος 2009, “Ήβλη Ζέφυρος”, Υπηρεσία Τεχνολογιών και Πληροφόρησης της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης Διαθέσιμο στο: <<http://195.130.72.98/display.php?cat=30&subcat=34&pageid=25>> [Τελευταία πρόσβαση: 20 Νοεμβρίου 2008].

²² Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης, Πανεπιστήμιο Πατρών 2005. Διαθέσιμο στο: <http://www.lis.upatras.gr/eSources/citations_EL.php> [Τελευταία πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2008].

²³ Maness, JM 2006, “Library 2.0 theory: web 2.0 and its implications for libraries”, *Webology*, vol.3 no.2. Διαθέσιμο στο: <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>. [Τελευταία πρόσβαση: 15 Οκτωβρίου 2008].

²⁴ Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης, Πανεπιστήμιο Πατρών 2005. Διαθέσιμο στο: <http://www.lis.upatras.gr/eSources/citations_EL.php> [Τελευταία πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2008].

²⁵ Maness, JM 2006, “Library 2.0 theory: web 2.0 and its implications for libraries”, *Webology*, vol.3 no.2. Διαθέσιμο στο: <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>. [Τελευταία πρόσβαση: 15 Οκτωβρίου 2008].

- **Journal Citation Reports (JCR)**²⁶: πρόκειται για ένα εργαλείο που επιτρέπει στο χρήστη να αξιολογεί και να συγκρίνει περιοδικά χρησιμοποιώντας στοιχεία αναφορών (citations data) από 7.500 και πλέον επιστημονικά περιοδικά από περισσότερους από 3.300 εκδότες σε πάνω από 60 χώρες. Οι δείκτες του JCR αποτελούν τη μόνη πηγή δεδομένων από βιβλιογραφικές αναφορές σε περιοδικές εκδόσεις, και περιλαμβάνουν ουσιαστικά όλους τους τομείς της επιστήμης, της τεχνολογίας, και των κοινωνικών επιστημών. Μπορούν να παρουσιάσουν ανά τομέα: τα περιοδικά στο περιεχόμενο των οποίων υπάρχουν οι περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές (Most Frequently Cited Journals), και τα περιοδικά με τον υψηλότερο δείκτη (Highest Impact Journals).

1.2.11 RefWorks

Το RefWorks είναι ένα online πρόγραμμα δημιουργίας και διαχείρισης προσωπικής βάσης βιβλιογραφικών δεδομένων. Απαραίτητη είναι η δημιουργία προσωπικού λογαριασμού²⁷.

1.2.12 Ηλεκτρονικά Βιβλία, Λεξικά

Παρέχεται δυνατότητα αναζήτησης και άμεσης πρόσβασης στο πλήρες κείμενο (full-text) βιβλίων, λεξικών, κ.α. σε ηλεκτρονική μορφή (e-books)²⁸.

1.2.13 Αναζήτηση στο Διαδίκτυο (Internet)

Η αναζήτηση πληροφοριών στο Διαδίκτυο μπορεί να πραγματοποιηθεί με μηχανές αναζήτησης και άλλα εξειδικευμένα εργαλεία²⁹.

²⁵ Maness, JM 2006, "Library 2.0 theory: web 2.0 and its implications for libraries", *Webology*, vol.3, no.2. Διαθέσιμο στο: <<http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 15 Οκτωβρίου 2008].

²⁶ Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης, Πανεπιστήμιο Πατρών 2005. Διαθέσιμο στο: <http://www.lis.upatras.gr/eSources/citations_EL.php> [Τελευταία πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2008].

²⁶ Maness, JM 2006, "Library 2.0 theory: web 2.0 and its implications for libraries", *Webology*, vol.3 no.2. Διαθέσιμο στο: <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>. [Τελευταία πρόσβαση: 15 Οκτωβρίου 2008].

²⁷ Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης 2007, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Διαθέσιμο στο: <http://www.lib.uth.gr/LWS/el/el_hr.asp> [Τελευταία πρόσβαση: 14 Μάιου 2008].

²⁸ Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης 2007, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Διαθέσιμο στο: <http://www.lib.uth.gr/LWS/el/el_hr.asp> [Τελευταία πρόσβαση: 14 Μάιου 2008].

²⁹ Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης, Πανεπιστήμιο Πατρών 2005. Διαθέσιμο στο: <http://www.lis.upatras.gr/eSources/citations_EL.php> [Τελευταία πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2008].

1.2.14 Ηλεκτρονικός Κατάλογος Βιβλιοθήκης (Online Public Access Catalogue – OPAC)

Ο Ηλεκτρονικός Κατάλογος της Βιβλιοθήκης (OPAC) παρέχει τη δυνατότητα αναζήτησης και ανάκτησης των βιβλιογραφικών στοιχείων του μεγαλύτερου μέρους της συλλογής της Βιβλιοθήκης & Κέντρου Πληροφόρησης και των στοιχείων πρόσβασης σε αυτήν. Στον κατάλογο γίνεται αναφορά στις πληροφοριακές πηγές της συλλογής σε συμβατική μορφή (π.χ. έντυπα βιβλία, περιοδικά, χάρτες, οπτικοακουστικό υλικό, κλπ.), που η πρόσβασή τους είναι δυνατή μόνο επιτόπια από τα Παραρτήματα της Βιβλιοθήκης. Στον κατάλογο αναμένεται σταδιακά να συμπεριληφθούν και ηλεκτρονικές (online) πηγές της συλλογής με δυνατότητα άμεσης πρόσβασης στο πλήρες κείμενο (full-text)³⁰.

1.2.15 Συλλογικός Κατάλογος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Ο Συλλογικός Κατάλογος δίνει ελεύθερη πρόσβαση στους κυριότερους καταλόγους βιβλιοθηκών της χώρας, περιλαμβάνοντας τις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες και την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας.

1.2.16 Ειδική συλλογή γκρίζας βιβλιογραφίας

Η Βιβλιοθήκη & Κέντρο Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας αναπτύσσει την ειδική συλλογή "Γκρίζα Βιβλιογραφία" (Grey Literature). Ο βασικός χαρακτήρας της ειδικής αυτής συλλογής είναι η εκπαιδευτική και ερευνητική βιβλιογραφία που είτε παράγεται από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας είτε σχετίζεται με τους επιστημονικούς χώρους που αυτό καλύπτει. Η συλλογή κατηγοριοποιείται στα εξής είδη τεκμηρίων για λόγους καλύτερης κατανόησης του περιεχομένου της ειδικής συλλογής:³¹

1. πτυχιακές / διπλωματικές εργασίες [φοιτητών προπτυχιακού επιπέδου]
2. μεταπτυχιακές εργασίες
3. διδακτορικές εργασίες

²⁹ Maness, JM 2006, "Library 2.0 theory: web 2.0 and its implications for libraries", *Webology*, vol.3 no.2. Διαθέσιμο στο: <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>. [Τελευταία πρόσβαση: 15 Οκτωβρίου 2008].

³⁰ Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης 2007, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Διαθέσιμο στο: http://www.lib.uth.gr/LWS/el/el_hp.asp [Τελευταία πρόσβαση: 14 Μάιου 2008].

³¹ Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης, Πανεπιστήμιο Πατρών 2005. Διαθέσιμο στο: http://www.lis.upatras.gr/eSources/citations_EL.php [Τελευταία πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2008].

³¹ Maness, JM 2006, "Library 2.0 theory: web 2.0 and its implications for libraries", *Webology*, vol.3 no.2. Διαθέσιμο στο: <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>. [Τελευταία πρόσβαση: 15 Οκτωβρίου 2008].

4. περιοδικές εκδόσεις (επιστημονικές επετηρίδες ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, news letters, κ.λπ.)
5. σημειώσεις μαθημάτων
6. ερευνητικές αναφορές (π.χ. discussion papers) - τεχνικές αναφορές
7. υλικό συνεδριάσεων (π.χ. πρακτικά από συνέδρια, συμπόσια, ημερίδες, διημερίδες, κ.λπ.)
8. άλλα εκπαιδευτικά-ερευνητικά υλικά, όπως εκπαιδευτικοί φάκελοι, διαλέξεις, κ.λπ.

1.2.17 Υπηρεσίες προς ΑμεΑ

Στα πλαίσια του έργου «Εμπλουτισμός και Αναβάθμιση των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Κύπρου» εξοπλίζονται οι βιβλιοθήκες με εξειδικευμένα βοηθήματα για υποστήριξη ατόμων με αναπηρίες και συγκεκριμένα για χρήστες της βιβλιοθήκης με τύφλωση ή με μειωμένη όραση³². Αυτό το σύστημα επιτρέπει την πρόσβαση στις συλλογές των βιβλιοθηκών σε οποιαδήποτε μορφή είναι αυτές (έντυπη, ηλεκτρονική, ακουστική) καθώς επίσης και υπηρεσίες του Διαδικτύου αλλά και τις κοινές εφαρμογές αυτοματοποιημένου γραφείου.

Επίσης η βιβλιοθήκη για να εξυπηρετήσει και να υποστηρίξει άτομα με ιδιαιτερότητες όπως τα άτομα με προβλήματα κινητικά και προβλήματα όρασης και μακρινούς χρηστές ανάπτυξε και προσαρμοσε τις υπηρεσίες της στις ειδικές ανάγκες των χρηστών αυτών. Οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης ενός ακαδημαϊκού ιδρύματος μπορούν να θεωρηθούν οι σημαντικότερες μιας και έχουν άμεση διεπίδραση με την εκπαιδευτική διαδικασία και μπορούν να διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στις ζωές των ΑμεΑ³³. Μία ακόμη μεγάλη κατηγορία ατόμων με αναπηρία είναι εκείνη των ατόμων με κινητική αναπηρία. Σημαντική είναι, όσον αφορά την πρόσβαση στην πληροφορία, η αναπηρία των άνω άκρων, καθώς είτε για να κρατήσει ένα βιβλίο, είτε για να εργασθεί στον υπολογιστή, καταρχήν χρειάζεται κανείς την χρήση των άνω άκρων. Παρόλα αυτά υπάρχουν ειδικοί διακόπτες για τον υπολογιστή με μεγάλη επιφάνεια επαφής, ώστε να πιέζονται από άκρα

³² Jihyun, K 2005, "Library services to the visually handicapped in Korea: changes in the information environment and role of Braille Library" *Lifelong and Continuing Education in Libraries*, vol. 5, no. 5 pp. 109-117. Διαθέσιμο στο : <<http://hdl.handle.net/2433/43705>> [Τελευταία πρόσβαση: 3 Οκτωβρίου 2008].

³³ McCaskill, K & Goulding, A 2001, "English public library services and the Disability Discrimination Act", *New Library World*, vol. 102, no. 6, pp. 192-206. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 8 Ιουνίου 2008].

χωρίς να χρησιμοποιούνται δάχτυλα. Υπάρχουν επίσης διακόπτες ποδιού, ως εναλλακτική χρήση, όταν η χρήση των άνω άκρων είναι ιδιαίτερα περιορισμένη ή αδύνατη. Όσον αφορά την πρόσβαση των ατόμων με κινητικά προβλήματα, αντιπροσωπευτικές τεχνολογίες υποστήριξης που είναι διαθέσιμες προς τους χρήστες.

Οι βιβλιοθήκες προάγουν την γνώση και αναπτύσσουν μεθόδους ώστε οι πληροφορίες που διαθέτουμε να μεταβιβάζονται στους ανθρώπους με τα κατάλληλα μέσα έτσι στα επόμενα κεφαλαία θα αναφερθώ στην ανάλυση της πληροφοριακής παιδείας και τον προγραμματισμό πληροφόρησης. Θα εστιάσουμε την προσοχή μας στο επόμενο κεφάλαιο, και ειδικότερα στην προσφορά των βιβλιοθηκονόμων για την καλύτερη επιτυχία της πληροφοριακής παιδείας. Θα μελετήσουμε επίσης τις ανάγκες των χρηστών και τα προγράμματα εκπαίδευσης που υπάρχουν με στόχο βέβαια να καθιστούν τους χρήστες της βιβλιοθήκης πληροφοριακά εγγράμματους και να τους σπλίζουμε με τα απαραίτητα εφόδια για την αντιμετώπιση των ραγδαίων εξελίξεων που σημειώνονται στον τομέα της πληροφορίας στις μέρες μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

“To be information literate, a person must be able to recognize when information is needed and have the ability to locate, evaluate, and use effectively the needed information”³⁴.

Σύμφωνα με το Oxford English Dictionary ο όρος “literate” χρονολογείται στα μέσα του 15^{ου} αιώνα και χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει το σωστά εκπαιδευμένο και εξοικειωμένο με τη λογοτεχνία άτομο³⁵. Αυτό δείχνει ότι την περίοδο εκείνη, σωστά εκπαιδευμένο θεωρείτο το άτομο που αποκτούσε τις απαραίτητες πληροφορίες και γνώσεις σχετικά με τη λογοτεχνία. Ανάλογα λοιπόν με τις απαιτήσεις κάθε εποχής και κοινωνίας ορίζεται και ο όρος “literate”³⁶. Τις τελευταίες δεκαετίες λοιπόν γίνεται λόγος για τον όρο “information literacy”, ο οποίος αποδίδεται στα ελληνικά ως «πληροφοριακή παιδεία» ή «πληροφοριακός γραμματισμός».

Η έννοια αυτή προέκυψε φυσικά ως αναγκαιότητα στην εποχή μας, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης του όγκου των πληροφοριών που μας παρέχονται, αλλά και της εξέλιξης των τεχνολογικών μέσων, με τα οποία μπορούμε να έχουμε πρόσβαση σ’ αυτές. «Η πληροφοριακή παιδεία θεωρείται ως το θεμέλιο για τη μάθηση στο σημερινό περιβάλλον της συνεχόμενης τεχνολογικής εξέλιξης. Όσο οι πληροφοριακές και επικοινωνιακές τεχνολογίες εξελίσσονται ραγδαία, και το πληροφοριακό περιβάλλον γίνεται εξαιρετικά πολύπλοκο, οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν την ανάγκη για τους σπουδαστές να συνδεθούν με το πληροφοριακό περιβάλλον, ως ένα μέρος των επίσημων εκπαιδευτικών μεθόδων τους. Η σημασία της πληροφοριακής παιδείας θεωρείται σήμερα ζωτική για την

³⁴ American Library Association 1989, *Presidential Committee on Information Literacy: final report*, American Library Association, Washington D.C. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm>> [Τελευταία πρόσβαση: 17 Δεκεμβρίου 2009].

³⁵ *Oxford English Dictionary* 1989, 2nd ed., Clarendon Press, Oxford.

³⁶ Wastawy, SF, *Πληροφοριακή παιδεία και δημόσιες βιβλιοθήκες*, (μτφρ. Εύας Σεμερτζάκη), σ. 2. Διαθέσιμο στο: <<http://www.goethe.de/mmo/priv/1760723-STANDARD.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 19 Ιανουαρίου 2009].

διεκδίκηση της δια βίου μάθησης, και κεντρική στην επίτευξη τόσο της προσωπικής εξειδίκευσης όσο και της οικονομικής ανάπτυξης»³⁷.

Στην εργασία αυτή θα προσπαθήσουμε καταρχήν να προσεγγίσουμε την ιστορική εξέλιξη της πληροφοριακής παιδείας, στη συνέχεια να αναλύσουμε την έννοια του όρου και τους λόγους για τους οποίους είναι τόσο απαραίτητη στην εποχή μας και τέλος, να αναφέρουμε συνοπτικά κάποιους τρόπους με τους οποίους μπορεί να εξαπλωθεί και να επιτύχει η εφαρμογή της.

Στη συνέχεια θα ερευνήσουμε τον ρόλο και την προσφορά της βιβλιοθήκης στην εξάπλωση και επιτυχία της πληροφοριακής παιδείας. Θα αναλύσουμε τις ανάγκες των χρηστών, όπως επίσης και τα προγράμματα εκπαίδευσης, που έχουν φυσικά ως στόχο τους την δημιουργία ικανών χρηστών της πληροφορίας.

Τέλος, θα μελετήσουμε τις υπηρεσίες που προσφέρονται μέσω των βιβλιοθηκών και θα παρουσιάσουμε το ερωτηματολόγιο το οποίο δόθηκε στις βιβλιοθήκες για τους σκοπούς της έρευνας.

2.1 Ιστορική ανασκόπηση

Ζούμε σήμερα σε μια εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται κυρίως ως εποχή της πληροφορίας (*information age*), κι αυτό βέβαια γιατί παρατηρείται μια «έκρηξη» όχι μόνο στην ποσότητα των πληροφοριών που μας παρέχονται, αλλά και στην εξέλιξη των μέσων τεχνολογίας και επικοινωνίας, με τα οποία μπορούμε να έχουμε πρόσβαση και χρήση σ' αυτές. Ο όρος «πληροφοριακή παιδεία» ή «πληροφοριακός γραμματισμός» (*information literacy*) λοιπόν, προβάλλει ως ο κυριότερος άξονας για την αντιμετώπιση των ραγδαίων αυτών εξελίξεων, καθώς οπλίζει τα άτομα με τις απαραίτητες ικανότητες για τη σωστή χρήση της πληροφορίας, αλλά και με τα αναγκαία εφόδια για τη δια βίου εκπαίδευσή τους (*lifelong learning*)³⁸.

³⁷ Bruce, CS 2004, "Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper", in *Lifelong learning: whose responsibility and what is yours contribution?: proceedings of the third international lifelong learning conference*, pp. 8-9. Διαθέσιμο στο: <<http://eprints.qut.edu.au/pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 1 Ιανουαρίου 2009].

³⁸ Κωστάκη, Α 2001, "Πληροφορικός γραμματισμός: δημιουργώντας αυτόνομους και κριτικούς διαχειριστές της πληροφόρησης για τον 21^ο αιώνα", στο *10^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών*

Ο όρος αυτός έχει σήμερα ευρεία εξάπλωση και αποδοχή σε ακαδημαϊκό κυρίως επίπεδο, αλλά και σε επαγγελματικό και κοινωνικό ανά τον κόσμο. Είχε χρησιμοποιηθεί βέβαια για πρώτη φορά το 1974 από τον Paul Zurkowski, μετέπειτα πρόεδρο του Information Industry Association, ο οποίος είχε αρχίσει να αντιλαμβάνεται την άμεση ανάγκη για καλύτερη διαχείριση της ολοένα αυξανόμενης ποσότητας των πληροφοριών. Ο ίδιος είχε διατυπώσει σε ένα έγγραφο που πρότεινε στο National Commission on Libraries and Information Science ότι «τα άτομα που είναι εκπαιδευμένα στη χρήση των πληροφοριακών πηγών στο εργασιακό τους περιβάλλον μπορούν να ονομαστούν «πληροφοριακά εγγράμματα» (*information literates*). Έχουν μάθει τεχνικές και ικανότητες για να χρησιμοποιούν το μεγάλο εύρος των μέσων πληροφόρησης, όπως επίσης και τις σημαντικότερες μεθόδους για να εφαρμόζουν πληροφοριακές λύσεις στα προβλήματά τους»³⁹. Το έγγραφο αυτό πρότεινε την ίδρυση ενός προγράμματος με στόχο την προώθηση και την επιτυχία της διεθνούς πληροφοριακής παιδείας εντός της επόμενης δεκαετίας⁴⁰.

Δύο εξίσου σημαντικές προσεγγίσεις της πληροφοριακής παιδείας σημειώθηκαν δύο χρόνια αργότερα, το 1976, καθώς βιβλιοθηκονόμοι και εκπαιδευτικοί άρχισαν να ενδιαφέρονται για το θέμα. «Ειδικότερα οι βιβλιοθηκονόμοι επέδειξαν τη μεγαλύτερη ευαισθησία στην πληροφοριακή «έκρηξη» και στις αναπόφευκτες συνέπειές της. Η ιδέα της πληροφοριακής παιδείας, η οποία υποστηρίζει την προετοιμασία των ατόμων για να γίνουν επιτυχημένοι χρήστες της πληροφορίας, συνδέει τους προβληματισμούς των βιβλιοθηκάρων όχι μόνο με την συνεχή εξέλιξη των πληροφοριακών πηγών και την τεράστια ποσότητα των διαθέσιμων πληροφοριών, αλλά και με την έλλειψη των αναγκαίων πληροφοριακών ικανοτήτων από τους χρήστες»⁴¹. Σ' ένα συμπόσιο, λοιπόν, της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου του Τέξας (Texas A & M University), ο Lee Burchinal έδωσε ένα νέο ορισμό για την πληροφοριακή παιδεία: «...για να θεωρείται ένα

Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <<http://www.lib.uom.gr/palc10/greek/kostaki.doc>> [Τελευταία πρόσβαση: 12 Φεβρουαρίου 2009].

³⁹ Zurkowski, PG 1974, *The information service environment relationships and priorities*, National Commission on Libraries and Information Science, National Program for Library and Information Services, Washington D.C.

⁴⁰ Doyle, CS 1994, *Information literacy in an information society: a concept for the information age*, Eric Clearing House on Information and Technology, Syracuse University, New York, pp. 5-6.

⁴¹ Doyle, 1994, pp. 5-6.

άτομο πληροφοριακά εγγράμματο απαιτείται ένα νέο σύνολο ικανοτήτων. Σ' αυτό (το σύνολο) συμπεριλαμβάνεται η ικανότητα εύρεσης και χρήσης των αναγκαίων πληροφοριών για την επίλυση προβλημάτων και για τη λήψη αποφάσεων αποδοτικά και αποτελεσματικά»⁴². Ο Owens, από την άλλη, προσέδωσε στην πληροφοριακή παιδεία μια διαφορετική διάσταση, αφού την συνέδεσε με την έννοια της δημοκρατίας. Χαρακτηριστικά είχε διατυπώσει: «...πέρα από την ανάγκη της πληροφοριακής παιδείας για μεγαλύτερη αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα στο εργασιακό περιβάλλον, η πληροφοριακή παιδεία μπορεί να εγγυηθεί την επιβίωση των δημοκρατικών ιδρυμάτων. Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι, αλλά αυτοί που γνωρίζουν πώς να χειρίζονται καλύτερα τις πληροφοριακές πηγές είναι σε θέση να λάβουν πιο έξυπνες αποφάσεις από αυτούς που είναι πληροφοριακά αγράμματοι (*information illiterates*)»⁴³.

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η εφαρμογή της για καλύτερη χρήση και έλεγχο της πληροφορίας αποτέλεσε το διακριτικό γνώρισμα της επόμενης δεκαετίας (δεκαετίας του 1980), κατά την οποία ο ρόλος της πληροφοριακής παιδείας έγινε ακόμα μεγαλύτερος, ειδικότερα όσον αφορούσε στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες⁴⁴. Όπως πολύ χαρακτηριστικά επισημαίνει η Christina Doyle, στο έγγραφο “A nation at risk” της National Commission of Excellence in Education αναγνωρίζεται η διαχείριση της σύνθετης ηλεκτρονικής πληροφόρησης, ως μια σημαντική ικανότητα στη σημερινή «κοινωνία της πληροφορίας»⁴⁵, χωρίς όμως να τονίζεται ο ρόλος της βιβλιοθήκης ή της εκπαίδευσης στην απόκτηση των αναγκαίων ικανοτήτων από τους χρήστες της πληροφορίας⁴⁶. Αντίθετα, το National Commission on Libraries and Information Science (NCLIS) υποστήριξε «τον σημαντικό ρόλο της βιβλιοθήκης και των πληροφοριακών πηγών στην θεμελίωση της γνώσης και [...] των απαραίτητων ικανοτήτων και δυνατοτήτων που απαιτούνται για την αποτελεσματική πρόσβαση και χρήση της πληροφορίας. Βασικό αντικείμενο της εκπαίδευσης είναι για κάθε μαθητή, να μαθαίνει

⁴² Behrens, S 1994, “A conceptual analysis and historical overview of information literacy”, *College and Research Libraries*, vol. 55, no. 4, pp. 309-322.

⁴³ Owens, MR 1976, “The state government and libraries”, *Library Journal*, vol. 101, no. 1, pp. 19-28.

⁴⁴ Behrens, 1994, p. 313.

⁴⁵ National Commission of Excellence in Education 1983, *A nation at risk: the imperative for educational reform*, U. S. Government Printing Office, Washington D.C.

⁴⁶ Doyle, 1994, p. 6.

πώς να αναγνωρίζει την ανάγκη για πληροφόρηση, να εντοπίζει και να οργανώνει την πληροφορία, και [τέλος] να την παρουσιάζει με ένα ξεκάθαρο και πειστικό τρόπο»⁴⁷.

Ορόσημο στην εξέλιξη της πληροφοριακής παιδείας αποτέλεσε επίσης και η χρονιά του 1987, με δύο σημαντικά γεγονότα με πρώτο την έκδοση του βιβλίου “Information skills for an information society: a review of research” της Kuhlthau⁴⁸, και με δεύτερο τον προγραμματισμό της πρώτης συνέλευσης της American Library Association Presidential Committee on Information Literacy με πρόεδρο την Margaret Chisholm. Η εργασία της Kuhlthau συνεισέφερε αρκετά στην προσπάθεια ορισμού της πληροφοριακής παιδείας, καθώς έθεσε μια νέα βάση για την κατανόησή της. Η Kuhlthau λοιπόν συμπεριέλαβε τις βιβλιοθηκονομικές ικανότητες (*library skills*) και την παιδεία των υπολογιστών (*computer literacy*) μέσα στον ορισμό της πληροφοριακής παιδείας, διορθώνοντας ταυτόχρονα και την λανθασμένη επικρατούσα άποψη, ότι οι ικανότητες έρευνας και εύρεσης της πληροφορίας περιορίζονται στο στενό πλαίσιο της βιβλιοθήκης. Για το λόγο αυτό χρησιμοποίησε τον όρο *proficiency in inquiry* (ικανότητες έρευνας) αντί του όρου *library skills* (βιβλιοθηκονομικές ικανότητες) και έδωσε περισσότερη βαρύτητα στο ρόλο της εκπαίδευσης των νέων, έτσι ώστε να αποκτούν και να εφαρμόζουν τις απαραίτητες ικανότητες για τη σωστή χρήση της πληροφορίας όχι μόνο μέσα στην βιβλιοθήκη, αλλά και έξω από αυτήν⁴⁹.

Ένας από τους σημαντικότερους σταθμούς όμως στην ιστορία της πληροφοριακής παιδείας ήταν η έκδοση της τελικής έκθεσης από την American Library Association (ALA -- Ένωση Αμερικάνικων Βιβλιοθηκών) το 1989, ως αποτέλεσμα της Γενικής Συνέλευσης που πραγματοποιήθηκε το 1987. Ο ορισμός που δόθηκε στην έκθεση αυτή, όχι μόνο έγινε γενικώς αποδεκτός από εκπαιδευτικούς και βιβλιοθηκάρχους κατά την επόμενη δεκαετία, αλλά αποτέλεσε σημείο αναφοράς και βάση για την σύσταση όλων

⁴⁷ Hashim, E 1986, “Educating students to think: the role of the school library media program, an introduction, in *Information Literacy: learning how to learn: a collection of articles from School Library Media Quarterly, Journal of the American Association of School Librarians*, American Library Association, Chicago, vol. 15, no.1, pp. 17-18.

⁴⁸ Kuhlthau, CC 1987, *Information skills for an information society : a review of research*, ERIC Clearinghouse on Information Resources, Syracuse, New York.

⁴⁹ Doyle, 1994, p. 8.

των ορισμών που ακολούθησαν⁵⁰. Σύμφωνα λοιπόν με την ALA, «για να είναι πληροφοριακά εγγράμματο ένα άτομο (*information literate person*), πρέπει να είναι ικανό να αναγνωρίζει πότε είναι αναγκαία μια πληροφορία, να την εντοπίζει, να την αξιολογεί και να την χρησιμοποιεί αποτελεσματικά»⁵¹.

Το ίδιο έτος (1989) αποφασίστηκε από την ALA η δημιουργία ενός οργανισμού National Forum on Information Literacy (NFIL) για την υποστήριξη της πληροφοριακής παιδείας, του οποίου η πρώτη συνέλευση έγινε στις 9 Νοεμβρίου 1989, με πρόεδρο την Patricia Senn Breivik. Σκοπός όλων των διεθνών οργανισμών που ανήκουν στο NFIL είναι η προώθηση και η στήριξη της έννοιας της πληροφοριακής παιδείας, ως το απαραίτητο εφόδιο στη σημερινή εποχή της πληροφορίας⁵².

Κατά τη δεκαετία του 1990, λοιπόν, η έννοια της πληροφοριακής παιδείας αντιμετωπίστηκε με σοβαρό ενδιαφέρον και έτυχε ευρείας αναγνώρισης και αποδοχής. Πολλοί ήταν αυτοί που όχι μόνο αποδέχτηκαν τον ορισμό της ALA, αλλά προσπάθησαν να τον εμπλουτίσουν και να τον επεκτείνουν κιόλας. Μια τέτοια προσπάθεια είναι και αυτή της Doyle, η οποία ορίζει το πληροφοριακά εγγράμματο άτομο ως αυτό που⁵³:

- Αναγνωρίζει ότι η ακριβής και ολοκληρωμένη πληροφόρηση είναι η βάση για λήψη έξυπνων αποφάσεων
- Αναγνωρίζει την ανάγκη για πληροφόρηση
- Θέτει ερωτήματα βασισμένα στις πληροφοριακές ανάγκες
- Αναγνωρίζει τις πιθανές πηγές πληροφόρησης
- Αναπτύσσει επιτυχημένες ερευνητικές στρατηγικές
- Έχει πρόσβαση στις πληροφοριακές πηγές, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που βασίζονται στη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και άλλων τεχνολογικών μέσων
- Αξιολογεί την πληροφόρηση
- Οργανώνει την ανακτημένη πληροφόρηση για πρακτική χρήση της

⁵⁰ Spitzer, KL, Eisenberg, MB & Lowe, CA 1998, *Information literacy: essential skills for the information age*, ERIC Clearinghouse on Information and Technology, Syracuse University, New York, pp. 22-23.

⁵¹ ALA, 1989, p. 1.

⁵² Doyle, 1994, pp. 10-11.

⁵³ Doyle, CS 1992, *Outcome measures for information literacy within the National Educational Goals of 1990. Final Report to National Forum on Information Literacy*, National Forum on Information Literacy, Flagstaff, AZ, p. 8.

- Ενσωματώνει την νέα πληροφόρηση στην προϋπάρχουσα γνωστική βάση
- Χρησιμοποιεί την πληροφόρηση στην κριτική σκέψη και στην επίλυση προβλημάτων.

Στη μελέτη των Spitzer, Eisenberg και Lowe “Information literacy: essential skills for the information age”, παρατίθεται ένας ενδεικτικός κατάλογος των κυριότερων ορισμών που δόθηκαν κατά τη δεκαετία του 1990, ως αποτέλεσμα της ενασχόλησης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, επίσημων οργανισμών, αλλά και αυτόνομων μελετητών με την έρευνα και εξάπλωση της πληροφοριακής παιδείας⁵⁴. Εκτός λοιπόν από τον ορισμό που έδωσε η Doyle, παρουσιάζονται ακόμα οκτώ ορισμοί. Σύμφωνα με τους Lenox και Walker, η έννοια της πληροφοριακής παιδείας είναι σύνθετη και προϋποθέτει την ταυτόχρονη ύπαρξη διαφόρων συνθηκών. «...Πρώτα, κάποιος πρέπει να επιθυμεί την απόκτηση γνώσης, να χρησιμοποιεί αναλυτικές ικανότητες για να διατυπώσει ερωτήματα, να αναγνωρίζει τις ερευνητικές μεθόδους και να χρησιμοποιεί κριτική σκέψη για την αξιολόγηση των εμπειρικών αποτελεσμάτων. Κατά δεύτερον, το άτομο πρέπει να κατέχει τις ικανότητες να βρίσκει τις απαντήσεις στα ερωτήματα που θέτει με πολυποίκιλους και σύνθετους τρόπους. Τέλος, αφού το άτομο αναγνωρίσει τι ακριβώς χρειάζεται να βρει, να είναι ικανό να έχει πρόσβαση σ’ αυτό»⁵⁵.

Το 1994 ο οργανισμός Colorado Educational Media Association έδωσε ένα αρκετά ολοκληρωμένο ορισμό, που αφορούσε ειδικότερα στην επίδραση της πληροφοριακής παιδείας στην εκπαίδευση. Ορισε λοιπόν ως «πληροφοριακά εγγράμματους τους μαθητές που είναι ικανοί και ανεξάρτητοι ως προς την απόκτηση της γνώσης, γνωρίζουν τις ανάγκες τους για πληροφόρηση [...], δείχνουν εμπιστοσύνη στην ικανότητά τους να λύνουν προβλήματα και γνωρίζουν ποια είναι χρήσιμη πληροφορία. Μπορούν [επίσης] να χειρίζονται τα τεχνολογικά μέσα για να έχουν πρόσβαση στην πληροφορία και να επικοινωνούν. Μπορούν άνετα να αντεπεξέλθουν σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν πολλαπλές πιθανές απαντήσεις, όπως επίσης και σ’ αυτές που δεν έχουν καμιά απάντηση. Διατηρούν ψηλό το επίπεδο στις εργασίες τους και δημιουργούν ποιοτικά

⁵⁴ Spitzer, 1998, pp. 23-26.

⁵⁵ Spitzer, 1998, p. 23-24.

προϊόντα. Οι πληροφορικά εγγράμματοι μαθητές μπορούν εύκολα να προσαρμόζονται στις αλλαγές και είναι ικανοί να λειτουργούν είτε αυτόνομα είτε ομαδικά»⁵⁶.

Το State University of New York αναφέρει επίσης ότι η πληροφοριακή παιδεία «συμπεριλαμβάνει τις ικανότητες να αναγνωρίζει κάποιος πότε είναι αναγκαία μια πληροφορία, να την εντοπίζει, να την αξιολογεί, να την χρησιμοποιεί αποτελεσματικά και να την μεταδίδει σε διάφορες μορφές»⁵⁷.

Το 1996 οι Shapiro και Hughes την χαρακτήρισαν ως «μια νέα ελεύθερη σπουδή (*a new liberal art*), η οποία επεκτείνεται πέρα από την γνώση της χρήσης των υπολογιστών και της πρόσβασης στην πληροφορία, στην προσεκτική σκέψη και αντιμετώπιση της ίδιας της φύσης της πληροφορίας, της τεχνικής της υποδομής και του κοινωνικού, πολιτικού, ακόμα και φιλοσοφικού πλαισίου και επίδρασής της»⁵⁸.

Το ίδιο έτος συναντούμε και τον εξής ορισμό: «ένα άτομο μπορεί να θεωρηθεί πληροφοριακά εγγράμματο αν μπορεί να αναγνωρίζει ότι έχει ανάγκη για πληροφόρηση, να κατέχει τις γνώσεις και ικανότητες που θα του επιτρέπουν να ανακαλύπτει πού και πώς θα βρει την πληροφορία που ψάχνει, να χρησιμοποιεί με άνεση τα αναγκαία εργαλεία για να βρίσκει, να προσαρμόζει και να αφομοιώνει αυτή την πληροφορία μέσα σε κάποια άλλη εργασία, και να μπορεί να αξιολογεί κριτικά και να συνδυάζει τις πληροφορίες που βρίσκει, καταλαβαίνοντας τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνέπειες της πληροφόρησης»⁵⁹.

Ένα αρκετά σύνθετο ορισμό έδωσε επίσης το Work Group on Information Competence το 1995 όπου διατύπωσε ότι «πληροφοριακή ικανότητα είναι ο συνδυασμός ή η ένωση της βιβλιογραφικής παιδείας, της παιδείας των υπολογιστών, της παιδείας των μέσων μαζικής ενημέρωσης, της τεχνολογικής παιδείας, των εθίμων, της κριτικής σκέψης, και

⁵⁶ Colorado Educational Media Association 1994, *Model Information Literacy Guidelines*, Colorado State Department of Education, State Library and Adult Education Office, Denver, pp. 1-8.

⁵⁷ State University of New York (SUNY) 1997, *Information Literacy Initiative* [Online]. Διαθέσιμο στο: <<http://olis.sysadm.suny.edu/ili/>> [Τελευταία πρόσβαση: 1 Φεβρουαρίου 2009].

⁵⁸ Shapiro, JJ & Hughes, SK 1996, “Information literacy as a liberal art”, *Educom Review* [Online], vol. 3, no. 2, pp. 31-35. Διαθέσιμο στο: <<http://www.educom.edu/web/pubs/review/reviewArticles/31231.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 13 Φεβρουαρίου 2009].

⁵⁹ University of Arizona Library 1996, *Information literacy project: information literacy defined* [Online]. Διαθέσιμο στο: <<http://dizzy.library.arizona.edu/Infolit/DEFINE.HTM>> [Τελευταία πρόσβαση: 1 Μαΐου 2009].

των επικοινωνιακών ικανοτήτων»⁶⁰. Ακόμα, σύμφωνα μ' αυτή την μελέτη, πληροφοριακή παιδεία είναι «η ικανότητα εύρεσης, αξιολόγησης, χρήσης και συνδυασμού της πληροφορίας σε όλες τις διαφορετικές μορφές της»⁶¹.

Τέλος, το California Academic and Research Libraries Task Force ορίζει την πληροφοριακή παιδεία ως «την ικανότητα αποτελεσματικής αναγνώρισης, πρόσβασης, αξιολόγησης και χρήσης της πληροφορίας σε όλες τις μορφές της, και της επιλογής του καταλληλότερου μέσου για επικοινωνία. Περιλαμβάνει επίσης τις γνώσεις και τις στάσεις που έχουν σχέση με τα ηθικά και κοινωνικά θέματα που αφορούν στην πληροφόρηση και στην πληροφοριακή τεχνολογία»⁶².

Όλες αυτές οι προσπάθειες να οριστεί η έννοια και η φύση της πληροφοριακής παιδείας αποδεικνύουν τη μεγάλη σημασία και αναγκαιότητά της στην εποχή μας. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε τους λόγους, οι οποίοι καθιστούν τόσο αναγκαία την εξάπλωση και αποδοχή της, την έννοια και τον τρόπο με τον οποίο αυτή λειτουργεί, όπως επίσης και το τι μπορεί να προσφέρει τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

2.2 Αναλυτική προσέγγιση του όρου

«Τώρα καταλαβαίνω ότι εκπαίδευση είναι το να αποκτάς τα εφόδια για να μάθεις, παρά το να εξαρτάσαι από τον εκπαιδευτικό για την απόκτηση γνώσεων και ικανοτήτων»⁶³, σχολιάζει πολύ χαρακτηριστικά ένας φοιτητής, θέτοντας τη βάση για την κατανόηση του σύνθετου αυτού ορισμού που καλείται πληροφοριακή παιδεία ή πληροφοριακός

⁶⁰ Work Group on Information Competence, Commission on Learning Resources and Instructional Technology Task 6.1 1995, *Information competence in the CSU: a report*. Susan Curzon, Chair, pp. 4-5. Διαθέσιμο στο: <http://www.calstate.edu/lr/Archive/info_comp_report.pdf> [τελευταία πρόσβαση: 8 Μαΐου].

⁶¹ Work Group on Information Competence, Commission on Learning Resources and Instructional Technology, 1995, pp. 4-5.

⁶² California Academic and Research Libraries Task Force 1997, *Draft Recommendations to WASK on an information literacy standard* [Online], Διαθέσιμο στο:

<<http://www.carl-acrl.org/Reports/rectoWASK.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 2 Μαΐου 2009].

⁶³ Bruce, C 1997, *Seven faces of information literacy: towards inviting students into new experiences*, AULSIB Press, Adelaide, Διαθέσιμο web slide show στο: <<http://crm.hct.ac.au/events/archive/2003/speakers/bruce.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 3 Μαΐου 2009].

αλφαριθμητισμός / γραμματισμός (*information literacy*), και τον οποίο θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε και να αναλύσουμε σ' αυτό το κεφάλαιο.

Οι ορισμοί αυτοί είναι σχετικά πρόσφατοι, αφού διαδόθηκαν ευρέως μόλις τη δεκαετία του 1980⁶⁴ και προέκυψαν μέσα από την ανάγκη για αντιμετώπιση των ραγδαίων εξελίξεων που παρατηρούνται στον τομέα της τεχνολογίας κατά τον αιώνα που διανύουμε, όπως επίσης και για προσαρμογή στην νέα εποχή της πληροφορίας⁶⁵, αφού χαρακτηρίζεται κυρίως από ένα συνεχή «καταιγισμό» πληροφόρησης. Το περιβάλλον λοιπόν στο οποίο ζούμε αλλάζει συνεχώς σε όλους τους τομείς όπως στην εκπαίδευση, στην εργασία και στην καθημερινή μας ζωή, καθιστώντας έτσι απαραίτητη τη συνεχή εγρήγορση και επιμόρφωσή μας.

Αυτές οι αλλαγές, οι οποίες παρατηρούνται σε παγκόσμιο επίπεδο, έχουν ως ένα από τα βασικά τους χαρακτηριστικά την τεράστια αύξηση της διαθέσιμης πληροφορίας που προέρχεται από πολύ μεγάλο και συνεχώς αυξανόμενο αριθμό πηγών, προσφέρεται σε ποικιλία μορφών, ενώ διακινείται και είναι προσβάσιμη κυρίως μέσω του Διαδικτύου⁶⁶. Η αύξηση της πληροφορίας και η διευκόλυνση στην πρόσβασή της, μπορεί να χαρακτηριστεί αφενός ως ένα μεγάλο «δώρο» για τους χρήστες της πληροφορίας στην εποχή μας αφετέρου όμως ως μια μεγάλη «παγίδα» γι' αυτούς. Η Debra Jones έχει περιγράψει πολύ χαρακτηριστικά την δυσκολία διαχείρισης της πληθώρας των πληροφοριών που μας παρέχονται από το Διαδίκτυο με την φράση «...η προσπάθεια να βρει κάποιος πληροφορίες στο Διαδίκτυο μοιάζει με την εικόνα κάποιου που μπαίνει σε μια βιβλιοθήκη αμέσως μετά από ένα σεισμό και βρίσκει όλα τα βιβλία σκορπισμένα στο πάτωμα»⁶⁷. Η σύγχρονη τεχνολογία, λοιπόν, μέσω του Διαδικτύου κυρίως μας δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε επίκαιρες και τρέχουσες πληροφορίες, οι οποίες μπορούν να παρέχονται σε ποικίλες μορφές, οποιαδήποτε στιγμή και σε οποιοδήποτε χώρο⁶⁸. Το

⁶⁴ Behrens, 1994, p. 313.

⁶⁵ Κωστάκη, 2001, σσ. 1-3.

⁶⁶ ACRL, 2000, p. 2.

⁶⁷ Jones, D 1998, *Exploring the Internet using critical thinking skills: a self-paced workbook for learning to effectively use the Internet and evaluate online information*, Neal-Schuman, New York.

⁶⁸ Association of College and Research Libraries 2000, *Information Literacy Competency Standards of Higher Education*, American Library Association, Chicago, Illinois, Διαθέσιμο στο: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/standards.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 5 Μαΐου 2009].

κυριότερο πλεονέκτημα όμως του Διαδικτύου είναι το ότι «διαθέτει ανοικτή δομή, όπου ο καθένας μπορεί να έχει πρόσβαση τόσο για τη λήψη όσο και για τη δημιουργία πληροφοριών με τη μορφή ιστοσελίδων»⁶⁹.

Η δομή αυτή βέβαια είναι που εγκυμονεί και τους μεγαλύτερους κινδύνους για τους χρήστες, καθώς οι πληροφοριακές πηγές δεν υφίστανται τον απαραίτητο ποιοτικό έλεγχο, οι δημιουργοί τους μπορεί να είναι ανώνυμοι και η διάρκειά τους περιορισμένη, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές έντυπες πηγές, οι οποίες για να βρίσκονται σε μια βιβλιοθήκη έχουν υποστεί διπλό φιλτράρισμα πρώτα από ειδικούς για να μπορέσουν να εκδοθούν και να δημοσιευτούν κι έπειτα από βιβλιοθηκονόμους και επιστήμονες για να επιλεγούν και να ενταχθούν στη συλλογή μιας βιβλιοθήκης⁷⁰. Αυτή η διάκριση, βέβαια, δεν είναι ξεκάθαρη για τους χρήστες των πηγών –ιδιαίτερα για τους νέους–, έχοντας ως αποτέλεσμα τη μη προσεκτική προσέγγιση και διαχείριση των πληροφοριών, στις οποίες έχουν εύκολη και γρήγορη πρόσβαση μέσω του Διαδικτύου⁷¹. «...το Διαδίκτυο είναι μια εξαιρετική πηγή τόσο για να πληροφορηθείς όσο και για να παραπληροφορηθείς», όπως πολύ χαρακτηριστικά σχολιάζει η Αναστασία Κωστάκη στην εισήγησή της «Πληροφορικός Γραμματισμός: Δημιουργώντας Αυτόνομους και Κριτικούς Διαχειριστές της Πληροφόρησης για τον 21^ο Αιώνα»⁷².

Εκτός όμως από τον κίνδυνο της παραπληροφόρησης, η εξαιρετική ευκολία πρόσβασης στην πληροφορία που υπάρχει στις μέρες μας, ελλοχεύει και τον κίνδυνο επιτόλαιης και αυθαίρετης χρήσης της. Απόδειξη είναι το φαινόμενο που παρατηρείται κυρίως στους νέους, οι οποίοι όσο εύκολα και γρήγορα βρίσκουν τις πληροφορίες που χρειάζονται, τόσο εύκολα και γρήγορα περνούν και στην αντιγραφή τους με σκοπό τη δημιουργία καινούριου προϊόντος. Αυτό που απειλείται βέβαια σ' αυτή την περίπτωση δεν είναι τίποτα άλλο από την ίδια τη γνώση και τη μάθηση, για την απόκτηση των οποίων προϋποτίθεται βαθύτερη επεξεργασία των πληροφοριών, κι όχι επιφανειακή αντιμετώπισή τους⁷³.

⁶⁹ Κωστάκη, Α. 2001, pp. 3-4.

⁷⁰ ACRL, 2000, p. 2; Κωστάκη, 2001, p 4.

⁷¹ Roth, L 1999, "Educating the cut-and-paste generation", *Library Journal*, vol. 124, no. 18, pp. 42-44.

⁷² Κωστάκη, Α. 2001, p 4.

⁷³ Roth, 1999 ; Κωστάκη, 2001, p. 5.

Η ραγδαία αύξηση λοιπόν του όγκου των πληροφοριών, αλλά και η συνεχής εξέλιξη των τεχνολογιών που προσφέρουν πρόσβαση σ' αυτές, έχουν διαμορφώσει ένα σύνθετο και πολύπλοκο πληροφοριακό περιβάλλον, γεγονός που καθιστά αναγκαία την απόκτηση ορισμένων δεξιοτήτων από τους χρήστες των πληροφοριών⁷⁴. Σύμφωνα με την ALA, «για να προσαρμοστούν αποτελεσματικά τα άτομα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον [...] χρειάζονται κάτι περισσότερο από μια απλή γνωστική βάση, χρειάζονται επίσης τεχνικές για να την εξερευνούν, να την συνδέουν με άλλες γνωστικές βάσεις και να την χρησιμοποιούν πρακτικά. Με άλλα λόγια, το περιβάλλον, στο οποίο ήμασταν συνηθισμένοι, έχει αλλάξει ριζικά και είμαστε αναγκασμένοι να δημιουργήσουμε ένα νέο θεμέλιο, με το όνομα πληροφοριακή παιδεία»⁷⁵. Ενώ λοιπόν μέχρι πριν λίγα χρόνια «εγγράμματος» ήταν αυτός που γνώριζε ανάγνωση και γραφή, σήμερα ως «εγγράμματος» θεωρείται αυτός που έχει τις απαραίτητες ικανότητες, έτσι ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στις δυσκολίες που παρουσιάζει η εποχή μας –ως εποχή της πληροφορίας– όπως τις παρουσιάσαμε παραπάνω. Όπως δηλώνει και η Bruce, «η πληροφοριακή παιδεία είναι η φυσική εξέλιξη της έννοιας της παιδείας στη σημερινή κοινωνία της πληροφορίας»⁷⁶.

Ως «πληροφοριακά εγγράμματος» (*information literate*) λοιπόν, ορίζεται από την ALA το άτομο το οποίο είναι ικανό «να αναγνωρίζει πότε είναι αναγκαία μια πληροφορία, να την εντοπίζει, να την αξιολογεί και να την χρησιμοποιεί αποτελεσματικά»⁷⁷. Πιο συγκεκριμένα, πληροφοριακή παιδεία είναι το σύνολο των ικανοτήτων που καθιστούν το άτομο ικανό να⁷⁸:

- καθορίζει την φύση και την έκταση της πληροφορίας που χρειάζεται
- έχει αποτελεσματική και αποδοτική πρόσβαση στην απαιτούμενη πληροφορία
- αξιολογεί την πληροφορία και τις πηγές της με κριτική σκέψη

⁷⁴ ACRL, 2000, p. 2; Wastawy, 2006, p. 1.

⁷⁵ American Library Association 1998, *A progress report on information literacy: an update on the American Library Association Presidential Committee on Information Literacy: final report*, American Library Association, Washington D.C. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/progressreport.cfm>> [Τελευταία πρόσβαση: 6 Μάιος 2009].

⁷⁶ Bruce, 2004, p. 1.

⁷⁷ ALA, 1989, p. 1.

⁷⁸ ACRL, 2000, pp. 2-3.

- ενσωματώνει την επιλεγμένη πληροφορία στη δική του γνωστική βάση
- χρησιμοποιεί την πληροφορία αποτελεσματικά για να επιτύχει ένα συγκεκριμένο σκοπό
- αντιλαμβάνεται τα οικονομικά, νομικά και κοινωνικά ζητήματα που περιβάλλουν τη χρήση της πληροφορίας και να την προσεγγίζει και να την χρησιμοποιεί ηθικά και νομικά».

Παρόλο που ο ορισμός της ALA για την πληροφοριακή παιδεία αποτέλεσε και αποτελεί ακόμα τη βάση για την δημιουργία άλλων ορισμών εντούτοις «απέτυχε στο να αναφερθεί στις πηγές της πληροφορίας, οπτικές και ακουστικές, πέρα από το παραδοσιακό περιεχόμενο μιας βιβλιοθήκης. Έστω κι αν η πληροφορία προέρχεται από έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή, ένα βιβλίο, ένα κυβερνητικό έγγραφο, μια ταινία, μια συζήτηση, μια αφίσα, ή από οποιαδήποτε άλλη πιθανή πηγή, η έννοια της πληροφοριακής παιδείας συμπεριλαμβάνει την ικανότητα να εξετάζει κάποιος προσεκτικά και να κατανοεί αυτό που βλέπει στο χαρτί ή στην οθόνη της τηλεόρασης, σε αφίσες, σε φωτογραφίες ή σε άλλες εικόνες, όπως επίσης και αυτό που ακούει»⁷⁹. Όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρεται και στο βιβλίο “Information Literacy: Essential Skills for the Information Age”, είναι πολύ σημαντικό όταν αναφερόμαστε στην έννοια της πληροφορίας, να λαμβάνουμε υπόψη όλες τις μορφές με τις οποίες μπορεί να παρουσιαστεί σε μας, όπως επίσης και το γεγονός ότι στο μέλλον μπορεί να υπάρξουν διαφορετικές μορφές. Για να μπορεί λοιπόν ένα άτομο να χειριστεί σωστά την πληροφορία σε οποιαδήποτε μορφή κι αν βρίσκεται, πρέπει να κατέχει ένα σύνολο ικανοτήτων, οι οποίες αναφέρονται και σε άλλα είδη γραμματισμών, πέρα από τον πληροφοριακό: «οπτικός γραμματισμός» (*visual literacy*), «γραμματισμός των μέσων» (*media literacy*), «γραμματισμός των υπολογιστών» (*computer literacy*), «διαδικτυακός γραμματισμός» (*network literacy*) και «τεχνολογικός γραμματισμός» (*information technology fluency*)⁸⁰.

Η έννοια του οπτικού γραμματισμού λοιπόν, αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου «να καταλαβαίνει και να χρησιμοποιεί τις εικόνες, συμπεριλαμβανομένων και των

⁷⁹ Lenox, MF and Walker, ML 1992, “Information literacy: challenge for the future”, *International Journal of Information and Library Research*, vol. 4, no. 1, pp. 1-18.

⁸⁰ Spitzer, 1998, pp. 25-26.

ικανοτήτων της σκέψης, της μάθησης και της έκφρασής του μέσα από αυτές»⁸¹. Στο βιβλίο “Information Literacy: Essential Skills for the Information Age”, γίνεται η διάκριση τριών βασικών συστατικών του οπτικού γραμματισμού: της «οπτικής μάθησης» (*visual learning*), της «οπτικής σκέψης» (*visual thinking*) και της «οπτικής επικοινωνίας» (*visual communication*)⁸². Η «οπτική μάθηση» είναι η ικανότητα «απόκτησης και οικοδόμησης γνώσης ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης με το οπτικό φαινόμενο»⁸³. Η «οπτική σκέψη» συμπεριλαμβάνει την ικανότητα «οργάνωσης νοητικών εικόνων ανάλογα με τα σχήματα, τις γραμμές, τα χρώματα, τα συστατικά και τις λεκτικές προτάσεις»⁸⁴. Τέλος, η «οπτική επικοινωνία» ορίζεται ως η ικανότητα «χρήσης οπτικών συμβόλων για την έκφραση ιδεών και για τη μεταφορά μηνυμάτων»⁸⁵.

«Η ικανότητα πρόσβασης, ανάλυσης και παραγωγής πληροφορίας για συγκεκριμένα αποτελέσματα»⁸⁶, ορίστηκε το 1992 ως γραμματισμός των μέσων. Είναι γενικά αποδεκτή η μεγάλη επίδραση που μπορούν να έχουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, γεγονός που αποδεικνύει την ανάγκη για εκπαίδευση –των νέων ειδικότερα– στο γραμματισμό των μέσων, έτσι ώστε να μπορούν να αξιολογούν κριτικά αυτά που ακούνε και βλέπουν. Σύμφωνα με τον Cortes, «τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μας παρέχουν πληροφορίες, μας βοηθούν να οργανώνουμε πληροφορίες και ιδέες, μας βοηθούν να δημιουργούμε, να ενδυναμώνουμε και προσαρμόζουμε αξίες και ιδέες, μας βοηθούν να διαμορφώνουμε προσδοκίες και μας παρέχουν σχέδια δράσης»⁸⁷.

Ανάμεσα στις ικανότητες που διαθέτει ένα πληροφοριακά εγγράμματο άτομο είναι φυσικά και η ικανότητα να χειρίζεται αποτελεσματικά και αποδοτικά την τεχνολογία, έτσι ώστε να έχει ευκολότερη και γρηγορότερη πρόσβαση στις απαιτούμενες

⁸¹ Braden, RA & Hortin, JA 1982, “Identifying the theoretical foundations of visual literacy”, *Journal of Visual/Verbal Language*, vol. 2, pp. 37-42.

⁸² Spitzer, 1998, p. 26.

⁸³ Moore, DM & Dwyer, FM 1994, *Visual literacy: a spectrum of visual learning*, Educational Technology Publications, Englewood Cliffs, NJ.

⁸⁴ Wileman, RE 1980, *Exercises in visual thinking*, Hastings House, New York.

⁸⁵ Moore, 1994, p. 109.

⁸⁶ Aufderheide, P 1993, *Media literacy: a report of the National Leadership Conference on media literacy*, Aspen Institute, Queenstown.

⁸⁷ Cortes, CE 1992, “Media literacy: an educational basic for the information age”, *Education and Urban Society*, vol. 24, no. 4, pp. 489-497.

πληροφορίες. Η ικανότητα αυτή είναι γνωστή κυρίως με τον όρο «τεχνολογικός γραμματισμός» (*information technology fluency*). Ο γραμματισμός αυτός, όπως επίσης και ο «γραμματισμός των υπολογιστών» (*computer literacy*), δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να εξισώνονται με τον πληροφοριακό γραμματισμό, αφού πρόκειται για διαφορετικά είδη «γραμματισμών», με διαφορετικό περιεχόμενο και νόημα.

Ο γραμματισμός των υπολογιστών, λοιπόν, αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί έναν υπολογιστή και τα λογισμικά του προγράμματα για να φέρει σε πέρας πρακτικές εργασίες⁸⁸, ενώ ο τεχνολογικός γραμματισμός επικεντρώνεται στη βαθιά κατανόηση της τεχνολογίας και στην κατάκτηση ικανοτήτων για τη χρήση της με κριτική σκέψη, έχοντας ως στόχο την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων⁸⁹. Παρόμοια, και ο διαδικτυακός γραμματισμός βοηθά το άτομο στον εντοπισμό, την πρόσβαση και την χρήση της πληροφορίας στο διαδικτυακό περιβάλλον (World Wide Web – Παγκόσμιος Ιστός)⁹⁰. Λαμβάνοντας υπόψη τον ορισμό που έχει ήδη δοθεί για τον πληροφοριακό γραμματισμό, εύκολα μπορεί να αντιληφθεί κανείς ότι αυτές οι ικανότητες εμπίπτουν μέσα στα πλαίσιά του, χωρίς όμως να αποτελούν και το επίκεντρο του ενδιαφέροντός του.

«Ο πληροφοριακός γραμματισμός, από την άλλη, αποτελεί το διανοητικό πλαίσιο για την κατανόηση, την εξεύρεση, την αξιολόγηση και τη χρήση της πληροφορίας – δραστηριότητες οι οποίες μπορούν να επιτευχθούν εν μέρει από την ευχέρεια με την τεχνολογία, εν μέρει από προσεκτικές ερευνητικές μεθόδους, αλλά το σημαντικότερο, μέσω προσεκτικής σκέψης και κριτικής αξιολόγησης»⁹¹. Σύμφωνα με την Patricia Breivik, μέσα από τον πληροφοριακό γραμματισμό μπορούν να επιτευχθούν και όλοι οι άλλοι γραμματισμοί, αφού είναι μια ευρύτερη και περιεκτικότερη έννοια⁹².

⁸⁸ National Forum on Information Literacy 2006, Διαθέσιμο στο: <<http://www.infolit.org/definitions/index.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 7 Μαρτίου 2009].

⁸⁹ National Research Council, Commission on Physical Sciences, Mathematics, and Applications. Committee on Information Technology Literacy, Computer Science and Telecommunications Board 1999, *Being Fluent with Information Technology*, Publication, National Academy Press, Washington D.C. Διαθέσιμο: <<http://www.nap.edu/readingroom/books/Befits/>> [Τελευταία πρόσβαση: 7 Μαρτίου 2009].

⁹⁰ McClure, CR 1993, “Network literacy in an electronic society: an educational disconnect?” In *Annual Review of the Institute for Information Studies, The Knowledge Economy*, Aspen Institute, Queenstown, pp. 137-178.

⁹¹ ACRL, 2000, p. 3.

⁹² Breivik, PS 2005, “21st Century learning and information literacy”, *Change*, vol. 37, no. 22, pp. 20-27.

Αναλυτικότερα, το πληροφοριακά εγγράμματο άτομο είναι σε θέση να εκτιμά την αξία και τη δύναμη της πληροφορίας, έχει επίγνωση της ποικιλίας των ειδών και των μορφών της, όπως επίσης και του ότι η πληροφορία δεν είναι απαραίτητα και γνώση, αν δεν αναλυθεί πρώτα, αν δεν αξιολογηθεί κριτικά κι αν δεν ενσωματωθεί στην ήδη υπάρχουσα γνωστική βάση⁹³. Επιπλέον, ο πληροφοριακός γραμματισμός «καθιστά τα άτομα ικανά να ελέγχουν το περιεχόμενο της πληροφορίας και να επεκτείνουν τις έρευνές τους, να γίνονται πιο αυτοκατευθυνόμενοι και να αναλαμβάνουν μεγαλύτερο έλεγχο πάνω στην εκπαίδευσή τους⁹⁴». Το σημαντικότερο όμως είναι ότι τους δίνει τα απαραίτητα εφόδια για τη δια βίου εκπαίδευσή τους⁹⁵ (lifelong learning), μαθαίνοντάς τα κυρίως πώς να μαθαίνουν, έτσι ώστε να μπορούν να διαχειρίζονται σωστά τις νέες πληροφορίες που θα παράγονται διαρκώς και να ανταποκρίνονται στις συνθήκες και τις απαιτήσεις που θα δημιουργούνται στο μέλλον⁹⁶.

2.3 Πληροφοριακή παιδεία και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

Πώς όμως μπορεί να διαδοθεί και να αξιοποιηθεί καλύτερα η βαρυσήμαντη αυτή έννοια της «πληροφοριακής παιδείας» ή αλλιώς του «πληροφοριακού αλφαριθμητισμού»; Αυτό είναι ένα καίριο ερώτημα, καθώς, όπως ήδη προαναφέραμε, η ανάγκη για ορθή χρήση και αξιολόγηση της πληροφορίας, επιβάλλεται τόσο σε προσωπικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο στην «εποχή της πληροφορίας», στην οποία ζούμε. Μεγάλο ρόλο λοιπόν στην καλλιέργεια του πληροφοριακού γραμματισμού, και κατ' επέκταση της δια βίου εκπαίδευσης των ατόμων, μπορεί να επιτελέσει η ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη.

Πιο συγκεκριμένα, η βιβλιοθήκη και οι βιβλιοθηκονόμοι καλούνται να βοηθήσουν όχι μόνο στην ανάπτυξη τεχνολογικών ικανοτήτων από τους χρήστες, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η πρόσβαση στις νέες πηγές πληροφόρησης, αλλά κυρίως ικανοτήτων διαχείρισης της πληροφορίας με υπεύθυνο, αυτόνομο και κριτικό τρόπο⁹⁷. Αυτές οι

⁹³ McHenry, KE, Stewart, JT, & Wu, J 1992, "Teaching resource-based learning and diversity", *New Directions for Higher Education*, vol. 78, pp. 55-56.

⁹⁴ ACRL, 2000, p. 2.

⁹⁵ ACRL, 2000, p. 2.

⁹⁶ Κωστάκη, 2001, p. 1-3.

⁹⁷ Κωστάκη, 2001, p. 6.

ικανότητες θα βοηθήσουν τους χρήστες να αναπτύξουν δια βίου στρατηγικές μάθησης, οι οποίες θα τους είναι απαραίτητες στο εργασιακό και όχι μόνο περιβάλλον τους.

Όπως ήδη αναφέραμε έχουν γίνει πολλές προσπάθειες ορισμού της έννοιας του πληροφοριακού γραμματισμού, όλες όμως καθορίζουν ως κυριότερες απαιτούμενες ικανότητες αυτές της αναζήτησης, αξιολόγησης, οργάνωσης και ορθής χρήσης της πληροφορίας⁹⁸. Ας δούμε λοιπόν πώς μπορούν να συμβάλουν οι βιβλιοθηκονόμοι στην απόκτηση αυτών των ικανοτήτων από τους χρήστες. Ένα ιδιαίτερα δύσκολο σημείο για τους χρήστες, είναι αυτό της αποτελεσματικής αναζήτησης της πληροφορίας⁹⁹. Οι βιβλιοθηκονόμοι μπορούν να βοηθήσουν σ' αυτό το σημείο, με την συγκεκριμενοποίηση, για παράδειγμα, του θέματος αναζήτησης του χρήστη. Αυτό μπορεί να γίνει με την λογική των θεματικών επικεφαλίδων: «να βοηθήσουν δηλαδή να εξειδικεύσουν [...] το θέμα με αναφορά στο επιστημονικό πεδίο και στα γεωγραφικά, χρονολογικά και πληθυσμιακά όριά του»¹⁰⁰. Ένας άλλος τρόπος για υποβοηθηθεί η αναζήτηση πληροφοριών είναι και η διατύπωση εναλλακτικών προτάσεων αναζήτησης, όπως για παράδειγμα με την «παραγωγή συνωνύμων είτε από θησαυρούς είτε εμπειρικά από τις λέξεις- κλειδιά, που προκύπτουν από τα πρώτα σχετικά αποτελέσματα της αναζήτησης [...]»¹⁰¹.

Σύμφωνα πάντως με την Αναστασία Κωστάκη, η αναζήτηση της πληροφορίας είναι «μια σύνθετη πνευματική διεργασία συλλογισμού και κριτικής σκέψης, που απαιτεί υπομονή και επιμονή, ενώ η κριτική αξιολόγησή της είναι η πιο απαιτητική διεργασία που απαιτείται από τον χρήστη, και αφορά κυρίως σε δύο επίπεδα στην καταλληλότητα και χρησιμότητά της για ένα συγκεκριμένο θέμα και στην ποιότητα και επιστημονική της αξιοπιστία»¹⁰². Το δεύτερο επίπεδο είναι φυσικά αχρείαστο για την περίπτωση που η πληροφορία ανακτήθηκε από τη συλλογή μιας συμβατικής βιβλιοθήκης, ενώ είναι εξαιρετικά απαραίτητο γι' αυτές, στις οποίες η πληροφορία έχει ανακτηθεί από το

⁹⁸ Κωστάκη, 2001, π. 6.

⁹⁹ Hertzberg, S & Rudner, L 1999, "The quality of researchers': searches of the ERIC Database", *Education Policy Analysis Archives*, vol. 7, no. 25, pp. 1-11. Διαθέσιμο στο: <<http://epaa.asu.edu/epaa/v7n25.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 13 Μαρτίου 2009].

¹⁰⁰ Κωστάκη, 2001, π. 7.

¹⁰¹ Κωστάκη, 2001, π. 7.

¹⁰² Κωστάκη, 2001, π.7.

Διαδίκτυο. Όπως έχουμε ήδη προαναφέρει, το Διαδίκτυο είναι ένα πολύ επικίνδυνο εργαλείο, όταν οι χρήστες δεν έχουν τις απαραίτητες ικανότητες για κριτική αξιολόγηση των πηγών και των πληροφοριών στις οποίες έχουν πρόσβαση, αφού οι περισσότερες από αυτές διατίθενται αφιλτράριστες και ανώνυμες¹⁰³.

Η πληθώρα των πληροφοριών στις οποίες μπορεί ο χρήστης να έχει εύκολη και γρήγορη πρόσβαση καθιστά αναγκαία και την τρίτη ενότητα δεξιοτήτων, με την οποία ασχολείται ο πληροφοριακός γραμματισμός, την αποτελεσματική οργάνωση και ορθή χρήση της πληροφορίας. Ο χρήστης λοιπόν της πληροφορίας «χρειάζεται να γνωρίζει πότε να σταματάει να ανακτά πληροφορίες –ειδικά σε σχέση με τις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων και το Διαδίκτυο–, πώς να οργανώνει τις πληροφορίες, ώστε να τις βρίσκει αργότερα, πώς και πότε να τις χρησιμοποιεί σύμφωνα με τις αρχές της επιστημονικής δεοντολογίας και πώς να τις παρουσιάζει»¹⁰⁴. Στο έργο του αυτό μπορούν να τον βοηθήσουν αποτελεσματικά οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, χωρίς όμως να αντικαθιστούν την απαραίτητη συμμετοχή του στην προσεκτική προσέγγιση και επεξεργασία του θέματος.

Ο ρόλος της βιβλιοθήκης λοιπόν έχει αλλάξει δραστικά στην σημερινή «κοινωνία της γνώσης», αφού δεν αποτελεί πλέον μια απλή αποθήκη βιβλίων, αλλά ένα εξελιγμένο κέντρο παροχής εκτεταμένων υπηρεσιών και πρόσβασης σε μια τεράστια πληθώρα πηγών και πληροφοριών¹⁰⁵. Πέρα όμως από την παροχή αυτών των υπηρεσιών, η βιβλιοθήκη μπορεί να διαδραματίσει έναν πιο σημαντικό ακόμα ρόλο, αυτόν της καλλιέργειας του πληροφοριακού γραμματισμού, με σκοπό την ανάπτυξη των τριών βασικών ικανοτήτων από τους χρήστες, όπως τις περιγράψαμε παραπάνω. Για το σκοπό αυτό, οι βιβλιοθήκες σήμερα χρησιμοποιούν ποικίλες μεθόδους όπως την ανάπτυξη οδηγών χρήσης ή αξιολόγησης των πόρων, την ανάπτυξη αυτόνομων σειρών μαθημάτων, την δημιουργία σειρών μαθημάτων στο Διαδίκτυο, την εκπόνηση συγκεκριμένων εργασιών, στις οποίες οι φοιτητές εργάζονται σε στρατηγικές

¹⁰³ Κωστάκη, 2001, pp. 7-8.

¹⁰⁴ Κωστάκη, 2001, p. 8.

¹⁰⁵ Μπαλατζάρας, Μ 2005, *Δια βίου μάθηση και ο ρόλος των βιβλιοθηκών*, Διπλωματική εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας. Διαθέσιμο στο: <http://dlib.ionio.gr/mtheses/balatzaras_lifelonglearning.doc> [Τελευταία πρόσβαση: Μάιος 2009].

αναζήτησης, την ενίσχυση στην προετοιμασία βιβλιογραφικών αναφορών, την ανάπτυξη online tutorials, την ενσωμάτωση της βασικής πληροφοριακής εκπαίδευσης στα προγράμματα σπουδών και διαλέξεις¹⁰⁶. Στο δημιουργικό περιβάλλον λοιπόν της βιβλιοθήκης, μπορούν οι νέοι να μάθουν να μαθαίνουν, έτσι ώστε να μετατρέπουν την πληροφορία σε γνώση και να αποκτούν τα απαραίτητα εφόδια για τη δια βίου εκπαίδευσή τους.

Για την επιτυχία εφαρμογής και αξιοποίησης της πληροφοριακής παιδείας, όμως, δεν επαρκεί μόνο η συμβολή της βιβλιοθήκης, αλλά είναι απαραίτητη και η συμμετοχή της ίδιας της εκπαιδευτικής οργάνωσης. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να διαμορφώνονται πλέον έχοντας ως στόχο την ανάπτυξη από τους φοιτητές των δεξιοτήτων εκείνων, που είναι απαραίτητες για την «επιβίωση» στην «κοινωνία της πληροφορίας», κι αυτό βέβαια μπορεί να γίνει με την ενσωμάτωση προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας στα προγράμματα σπουδών. Βάση του σύγχρονου παιδαγωγικού οράματος, θα πρέπει να είναι η επάρκεια και αυτάρκεια των φοιτητών στην αναζήτηση και χρήση της πληροφορίας.

Για να είναι, βέβαια, τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας ολοκληρωμένα και επιτυχημένα χρειάζεται πολύπλευρη προσπάθεια και συνεργασία διαφόρων παραγόντων¹⁰⁷. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι και το νέο πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας της UNESCO “New Information Literacy Programme Literacy Decade 2003-2012”, το οποίο θέτει ως έναν από τους βασικούς στόχους του «την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ κυβερνήσεων, ερευνητών, εκπαιδευτών, βιβλιοθηκονόμων και ειδικών των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνιών», για την στήριξη και εδραίωση της έννοιας της πληροφοριακής παιδείας¹⁰⁸.

Η Patricia Breivik, από την άλλη, δηλώνει πολύ χαρακτηριστικά ότι «ο πληροφοριακός γραμματισμός δεν μπορεί να διδαχτεί από βιβλιοθηκονόμους και καθηγητές, μπορεί μόνο

¹⁰⁶ Μπαλατζάρας, 2005, σ. 109.

¹⁰⁷ Maureen, N 2002, “Developing Lifelong Learners: Controversy and the Educative Role of the Academic Librarian”, *Australian Academic and Research Libraries*, vol. 33, no. 1, pp. 14-24. Διαθέσιμο στο: <<http://www.alia.org.au/publishing/aarl/33.1/full.text/nimon.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 1 Μαΐου 2009].

¹⁰⁸ Abid, A 2004, “Information literacy for lifelong learning”, *World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August 2004*, Buenos Aires, pp. 5, p. 3. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ifla.org/IV/ifla70/papers/116e-Abid.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 2 Μαΐου 2009].

να κατακτηθεί από τους σπουδαστές μέσω εμπειριών, των οποίων το πλαίσιο διαμορφώνουν βιβλιοθηκονόμοι και καθηγητές»¹⁰⁹. Τονίζει έτσι τη σημασία της προσωπικής ευθύνης και ενεργού εμπλοκής του ίδιου του ατόμου στην απόκτηση των απαραίτητων εφοδίων, έτσι ώστε να καθίσταται πληροφοριακά εγγράμματο, πέρα από το μεγάλο ρόλο τον οποίο μπορεί να διαδραματίσει η συνεργασία των άλλων παραγόντων για την στήριξη της έννοιας της πληροφοριακής παιδείας.

Στο μεγάλο αυτό ρόλο λοιπόν, θα εστιάσουμε την προσοχή μας στο επόμενο κεφάλαιο, και ειδικότερα στην προσφορά των βιβλιοθηκονόμων για την καλύτερη επιτυχία της πληροφοριακής παιδείας. Θα μελετήσουμε επίσης τις ανάγκες των χρηστών και τα προγράμματα εκπαίδευσης που υπάρχουν με στόχο βέβαια να καθιστούν τους χρήστες της βιβλιοθήκης πληροφοριακά εγγράμματους και να τους σπλίζουν με τα απαραίτητα εφόδια για την αντιμετώπιση των ραγδαίων εξελίξεων που σημειώνονται στον τομέα της πληροφορίας στις μέρες μας.

¹⁰⁹ Breivik, PS 1999, “Take II – Information Literacy: Revolution on Education”, *Reference Services Review*, vol. 27, no. 3, pp. 271-275.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

3.1 Ο ρόλος των βιβλιοθηκονόμων

Όπως ήδη προαναφέραμε, τις τελευταίες δυο δεκαετίες παρατηρείται μια ιδιαίτερα έντονη δραστηριότητα γύρω από το θέμα της πληροφοριακής παιδείας. Διεθνείς και εθνικοί οργανισμοί έχουν ως στόχο τους τη μελέτη και την προώθηση θεμάτων εκπαίδευσης χρηστών, αφθονούν οι σχετικές δημοσιεύσεις βιβλίων και άρθρων σε περιοδικά, έχουν καθιερωθεί και πραγματοποιούνται ετήσια συνέδρια, γίνονται προσυνεδριακές συναντήσεις της IFLA και της ALA, πραγματοποιούνται σεμινάρια και συναντήσεις εργασίας, προσφέρονται μαθήματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης από σχολές βιβλιοθηκονομίας και υπάρχουν ομάδες συζητήσεων στο Διαδίκτυο¹¹⁰.

Στα τέλη του εικοστού αιώνα, λοιπόν, η δημιουργία του Bibliographic Instruction Section of the Association of College and Research Libraries (Τμήμα Βιβλιογραφικής Εκπαίδευσης της Ένωσης Κολεγιακών και Ερευνητικών Βιβλιοθηκών) σηματοδοτεί την αναγνώριση της «βιβλιογραφικής εκπαίδευσης» ως της κύριας λειτουργίας και προσφοράς των βιβλιοθηκονόμων. Ο ρόλος τους αρχίζει να διευρύνεται από τα μέχρι τότε στενά του πλαίσια (πρόσβαση και κατηγοριοποίηση πηγών, δημιουργία καταλόγων) σε μια μεγαλύτερη προσφορά, αυτή της βιβλιογραφικής εκπαίδευσης. Στόχος λοιπόν του Bibliographic Instruction Section of the Association of College and Research Libraries ήταν η διεύρυνση των ικανοτήτων των βιβλιοθηκονόμων ακαδημαϊκών και ερευνητικών βιβλιοθηκών που ασχολούνταν με θέματα βιβλιογραφικής εκπαίδευσης, ώστε να εξυπηρετούν αποτελεσματικά τις ανάγκες για πληροφόρηση των υφισταμένων και δυνητικών χρηστών των βιβλιοθηκών¹¹¹.

¹¹⁰ American Library Association 1989, *Presidential Committee on Information Literacy: final report*, American Library Association, Washington D.C. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm>> [Τελευταία πρόσβαση: 5 Μαΐου 2009].

¹¹¹ Association of College and Research Libraries, Instruction Section, *How it all began*, Διαθέσιμο στο: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/about/sections/is/about/howallbegan.cfm>> [Τελευταία πρόσβαση: 8 Ιουνίου 2009].

Περαιτέρω αναγνώριση της προσφοράς τους όμως σημειώθηκε με την εξέλιξη και εξάπλωση της «πληροφοριακής παιδείας». Η πληροφοριακή παιδεία ως εξέλιξη της βιβλιογραφικής εκπαίδευσης, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική στην αρωγή και στην ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, στην υποστήριξη των εκπαιδευόμενων σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, καθώς επίσης και στην προώθηση της δια βίου μάθησης γενικότερα. Ειδικότερα στο χώρο των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων όπου η ανάγκη για πληροφόρηση γίνεται εντονότερη, απαιτείται από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες η σωστή διαχείριση πηγών από εξειδικευμένο προσωπικό με γνώσεις πληροφοριακής παιδείας. Το προσωπικό των βιβλιοθηκών οφείλει να καθοδηγεί τους χρήστες προς τις κατάλληλες πηγές πληροφόρησης προκειμένου να μπορούν να τις αξιοποιήσουν όσο το δυνατόν πιο εύκολα και σε λιγότερο χρόνο¹¹².

Είναι επιτακτική λοιπόν η ανάγκη εκπαίδευσης των βιβλιοθηκονόμων πάνω σε εκπαιδευτικά και παιδαγωγικά θέματα. Καθώς φαίνεται, εκτός από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, που ήδη έχουν αναγνωρίσει τη σημασία της πληροφοριακής παιδείας, σιγά-σιγά και οι δημόσιες βιβλιοθήκες κάνουν βήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Έτσι η εκπαίδευση των βιβλιοθηκονόμων για να μπορέσουν να διδάξουν ικανοποιητικά την πληροφοριακή παιδεία, θα πρέπει να γίνεται στις σχολές βιβλιοθηκονομίας. Οι βιβλιοθηκονόμοι λοιπόν, θα πρέπει να ξέρουν τι απαρτίζει την πληροφοριακή παιδεία και τις δεξιότητες κριτικής σκέψης, μαθησιακές θεωρίες και τέλος να γνωρίζουν διδακτικές μεθόδους και τεχνικές¹¹³.

Η Heidi Julien σε μια σχετική έρευνα, που πραγματοποιήθηκε το 2004 σε όλες τις σχολές βιβλιοθηκονομίας παγκοσμίως που εστίαζε στην εκπαίδευση των βιβλιοθηκονόμων πάνω στην πληροφοριακή παιδεία κατέληξε σε μερικά πολύ ενδιαφέροντα συμπεράσματα¹¹⁴.

Έγινε μια καταγραφή των σχολών βιβλιοθηκονομίας παγκοσμίως όπως αυτές εμφανίζονται μέσω των δικτυακών τους τόπων. Ερευνήθηκε ο αριθμός των σχολών που περιέχουν την εκπαίδευση πάνω στην πληροφοριακή παιδεία στο πρόγραμμα σπουδών.

¹¹² Bodi, S 1998. Critical thinking and bibliographic instruction: the relationship, *Journal of Academic Librarianship*, vol. 14, no. 3, pp. 150-153.

¹¹³ Mellon, C (ed.) 1987, *Bibliographic instruction: the second generation*, Libraries Unlimited, Littleton, Co.

¹¹⁴ Mellon, C (ed.) 1987, *Bibliographic instruction: the second generation*, Libraries Unlimited, Littleton Co.

Από το σύνολο των σχολών, 93 στον αριθμό, οι 45 σχολές προσφέρουν εισαγωγικά μαθήματα πληροφοριακής παιδείας. Τα κύρια θέματα με τα οποία ασχολούνται τα μαθήματα αυτά είναι η παιδαγωγική, ο σχεδιασμός προγράμματος και υλοποίηση, η αποτίμηση εκπαίδευσης, οι θεωρίες μάθησης, ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός, οι βασικές αρχές πληροφοριακής παιδείας, η αξιολόγηση αποτελεσμάτων, η αποτίμηση αναγκών, οι στρατηγικές web-based εκπαίδευσης. Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός πως μόνο το Πανεπιστήμιο της Washington εμπεριέχει ένα τέτοιο μάθημα ως υποχρεωτικό στο πρόγραμμα σπουδών. Το γεγονός πως η πλειοψηφία των σχολών βιβλιοθηκονομίας δε προσφέρουν μαθήματα πληροφοριακής παιδείας στους φοιτητές τους και πως αυτές που ήδη προσφέρουν το έχουν ως μάθημα επιλογής, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως δεν υπάρχει η κατάλληλη προετοιμασία από μέρος των βιβλιοθηκονόμων για τη διεξαγωγή ενός προγράμματος πληροφοριακής παιδείας¹¹⁵.

Ο ρόλος των βιβλιοθηκονόμων καθίσταται ακόμη μεγαλύτερος, καθώς πολλοί χρήστες δεν είναι σε θέση να αξιοποιήσουν σε μεγάλο βαθμό τις δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει μια σύγχρονη βιβλιοθήκη. Γι' αυτό και η αναγκαιότητα για την εκπαίδευση χρηστών είναι μεγάλη αφού έχουμε πληθώρα πληροφοριών που επιτάσσουν τη λογική, αξιολογή και αποτελεσματική χρήση της απαραίτητης κατά περίπτωση πληροφορίας. Πέρα από αυτά αναγνωρίζουμε ότι πλέον έχουν εξελιχθεί και οι τεχνικές διδασκαλίας από την παραδοσιακή μορφή παράδοσης από τον καθηγητή σε μια πιο δραστήρια διδακτική διαδικασία.

Είναι αναγκαία λοιπόν η διάδοση της πληροφοριακής παιδείας από τους βιβλιοθηκονόμους αφού, όπως αναφέραμε και στα προηγούμενα κεφάλαια, η πληροφοριακή παιδεία είναι αυτή που θα δημιουργήσει χρήστες που θα είναι πλέον γνώστες της πληροφορίας. Δηλαδή θα είναι σε θέση να εντοπίσουν, να ταυτίσουν, να αξιολογήσουν τις ανάγκες για μια αποτελεσματική πληροφόρηση. Μετά από μελέτες δεκαετιών, λοιπόν, οι βιβλιοθηκονόμοι ανέστειλαν τις μεθόδους προσφοράς προγράμματος πληροφοριακής παιδείας¹¹⁶:

¹¹⁵ Kobelski, P & Reichel, M 1981, "Conceptual frameworks for bibliographic instruction", *Journal of Academic Librarianship*, vol. 7, no. 2, pp. 73-77.

¹¹⁶ Mager, RF 1975, *Preparing instructional objectives*, 2nd ed., Fearon Publishers, Belmont Ca., p. 18

- Αρχικά η παρουσίαση. Στόχος πρώτα από όλα είναι η γνωριμία του κοινού με τη βιβλιοθήκη ως σύστημα. Για το λόγο αυτό παρουσιάζονται οι χώροι, οι υπηρεσίες και ο τρόπος οργάνωσης μιας βιβλιοθήκης
- Μετά θα ακολουθήσει η διάλεξη. Εδώ παρουσιάζονται πηγές πληροφοριών και στρατηγικές έρευνας
- Έπειτα θα ακολουθήσει το ειδικό μάθημα για την εκπαιδευτική παιδεία των χρηστών. Αυτό αποτελεί ξεχωριστό μάθημα αφού διδάσκεται κατά τη διάρκεια του εξαμήνου από βιβλιοθηκονόμους
- Τη σειρά στις μεθόδους έχει η εκπαίδευση που σχετίζεται με ένα συγκεκριμένο μάθημα και αναφέρεται σε αυτό. Αυτό πραγματοποιείται με συνεργασία του διδάσκοντα και έχει στόχο την εξοικείωση των φοιτητών με τη βιβλιογραφία και τις πηγές ενός συγκεκριμένου μαθήματος
- Το τελικό στάδιο των μεθόδων θα ολοκληρώσει η εκπαίδευση που είναι ενσωματωμένη σε μάθημα. Αποτελεί το αναπόσπαστο τμήμα των στόχων του μαθήματος και έχει στόχο την παροχή πληροφοριών σχετικά με πηγές και στρατηγικές έρευνας.

Πέρα από τη διδασκαλία δεξιοτήτων και τεχνικών πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η διδασκαλία θεωριών και εννοιών. Οι Pamela Kobelski και Mary Reichel σε άρθρο τους παρουσιάζουν παραδείγματα εννοιολογικών πλαισίων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη βιβλιογραφική εκπαίδευση¹¹⁷.

Στόχος μας λοιπόν είναι να ορίσουμε και να σχεδιάσουμε το κατάλληλο κατά περίπτωση εννοιολογικό πλαίσιο για βιβλιογραφική εκπαίδευση για να αποφεύγουμε τις αοριστολογικές και να έχουμε στη παρουσίαση μας νόημα και ποικίλες αρχές για παρουσίαση. Στο παρακάτω μέρος θα αναπτύξουμε περισσότερο τα εκπαιδευτικά σεμινάρια και θα εστιάσουμε στις ανάγκες των χρηστών και τους σκοπούς της εκπαίδευσης των χρηστών.

¹¹⁷ Kobelski, P & Reichel, M 1981, "Conceptual frameworks for bibliographic instruction", *Journal of Academic Librarianship*, vol. 7, no. 2, pp. 73-77.

3.2 Μέθοδοι συλλογής δεδομένων

Τα άτομα τα οποία έχουν πρόσβαση σε διάφορες υπηρεσίες, πάντοτε το κάνουν για να ικανοποιήσουν κάποιες ανάγκες τους. Έτσι και οι χρήστες των βιβλιοθηκών, καταφεύγουν σε αυτές για την εξυπηρέτηση των αναγκών τους. Πληροφορίες για τις ανάγκες αυτές μπορούν να αντληθούν μέσα από διάφορες μεθόδους όπως η συνέντευξη από τους χρήστες, η οποία είναι μία πολυχρησιμοποιημένη μέθοδος συλλογής πληροφοριών και η χρήση ερωτηματολογίων, τα οποία περιέχουν μία σειρά ερωτήσεων προς απάντηση και δίνονται σε μεγάλο αριθμό πληθυσμού. Να αναφέρουμε ότι υπάρχουν δύο τύποι συνεντεύξεων, η δομημένη και η ημιδομημένη συνέντευξη, καθώς επίσης στα ερωτηματολόγια υπάρχουν δύο τύποι ερωτήσεων, οι «κλειστές» και «ανοικτές» ερωτήσεις. Τον πρώτο τύπο η επιλογή της απάντησης γίνεται μέσα από μία σειρά συγκεκριμένων απαντήσεων ενώ στο δεύτερο τύπο η απάντηση είναι ελεύθερη.

Επίσης στη σχετική βιβλιογραφία αναφέρονται άλλες δύο μέθοδοι. Η πρώτη αναφέρεται στην παρακολούθηση του χρήστη κατά τη διάρκεια της εργασίας του και την καταγραφή παρατηρήσεων¹¹⁸. Η καταγραφή παρατηρήσεων μπορεί να γίνει άμεσα με την παρουσία του αναλυτή ή έμμεσα μέσω βιντεοσκόπησης. Η δεύτερη μέθοδος αναφέρεται στην περιγραφή των καθηκόντων των χρηστών. Με τη μέθοδο αυτό επιχειρείται η καταγραφή των δραστηριοτήτων με τις οποίες ασχολείται ο χρήστης κατά τη διάρκεια μιας ώρας, μιας μέρας ή ενός μήνα.

3.3 Ανάγκες των χρηστών

Οι ανάγκες των χρηστών και οι απαιτήσεις τους από τη βιβλιοθήκη προσδιορίζονται με βάση την ομάδα στην οποία ανήκουν. Έτσι οι προπτυχιακοί φοιτητές αναζητούν περισσότερο εγχειρίδια, τίτλους περιοδικών, γενικό πληροφοριακό υλικό, διδακτικά βιβλία και πτυχιακές εργασίες.¹¹⁹ Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές φαίνεται να αναζητούν

¹¹⁸ Kobelski, P & Reichel, M 1981, "Conceptual frameworks for bibliographic instruction", *Journal of Academic Librarianship*, vol. 7, no. 2, pp. 73-77.

¹¹⁹ Kobelski, P & Reichel, M 1981, "Conceptual frameworks for bibliographic instruction", *Journal of Academic Librarianship*, vol. 7, no. 2, pp. 73-77.

συλλογές περιοδικών, ευρετήρια, τράπεζες πληροφοριών, οπτικοακουστικό υλικό, διατριβές και σπάνιο υλικό.¹²⁰

Τέλος, όλοι οι χρήστες, ανεξάρτητα από την ομάδα στην οποία ανήκουν, αναζητούν πληροφορίες μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) ή τηλεφώνου, την ύπαρξη ηλεκτρονικών συστημάτων και δωρεάν πρόσβαση σε τράπεζες δεδομένων, πληροφορίες σχετικά με την ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη, αλλά και το ίδρυμα στο οποίο ανήκει και πληροφορίες για την πόλη στην οποία βρίσκεται η βιβλιοθήκη. Επιπλέον αναζητούν πληροφορίες που αφορούν βιβλιοθήκες με τις οποίες συνεργάζεται η Βιβλιοθήκη και πληροφορίες που αφορούν τα προγράμματα εκπαίδευσης των χρηστών.

3.4 Προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών

Για τις ανάγκες των χρηστών φαίνεται πως οι βιβλιοθήκες περιορίζονται σε κατευθυντήριες υπηρεσίες και δεν προσφέρουν συστηματική και σε βάθος ενημέρωση στους χρήστες τους. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους χρήστες.

Η διαδικασία μάθησης των χρηστών χωρίζεται σε δύο επίπεδα. Πρώτο είναι ο προσανατολισμός και δεύτερο η ίδια η εκπαίδευση, η εκμάθηση δηλαδή πηγών που διατίθενται.

Οι στόχοι και οι σκοποί θα πρέπει να είναι αντικειμενικοί και να έχουν καθοριστεί με βάση τις ανάγκες των χρηστών. Αφού βρεθεί το υλικό και γίνει η απαραίτητη αξιολόγηση τότε γίνεται σύγκριση των αποτελεσμάτων με τις προσδοκίες και τους στόχους που έχουν προκαθοριστεί¹²¹.

Θα μπορούσαμε συμπερασματικά να πούμε ότι οι κύριοι στόχοι της εκπαίδευσης των χρηστών είναι τρεις:

1. Εκπαίδευση με σκοπό την αποτελεσματική εκμετάλλευση των πηγών της βιβλιοθήκης.
2. Ανάπτυξη δεξιοτήτων για ανεξάρτητη έρευνα πληροφοριών.

¹²⁰ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

¹²¹ Raship, A 1997, "User education in libraries", *Library Review*, vol. 46, pp. 561-576.

3. Ενθάρρυνση στην αναζήτηση βοήθειας από τους βιβλιοθηκονόμους.

Είναι επομένως λογικό επακόλουθο των παραπάνω το γεγονός ότι οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να βρίσκονται πάντα σε εγρήγορση και να εντοπίζουν αλλά και να προβλέπουν τις ανάγκες των χρηστών για εκπαίδευση¹²².

Ο Evan Ira Farber, ο οποίος θεωρείται πρωτοπόρος σε θέματα βιβλιογραφικής εκπαίδευσης, υποστηρίζει πως αποτελεσματικότερος τρόπος εκπαίδευσης, ειδικά των προπτυχιακών φοιτητών στη χρήση της βιβλιοθήκης, είναι η ενσωμάτωση της στο περιεχόμενο άλλων ακαδημαϊκών μαθημάτων και η διδασκαλία της με τη μορφή εργασιών, που θα απαιτούν τη χρήση της βιβλιοθήκης κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού εξαμήνου¹²³.

Ο βιβλιοθηκονόμος θα πρέπει να ενημερώνεται από τα πρώτα ακόμη στάδια σχεδιασμού και οργάνωσης καινούριων μαθημάτων, ώστε όχι μόνο να μπορεί να προετοιμάσει και ο ίδιος το «μάθημα του», αλλά να μπορεί και να προτείνει στον καθηγητή εργασίες και πηγές που θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν οι φοιτητές για να εξοικειωθούν με το αντικείμενο τους. Επιπλέον πρέπει να βρίσκεται πάντα σε εγρήγορση και ώστε να εντοπίζει και να αποβλέπει τις πραγματικές ανάγκες του κοινού κάθε βιβλιοθήκης.

3.4.1 Σχεδιασμός

Το πληροφοριακό τμήμα έχει την ευθύνη της διοργάνωσης και παροχής τέτοιων προγραμμάτων, εφόσον οι βιβλιοθηκάριοι αυτού του τμήματος έχουν άμεση επικοινωνία με το κοινό και γνωρίζουν καλύτερα τις ερευνητικές ανάγκες και τα προβλήματα του.

Ο ορισμός από την αρχή ενός γενικού υπεύθυνου και συντονιστή των προγραμμάτων, θα εξασφαλίσει την ομαλή λειτουργία τους. Ο υπεύθυνος αυτός θα αναλάβει να εντοπίσει αρχικά βιβλιοθηκάριους που ενδιαφέρονται και είναι σε θέση, λόγω προσόντων,

¹²² Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

¹²³ Kobelski, P & Reichel, M 1981, "Conceptual frameworks for bibliographic instruction", *Journal of Academic Librarianship*, vol. 7, no. 2, pp. 73-77.

δεξιοτήτων και σχέσεων με την ακαδημαϊκή κοινότητα, αλλά και οργάνωσης των βιβλιοθηκών τους, να προσφέρουν μαθήματα βιβλιογραφικής εκπαίδευσης¹²⁴.

Θέματα που θα τον απασχολήσουν και για τα οποία θα αναλάβει το ρόλο συντονιστή είναι η έρευνα αναγκών για εκπαίδευση στις επιμέρους βιβλιοθήκες, η κατάρτιση προϋπολογισμού που θα εξασφαλίζει τη σωστή και συνεχή προσφορά ή διεξαγωγή του προγράμματος, η παροχή των προγραμμάτων βιβλιογραφικής εκπαίδευσης, η συνεχής επιμόρφωση και ενημέρωση του προσωπικού που ασχολείται με βιβλιογραφική εκπαίδευση και η επιλογή των χώρων διεξαγωγής των προγραμμάτων καθώς και η εξασφάλιση και συντήρηση του απαραίτητου εξοπλισμού τους¹²⁵.

Στο τέλος του προγράμματος, να είναι δυνατή η διαπίστωση της επίτευξης του. Ένας αντικειμενικός σκοπός μπορεί να έχει περισσότερους από έναν στόχους. Οι δε στόχοι είναι πιο συγκεκριμένοι από τους αντικειμενικούς σκοπούς¹²⁶.

Όπως αναφέρεται «στόχος με νόημα» είναι αυτός που πετυχαίνει να μεταφέρει την πρόθεση σου. Η καλύτερη διατύπωση είναι εκείνη που αποκλείει το μέγιστο αριθμό πιθανών σημασιών εκτός από εκείνη που σε ενδιαφέρει¹²⁷.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν σκοπό την ενημέρωση των φοιτητών για τις υπηρεσίες που παρέχει η Βιβλιοθήκη, αλλά και τη γνωριμία με το χώρο και το υλικό της προκειμένου να αξιοποιήσουν κατά το μέγιστο τις διαθέσιμες πηγές πληροφόρησης, έντυπες και ηλεκτρονικές, αλλά και τον τεχνολογικό εξοπλισμό. Οι θεματικές ενότητες είναι¹²⁸:

- Εισαγωγή στη χρήση του ηλεκτρονικού καταλόγου της βιβλιοθήκης
- Εισαγωγή στη χρήση των ηλεκτρονικών πηγών πληροφόρησης
- Ξενάγηση στη Βιβλιοθήκη κυρίως πρωτοετών φοιτητών
- Περιήγηση στις έντυπες συλλογές

¹²⁴ Μορελέλλη-Κακούρη, Μ. 1997, Νέο μοντέλο για την εκπαίδευση χρηστών στις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Διαθέσιμο από <http://abekt.lib.ucy.ac.cy/synedria/6psab/6psab013.pdf> [5 Μαΐου 2009]

¹²⁵ Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

¹²⁶ Roberts, AF 1986, "Writing general and performance objectives for curriculum development", *Teaching Librarians to Teach*, Scarecrow, vol. 13, no. 2, pp. 47-48.

¹²⁷ Mager, RF 1975, *Preparing instructional objectives*, 2nd ed., Fearon Publishers, Belmont Ca., p. 18.

¹²⁸ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

- Αναζήτηση και εύρεση βιβλίων και περιοδικών μέσω έντυπων καταλόγων
- Σεμινάριο χρήσης στις βάσεων δεδομένων και ηλεκτρονικών περιοδικών
- Στρατηγικές αναζήτησης
- Οργάνωση και χρήση συλλογής πληροφοριακού τμήματος
- Οργάνωση και χρήση δανειστικού τμήματος
- Ηλεκτρονική διαχείριση πληροφορίας
- Φροντιστήρια για τη χρήση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών
- Online εκπαίδευση μέσω του ηλεκτρονικού δημόσιου καταλόγου της Βιβλιοθήκης

3.5 Πληροφοριακή παιδεία

Η πληροφοριακή παιδεία είναι μια αναγνωρισμένη περιοχή των δημοσίων υπηρεσιών στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, μια περιοχή με τη δική της βιβλιογραφία, τη δική της θεωρία, το δικό της περιεχόμενο. Η διάδοση της μεθοδολογίας της πρόσβασης αποτελεί αντικείμενο της εκπαίδευσης των χρηστών στις βιβλιοθήκες¹²⁹.

Ο στόχος της βιβλιογραφικής εκπαίδευσης είναι να διδάξει στους φοιτητές πώς να αναλύουν τα προς έρευνα θέματα στα βασικά συστατικά τους στοιχεία και να αναγνωρίζουν τα είδη των εργαλείων που απαιτούνται για την επεξεργασία των στοιχείων αυτών¹³⁰.

Το περιεχόμενο της βιβλιογραφικής εκπαίδευσης αφορά την παρουσίαση, τη διάλεξη, τα ειδικά μαθήματα, την εκπαίδευση που σχετίζεται και αναφέρεται σε συγκεκριμένο μάθημα καθώς και την εκπαίδευση που είναι ενσωματωμένη σε κάποιο μάθημα¹³¹.

Τέλος, η βιβλιογραφική εκπαίδευση θα δημιουργήσει χρήστες που θα είναι πλέον γνώστες της πληροφορίας (information literate), θα είναι σε θέση δηλαδή να αναγνωρίσουν τις πληροφοριακές τους ανάγκες, να ταυτίσουν, να εντοπίσουν, να αξιολογήσουν και να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά την πληροφόρηση. Με άλλα

¹²⁹ Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

¹³⁰ Clark, AS & Jones, KF 1986, "Writing objectives : methodology and examples", *Teaching Librarians to Teach*, Scarecrow, pp. 53.

¹³¹ Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

λόγια, η εκπαίδευση αυτή θα δημιουργήσει «εκπαιδευμένους καταναλωτές των πληροφοριών»¹³².

Η αξιολόγηση της χρήσης των υπηρεσιών αλλά και της ικανοποίησης που έχουν οι χρήστες, μπορεί να βοηθήσει την βιβλιοθήκη να εντοπίσει πιθανές αδυναμίες και κενά και να τις βελτιώσει. Η ίδια έρευνα και αξιολόγηση πρέπει να επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα για να μπορεί να υπάρχει σύγκριση. Η όλη διαδικασία αξιολόγησης θα πρέπει επίσης να αξιολογείται για να βελτιώνεται και να γίνεται όσο πιο αντικειμενική γίνεται.

Στόχος κάθε βιβλιοθήκης θα πρέπει να είναι η παροχή προς τους χρήστες της των καταλληλότερων υπηρεσιών πληροφόρησης κάθε φορά που τις χρειάζονται. Χωρίς αμφιβολία, η παροχή τέτοιων υπηρεσιών από τις βιβλιοθήκες είναι μια πολύπλοκη μα αναγκαία διαδικασία η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν συνοδεύεται από την ανάλογη εκπαίδευση. Η αξιολόγησή τους, λοιπόν, είναι απαραίτητη στο συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο των βιβλιοθηκών και της πληροφόρησης.

3.6 Βιβλιογραφική εκπαίδευση στις Σχολές Βιβλιοθηκονομίας

Αρκετές έρευνες που εξετάζουν το θέμα της προετοιμασίας των βιβλιοθηκονόμων κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, καταδεικνύουν πως η εκπαίδευση χρηστών κατέχει κάποια θέση στα προγράμματα σπουδών βιβλιοθηκονομίας. Επίσης το 1993 έγινε προσπάθεια διαμόρφωσης της βιβλιογραφικής εκπαίδευσης και είχαν εντοπιστεί συγκεκριμένα 11 σχολές βιβλιοθηκονομίας στις ΗΠΑ και τον Καναδά¹³³.

Σε άρθρο της Elizabeth Frick παρατηρήσαμε ότι οι επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμοι προσπαθούν να εφαρμόσουν στις βιβλιοθήκες προγράμματα βιβλιογραφικής εκπαίδευσης. Ωστόσο κανένα πρόγραμμα δεν εκπαιδεύει νέους βιβλιοθηκονόμους στη θεωρία και τις τεχνικές που απαιτούνται για την προσφορά τέτοιων προγραμμάτων¹³⁴.

¹³² Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

¹³³ Μορελέλη-Κακούρη, Μ. 1997, Νέο μοντέλο για την εκπαίδευση χρηστών στις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Διαθέσιμο στο: <<http://abekt.lib.ucy.ac.cy/synedria/6psab/6psab013.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 5 Μαΐου 2009].

¹³⁴ Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

Επομένως πέρα από τις προσπάθειες που γίνονται χρειάζεται μεγάλη επιμονή και υπομονή για να υλοποιηθούν οι στόχοι για δημιουργία νέων τεχνικών που να συμβαδίζουν με τα νέα δεδομένα. Μπορούμε ωστόσο μέσα από τη δημιουργία κάποιου ιδρύματος με μια ομάδα ατόμων που να ενδιαφέρονται πραγματικά για το συγκεκριμένο αντικείμενο να φτιάξουμε πρόγραμμα εκπαίδευσης χρηστών κλπ ¹³⁵.#Τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουν σ' αυτό το στάδιο είναι¹³⁶:

- Ο καθορισμός του κοινού στο οποίο μπορεί να απευθυνθεί η σελίδα, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του
- Να μελετηθούν οι σελίδες ώστε να υπάρχει εξοικείωση με επιτυχείς παρόμοιες προσπάθειες.

Είναι σαφές ότι για το σχεδιασμό των προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας προαπαιτείται η αποτύπωση των αναγκών των χρηστών της βιβλιοθήκης. Η πρώτη προσπάθεια καταγραφής αυτών των αναγκών της κάθε βιβλιοθήκης συνέβαλε στον αρχικό σχεδιασμό προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας. Σε κάθε περίπτωση, κρίνεται απαραίτητος ο καθορισμός των αναγκών των χρηστών για κάθε προσπάθεια αποτελεσματικής ανάπτυξης δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας για τους χρήστες των βιβλιοθηκών. Εντοπίζοντας και κατανοώντας τις ανάγκες των χρηστών και σε συνδυασμό με τις δυνατότητες της Βιβλιοθήκης πρέπει να δρομολογηθούν οι κατάλληλες ενέργειες για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ενδεικτικά, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες θα μπορούσαν να συνεργαστούν με το διδακτικό προσωπικό για το σχεδιασμό κατάλληλων προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας¹³⁷.

Επιπλέον, ο Scales ισχυρίζεται ότι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες πρέπει να συνεργάζονται όχι μόνο με ακαδημαϊκές κοινότητες αλλά και με διάφορους οργανισμούς και σωματεία προκειμένου να επιτύχουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα στον τομέα της πληροφοριακής παιδείας¹³⁸.

¹³⁵ Cox, A 1996, "Hypermedia library guides for academic libraries on the world wide web", *Program*, vol. 30, no. 48, pp.39-50.

¹³⁶ Cunningham, J 1997, "So you want to put your library on the web", *Computers in Libraries*, vol. 17, no 2, pp. 42-45.

¹³⁷ Clark, AS & Jones, KF 1986, "Writing objectives : methodology and examples", *Teaching Librarians to Teach*, Scarecrow, p. 53.

¹³⁸ Mager, RF 1975, *Preparing instructional objectives*, 2nd ed., Fearon Publishers, Belmont Ca., p. 18.

Συνοψίζοντας, διαφαίνεται ότι η συνεχής αύξηση της ανάγκης για πληροφόρηση και πρόσβαση στις κατάλληλες πηγές πληροφόρησης θα ωθήσει τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες να συστηματοποιήσουν τις προσπάθειες τους για παροχή προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας με την αρωγή και του διδακτικού προσωπικού των ιδρυμάτων.

3.7 Πρότυπα σχεδιασμού σεμιναρίων πληροφοριακής παιδείας

Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί μια σειρά από πρότυπα που αφορούν την διαδικασία πληροφόρησης και το σχεδιασμό μαθημάτων για την ανάπτυξη δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας. Τα μοντέλα που θα παρουσιαστούν πιο κάτω είναι τα εξής:

- το μοντέλο Big Six Skills (Οι Μεγάλες Έξι Δεξιότητες)
- το μοντέλο Information Search Process (ISP – Διαδικασία Αναζήτησης της Πληροφορίας) της Kuhlthau
- το μοντέλο Guided Inquiry (Καθοδηγημένη Αναζήτηση) της Kuhlthau και Todd
- το μοντέλο πληροφοριακής παιδείας της Bruce
- το μοντέλο πληροφοριακών δεξιοτήτων στο Sheffield University
- το μοντέλο πληροφοριακών δεξιοτήτων Research Cycle.
- το μοντέλο πληροφοριακής εκπαίδευσης στο Oregon State University

3.7.1 Big Six Skills (Μεγάλες Έξι Δεξιότητες)

Στο μοντέλο Big Six Skills, οι Eisenberg και Berkowitz παρουσιάζουν ένα σύνθετο μοντέλο αναφορικά με τις πληροφοριακές δεξιότητες αποτελούμενο από έξι (6) απαραίτητα στάδια:

- 1. Ορισμός του προβλήματος (task definition):** αφορά την κατανόηση του προβλήματος που ζητά λύση και στην πληροφορία που απαιτείται για να λυθεί το πρόβλημα αυτό
- 2. Στρατηγικές αναζήτησης πληροφορίας (information seeking strategies):** αφορά τις αποφάσεις που θα ληφθούν σε σχέση με τις διαθέσιμες πληροφοριακές πηγές και τις στρατηγικές που απαιτούνται για την αναζήτηση των πληροφοριών. Οι πηγές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για κάθε πρόβλημα είναι συνήθως παραπάνω από μία, καθώς και οι στρατηγικές που θα χρησιμοποιηθούν. Σε κάθε πηγή υπάρχουν εναλλακτικές στρατηγικές ή προσεγγίσεις που μπορούν να

χρησιμοποιηθούν και να ανακτήσουν καλύτερα αποτελέσματα, ή να βοηθήσουν με επιτυχία στη λύση του προβλήματος

3. **Εντοπισμός και πρόσβαση (location and access):** αφορά το φυσικό εντοπισμό των πληροφοριακών πηγών χρησιμοποιώντας εργαλεία πρόσβασης, καθώς και τον εντοπισμό της κατάλληλης πληροφορίας σε κάθε πηγή
4. **Χρήση της πληροφορίας (use of information):** αναφέρεται στη συνάφεια της πηγής με το πρόβλημα και με τους τρόπους που μπορούν να αποκτήσουν τις πληροφορίες που παρέχει η πηγή και τη συγκεκριμένη πληροφορία που είναι απαραίτητη για την επίλυση του προβλήματος
5. **Σύνθεση (synthesis):** αφορά τη διαχείριση και τη σύνθεση των κατάλληλων πληροφοριών από διαφορετικές πηγές και την αποτελεσματικότερη παρουσίασή τους
6. **Αξιολόγηση (evaluation):** αφορά την κρίση του τελικού προϊόντος και κατά πόσο απαντάει στο αρχικό ερώτημα που τέθηκε, όπως επίσης κι αν ολοκληρώθηκαν ικανοποιητικά τα έξι στάδια. Η διαδικασία αξιολόγησης εσωτερικά ή εξωτερικά κριτήρια. Τα εσωτερικά κριτήρια αναφέρονται στο πως οι χρήστες νοιώθουν όταν προσπαθούν να λύσουν πληροφοριακά προβλήματα, ενώ εξωτερικά κριτήρια αναφέρονται στην ανατροφοδότηση από τους άλλους. Αναφέρεται στο αν έχει λυθεί το πρόβλημα και στο αν πρέπει να δοθεί ξανά λύση στο πρόβλημα τι θα έπρεπε να γίνει διαφορετικά.

Ορισμένα επιπλέον χαρακτηριστικά του μοντέλου αυτού συνοψίζονται στο ότι είναι δυνατόν να εφαρμοστεί σε κάθε πληροφοριακό πρόβλημα, ενώ η διαδικασία δεν είναι γραμμική και αντίθετα ενισχύεται η κυκλική κίνηση κατά τη διαδικασία λύσης πληροφοριακών προβλημάτων. Επιπλέον αναγνωρίζει την ύπαρξη διαφορών στο προσωπικό στυλ και προσφέρει εναλλακτικά μονοπάτια προς το ίδιο αποτέλεσμα, ενώ είναι μία προσέγγιση από πάνω προς τα κάτω επικεντρώνοντας στο γενικό, στη διαδικασία ολικής λύσης προβλήματος, πριν γίνει επικέντρωση στις λεπτομέρειες.¹³⁹

¹³⁹ Mager, RF 1975, *Preparing instructional objectives*, 2nd ed., Fearon Publishers, Belmont Ca., p. 18.

3.7.2 Information Search Process (ISP)

Το μοντέλο Information Search Process (Διαδικασία Αναζήτησης της Πληροφορίας) αναπτύχθηκε από την Kuhlthau κι αφορά τη διαδικασία αναζήτησης της έρευνας δημιουργώντας τη βάση για την ανάπτυξη ενός προγράμματος βασισμένου στη διαδικασία μάθησης μέσα από την αναζήτηση πληροφορίας και καθοδηγώντας τους χρήστες στη συστηματική έρευνα. Αποτελείται από τα εξής στάδια:

1. **Έναρξη αποστολής (task initiation):** τίθεται ένα θέμα προς έρευνα βασισμένο στους στόχους του προγράμματος και είναι σχεδιασμένο να υποκινήσει τους χρήστες να αναλάβουν τη διαδικασία αναζήτησης. Η αρχή γίνεται με την μελέτη του ερωτήματος και την προετοιμασία για την έρευνα που θα ακολουθήσει. Συνήθως προτείνεται η συζήτηση και η ανταλλαγή ιδεών και να ψάξουν στο σύνολο των πληροφοριών της βιβλιοθήκης με σκοπό να εντοπίσουν πιθανά θέματα
2. **Επιλογή θέματος (topic selection):** επιλέγεται το τελικό θέμα της έρευνας από τον κάθε χρήστη ζυγίζοντας τα θέματα με βάση τα προσωπικά κριτήρια και ενδιαφέροντα και τις απαιτήσεις της εργασίας, ενώ γίνεται μια αρχική έρευνα στη βιβλιοθήκη, κύρια σε πληροφοριακές πηγές, προσπαθώντας να προβλέψουν τα αποτελέσματα
3. **Εξερεύνηση αρχικής εστίασης (prefocus exploration):** γίνεται εστίαση στο γενικότερο θέμα, εντοπίζονται συναφείς πληροφορίες, αποκτώνται περισσότερες γνώσεις πέραν των ήδη υπάρχουσών και κρατούνται σημειώσεις και βιβλιογραφικές παραπομπές
4. **Διαμόρφωση εστίας (focus formulation):** διαμορφώνεται η προσωπική προοπτική για το θέμα που μελετάται συλλέγοντας σημειώσεις και συνδυάζοντας διάφορα θέματα ώστε να διαμορφωθεί ένα εξειδικευμένο θέμα
5. **Συλλογή πληροφοριών (information collection):** συλλέγονται σχετικές πληροφορίες που περιγράφουν, επεκτείνουν και υποστηρίζουν το εστιασμένο θέμα που έχει διαμορφωθεί χρησιμοποιώντας σχετικές πηγές
6. **Κλείσιμο της έρευνας (search closure):** ολοκληρώνεται η έρευνα, εντοπίζονται συμπληρωματικές πληροφορίες αν χρειάζονται και απορρίπτονται οι περιττές

πληροφορίες, ενώ ελέγχονται ξανά πληροφορίες που αρχικά είχαν αγνοηθεί και επιβεβαιώνονται οι βιβλιογραφικές παραπομπές.¹⁴⁰

3.7.3 Guided Inquiry (Καθοδηγημένη Αναζήτηση)

Το μοντέλο της καθοδηγημένης αναζήτησης βασίζεται στον κονστрукτιβισμό, δηλαδή στην «τέχνη της κατασκευής», και στο μοντέλο της Kuhlthau με σκοπό να αναπτύξει τις ικανότητες των χρηστών να μαθαίνουν από διάφορες πηγές εμπλουτίζοντας την κατανόηση του αντικειμένου της επιστήμης τους. Το μοντέλο αυτό βασίζεται σε έξι (6) βασικά χαρακτηριστικά:

1. Ενεργή συμμετοχή και αλληλεπίδραση στην εμπειρία
2. Δόμηση των νέων πληροφοριών πάνω σε αυτά που ήδη γνωρίζουν
3. Ανάπτυξη σκέψης υψηλότερης τάξης μέσα από καθοδήγηση στα κριτικά σημεία της μαθησιακής διαδικασίας
4. Η ανάπτυξη συμβαίνει σε μία σειρά σταδίων
5. Μάθηση με διαφορετικούς τρόπους
6. Μάθηση μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση με άλλους.

Το μοντέλο αυτό ενώ βασίζεται στο προηγούμενο μοντέλο της Kuhlthau, τη διαδικασία αναζήτησης της πληροφορίας, προχωράει περισσότερο και αμέσως μετά την έναρξη αποστολής ζητείται από τους σπουδαστές και τους καθοδηγεί να εμπλακούν σε διαδικασία σκέψης που απαιτεί εξερεύνηση ιδεών και διαμόρφωση σκέψεων πριν τη συλλογή στοιχείων. Τα στάδια του μοντέλου αυτού είναι τα εξής:

1. **Έναρξη (initiation)**: αφορά την κατανόηση του ερωτήματος και της εργασίας που θα ακολουθήσει και την προετοιμασία για την έρευνα
2. **Επιλογή (selection)**: αναφέρεται στην επιλογή αυτού του οποίου πρέπει να αναζητηθεί σε σχέση με το προηγούμενο στάδιο λαμβάνοντας υπόψη τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και το υλικό που χρειάζεται να εντοπιστεί
3. **Εξερεύνηση (exploration)**: εξερεύνηση του αρχικού ερωτήματος και ανάπτυξη νέων ερωτημάτων που προκύπτουν με την εμβάθυνση στο θέμα

¹⁴⁰ Kuhlthau, CC 1987, *Information skills for an information society : a review of research*, ERIC Clearinghouse on Information Resources, Syracuse, New York.

4. **Διαμόρφωση (formulation)**: αφορά τη διαμόρφωση συγκεκριμένης άποψης σχετικά με το θέμα
5. **Συλλογή (collection)**: συλλέγονται οι σχετικές με το θέμα πληροφορίες, αυτές που υποστηρίζουν το θέμα, ώστε να συντεθούν και να αναπτυχθούν με τρόπο ξεκάθαρο κι αποτελεσματικό
6. **Παρουσίαση (presentation)**: είναι αλληλένδετη με το προηγούμενο στάδιο κι αφορά την προετοιμασία των συλλεγμένων πληροφοριών και τη διαπίστωση τυχόν παραλείψεων ή/και βελτιώσεων
7. **Αξιολόγηση (assessment)**: αξιολογείται το ολοκληρωμένο αποτέλεσμα της έρευνας και αναπροσαρμόζονται τυχόν παραλείψεις ή αμέλειες, ώστε να υπάρξει το βέλτιστο αποτέλεσμα.¹⁴¹

3.7.4 Phenomenographic Research Approach

Η Christine Bruce παρουσίασε ένα μοντέλο βασισμένο φαινομενογραφική ερευνητική προσέγγιση. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο υπάρχουν επτά (7) φάσεις πληροφοριακού γραμματισμού: πληροφοριακή ενημερότητα, εντοπισμός πηγών, διαδικασία πληροφόρησης, έλεγχος της πληροφορία, δημιουργία γνωστικού πεδίου, βαθειά γνώση, σοφία.

Σύμφωνα με τη Bruce αυτός που διαθέτει πληροφοριακή παιδεία ουσιαστικά έχει αποκτήσει την εμπειρία να χρησιμοποιεί την πληροφορία με τους εξής τρόπους:

- **Σύλληψη της τεχνολογίας της πληροφορίας (the information technology conception)**: η πληροφοριακή παιδεία εκπληρώνεται μέσω της διαδικασία που χρησιμοποιεί τη τεχνολογία της πληροφορίας για ανάκτηση πληροφοριών και επικοινωνία. Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων και της εμπειρίας στη πληροφοριακή παιδεία εξαρτάται από την προσβασιμότητα και τη δυνατότητα χρήσης της τεχνολογίας της πληροφόρησης που έχει ο καθένας
- **Σύλληψη των πηγών πληροφόρησης (the information sources conception)**: η πληροφοριακή παιδεία στοχεύει στον εντοπισμό της κατάλληλης ανά περίπτωση πληροφορίας στις διάφορες πληροφοριακές πηγές. Η ανάπτυξη δεξιοτήτων και

¹⁴¹ Kuhlthau, CC 1987, *Information skills for an information society : a review of research*, ERIC Clearinghouse on Information Resources, Syracuse, New York.

εμπειρίας στην πληροφοριακή παιδεία εξαρτάται από τη γνώση των πηγών πληροφόρησης και την ικανότητα της πρόσβασης σε αυτές ανεξάρτητα ή μέσω ενός ενδιάμεσου

- **Σύλληψη της διαδικασίας της πληροφόρησης (information process conception):** ως πληροφοριακή παιδεία θεωρείται η εκτελούμενη διαδικασία της πληροφόρησης, που είναι οι στρατηγικές που εφαρμόζονται από τους χρήστες αντιμετωπίζοντας μία καινούρια κατάσταση. Κεντρικό σημείο στη θεώρηση αυτή είναι η χρήση της πληροφορίας, η οποία διαμορφώνει το επίπεδο ενημέρωσης του χρήστη, οπότε και διαμορφώνει και τα επόμενα βήματα δράσης
- **Σύλληψη του ελέγχου της πληροφορίας (the information control conception):** βασικό μέλημα είναι ο χρήστης να ελέγχει τις διάφορες πηγές πληροφόρησης, ώστε να μπορούν να ελέγχουν την καθαυτή πληροφορία που διαθέτουν οι πηγές αποθηκεύοντας, ανακτώντας και διαχειρίζοντάς την
- **Σύλληψη της δημιουργίας της γνώσης (the knowledge construction conception):** η πληροφοριακή παιδεία επιτυγχάνεται με τη δημιουργία της προσωπικής βάσης της γνώσης. Η γνώση όμως απαιτεί κριτική χρήση και υιοθέτηση προσωπικής προοπτικής της πληροφορίας μέσω ανάλυσης και μελέτης, καθώς η πληροφορία εμφανίζεται με μοναδικό τρόπο σε κάθε χρήστη
- **Σύλληψη της επέκτασης της γνώσης (the knowledge extension conception):** πληροφοριακή παιδεία θεωρείται η συνεργασία της γνώσης με την προσωπική προοπτική με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκτηθεί καινούρια γνώση. Η βάση της γνώσης διαφέρει από την προηγούμενη κατηγορία ως προς το ότι περιλαμβάνει γνώση που αποκτήθηκε από προσωπική εμπειρία. Η χρήση της πληροφορίας παραμένει στο επίκεντρο, αλλά δε στοχεύει πλέον στη δημιουργία της γνώσης, αλλά στην επέκταση της γνώσης
- **Σύλληψη της σοφίας (the wisdom conception):** πληροφοριακή παιδεία θεωρείται η χρήση της πληροφορίας με σοφό τρόπο προς όφελος άλλων. Η χρήση της πληροφορίας με σοφό τρόπο προϋποθέτει προσωπικές αξίες, τάσεις και απόψεις

καθώς και προσαρμογή της πληροφορίας σε ένα ευρύτερο περιεχόμενο αναγνωρίζοντας την υπό το φως ευρύτερης εμπειρίας.¹⁴²

3.7.5 Oregon State University

Ο Caspers ετοίμασε ένα online πρόγραμμα καθοδήγησης (tutorial) για απομακρυσμένους χρήστες στο Oregon State University μέσω του οποίου παρουσιαζόταν οι βασικές δεξιότητες πληροφοριακής εκπαίδευσης όπως εντοπισμός θέματος, δημιουργία λέξεων-κλειδιών και συνωνύμων αυτών, χρήση τελεστών Boole, επιλογή βάσεων δεδομένων, δημιουργία εγγραφών των βάσεων δεδομένων, αξιολόγηση των ανακτώμενων εγγραφών, παράθεση πηγών και σύνταξη βιβλιογραφίας με τρόπο επαναληπτικό και κυκλικό. Η ανάπτυξη του προγράμματος βασίστηκε σε ένα δεξιόστροφα κυκλικό διάγραμμα ροής, το οποίο έδειχνε κατά σειρά τα βήματα και τυχόν επιστροφές σε προηγούμενα βήματα, εφόσον απαιτούνταν.¹⁴³

3.7.6 Sheffield University

Πρόκειται για ένα μοντέλο που αναπτύχθηκε στο τμήμα Information Studies του Sheffield University στο Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο προτείνει επτά ομάδες δεξιοτήτων:

1. την ικανότητα αναγνώρισης της ανάγκης για πληροφόρηση
2. την ικανότητα διάκρισης των μεθόδων αντιμετώπισης του πληροφοριακού χάσματος όπως η γνώση των κατάλληλων μορφών πηγών (έντυπες και ηλεκτρονικές), την επιλογή των πηγών που ταιριάζουν καλύτερα στο θέμα, την ικανότητα να κατανοηθούν τα θέματα που επηρεάζουν την προσβασιμότητα των πηγών
3. την ικανότητα να συνταχτούν στρατηγικές για τον εντοπισμό της πληροφορίας, οι οποίες προϋποθέτουν τη σαφή διατύπωση της πληροφοριακής ανάγκης ώστε να συνταιριάζει με τις πηγές, την ανάπτυξη μίας συστηματικής μεθόδου κατάλληλης για την πληροφοριακή ανάγκη, την κατανόηση των αρχών κατασκευής και δημιουργίας των βάσεων δεδομένων

¹⁴² Cox, A 1996, "Hypermedia library guides for academic libraries on the world wide web", *Program*, vol. 30, no. 48, pp.39-50.

¹⁴³ Cox, A 1996, "Hypermedia library guides for academic libraries on the world wide web", *Program*, vol. 30, no. 48, pp.39-50.

4. την ικανότητα εντοπισμού και πρόσβασης των πληροφοριών με την ανάπτυξη των κατάλληλων τεχνικών αναζήτησης, τη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), τη χρήση των κατάλληλων υπηρεσιών ευρετηρίασης, ευρετηρίων παραπομπών και βάσεων δεδομένων, και χρήσης των μεθόδων τρέχουσας ενημέρωσης.
5. την ικανότητα σύγκρισης και αξιολόγησης πληροφοριών που αποκτώνται από διάφορες πηγές αναφορικά με θέματα προκατάληψης και αυθεντίας ή κύρους των συγγραφέων, την ενημέρωση για τη διαδικασία κριτικής επισκόπησης των επιστημονικών εκδόσεων, την κατάλληλη απόσπαση των πληροφοριών που καλύπτουν την πληροφοριακή ανάγκη
6. την ικανότητα οργάνωσης, εφαρμογής και επικοινωνίας της πληροφορίας σε άλλους με τρόπους κατάλληλους στην περίπτωση όπως με βιβλιογραφικές αναφορές και παραπομπές, δημιουργία προσωπικού βιβλιογραφικού συστήματος, εφαρμογή της πληροφορίας στο πρόβλημα που υφίσταται, αποτελεσματική επικοινωνία χρησιμοποιώντας το κατάλληλο μέσο και την κατανόηση των προβλημάτων της λογοκλοπής και των πνευματικών δικαιωμάτων των δημιουργών.¹⁴⁴

3.7.7 Research Cycle

Το Research Cycle δημιουργήθηκε το 1995 με σκοπό να βοηθήσει τους φοιτητές στη συνθετική και εφευρετική σκέψη. Το μοντέλο αυτό υποστηρίζει τη μετάβαση των χρηστών από βήμα σε βήμα μέσω της δημιουργίας ερωτήσεων και τονίζει την αναγκαιότητα οι φοιτητές να γίνουν δημιουργοί της πληροφόρησης αντί για απλοί συλλέκτες της πληροφόρησης:

- **Διαδικασία ερωτήσεων (questioning):** οι χρήστες μπορούν να δημιουργήσουν ένα διάγραμμα με όλες τις γενικές ειδικές ερωτήσεις, που θα τους καθοδηγήσουν στη διαδικασία της έρευνας
- **Διαδικασία σχεδιασμού (planning):** ο σχεδιασμός αφορά τον εντοπισμό συναφών και αξιόπιστων πληροφοριών που δίνουν απαντήσεις στα ερωτήματα που τέθηκαν στο προηγούμενο βήμα

¹⁴⁴ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

- **Διαδικασία συλλογής (gathering):** αφορά τη σωστή υλοποίηση του σχεδιασμού και τη συλλογή των πληροφοριών τόσο από το Διαδίκτυο όσο κι από βάσεις δεδομένων και έντυπες πηγές
- **Διαδικασία ταξινόμησης και επιλογής (sorting & sifting):** η ταξινόμηση είναι εξαιρετικά σημαντική διεργασία, καθώς επιτρέπει την προσεκτική εξέταση κι οργάνωση όλων των πληροφοριών, ώστε τελικά να επιλεγούν ανταποκρίνονται πραγματικά στις διατυπωμένες πληροφοριακές ανάγκες
- **Διαδικασία σύνθεσης (synthesising):** στο στάδιο αυτό οι χρήστες συνθέτουν τα διάφορα τμήματα πληροφοριών, ώσπου να φανεί μια ορισμένη εικόνα του θέματος
- **Διαδικασία αξιολόγησης (evaluating):** στο στάδιο αυτό εξετάζονται σφαιρικά τα αποτελέσματα και ερευνάται η περίπτωση για επανάληψη ορισμένων βημάτων του κύκλου
- **Διαδικασία παρουσίασης αναφοράς (reporting):** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας όπως αυτά προέκυψαν από την εκτέλεση όλων των προηγούμενων βημάτων και που στοχεύει να απαντήσει ικανοποιητικά τον αρχικό ερώτημα ή ερωτήματα.¹⁴⁵

3.7.8 Focus on Research

Ένα άλλο μοντέλο που απευθύνεται κυρίως στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι το Focus on Research, το οποίο αποτελείται από πέντε (5) στάδια με ένα κοινό στοιχείο σε όλα τα στάδια, την ανασκόπηση της διαδικασίας. Η ανασκόπηση της διαδικασίας σε κάθε στάδιο είναι ένα σημαντικό στοιχείο για να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τη διαδικασία της αναζήτησης πληροφοριών και να αναπτύξουν τις μετα-γνωσιακές ικανότητες τους:

- **Σχεδιασμός (planning):** γίνεται μια γενική ανασκόπηση της διαδικασίας της αναζήτησης με τους χρήστες να ανιχνεύουν το θέμα, ώστε να μπορέσουν να διατυπώσουν τις κατάλληλες ερωτήσεις για έρευνα όπως η επιλογή του θέματος, η δημιουργία των ερωτήσεων που θα χρησιμοποιήσουν κατά την έρευνα, η απόκτηση μιας γενικής εικόνας για τις πιθανές πηγές που θα χρησιμοποιήσουν, η

¹⁴⁵ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

δημιουργία άποψης για το που θα απευθυνθεί η εργασία και ανάπτυξη βασικών κριτηρίων αξιολόγησης

- **Ανάκτηση των πληροφοριών (information retrieval):** στο στάδιο αυτό καλύπτονται οι διαδικασίες επιλογής των πηγών έρευνας και των ακολουθούμενων στρατηγικών αναζήτησης, ώστε να εντοπιστούν οι κατάλληλες πληροφορίες
- **Επεξεργασία της πληροφορίας (information processing):** γίνεται επιλογή και σύνθεση όσων από τις ανακτηθείσες πληροφορίες είναι συναφείς με την πληροφοριακή ανάγκη. Βασική προϋπόθεση είναι η τήρηση οργανωμένων αρχείων με τις πληροφορίες που θα χρησιμοποιηθούν, καθώς το στάδιο αυτό βοηθάει στη δημιουργία του γενικού πλάνου που θα επεξεργαστεί στο γραπτό λόγο
- **Διανομή της πληροφορίας (information sharing):** γίνεται παρουσίαση του αποτελέσματος της έρευνας με τρόπο κατανοητό στο στοχευόμενο ακροατήριο, το οποίο έχει ήδη αποφασιστεί από το στάδιο του σχεδιασμού
- **Αξιολόγηση (evaluation):** πραγματοποιείται η αξιολόγηση τόσο του συνόλου της ακολουθούμενης διαδικασίας καθώς και του αποτελέσματος.¹⁴⁶

3.7.9 SAUCE (Set the scene, Acquire, Use, Communicate, Evaluate)

Το SAUCE είναι ένα μοντέλο που καθοδηγεί τους εκπαιδευόμενους να χρησιμοποιούν στην αναζήτηση, λύση προβλημάτων και συστηματική έρευνα. Βάση του μοντέλου αυτού, η πληροφοριακή παιδεία αποτελείται από ομάδες δεξιοτήτων οι οποίες ορίζονται ως κριτικές και τεχνικές, οι οποίες πρέπει να καλύπτονται εξ' ολοκλήρου για την εξασφάλιση ποιοτικής πληροφοριακής παιδείας. Στις τεχνικές δεξιότητες ανήκουν ο εντοπισμός, η απόκτηση, η αποθήκευση, η ανάκτηση και η κατανόηση των πληροφοριών από διάφορες πηγές, η απόρριψη μη συναφών πληροφοριών, η αξιολόγηση των συναφών πληροφοριών και η επικοινωνία της συναφούς πληροφορίας με σαφή και αποτελεσματικό τρόπο. Αντίθετα στις κριτικές δεξιότητες ανήκουν η ικανότητα να εντοπιστεί η πληροφοριακή ανάγκη, η σωστή χρήση της πληροφορίας που ανταποκρίνεται στην ικανοποίηση της πληροφοριακής ανάγκης όπως δημιουργήσει ή να αλλάξει γνώμη, να διαμορφώσει μία υπόθεση, να προτείνει μία λύση, να αναλύσει μία κατάσταση, να δημιουργήσει μία στρατηγική, να βελτιώσει ή δημιουργήσει ένα προϊόν ή

¹⁴⁶ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

μία διαδικασία, να λύσει ένα πρόβλημα κλπ., η επικοινωνία του αποτελέσματος με σαφή κι αποτελεσματικό τρόπο και η επιχειρηματολόγηση των αποφάσεων όταν είναι συναφείς από τις πληροφορίες που συλλέγονται.¹⁴⁷

3.7.10 PLUS (Purpose, Location, Use, Self-evaluation)

Το PLUS είναι ένα μοντέλο στο οποίο οι πληροφοριακές δεξιότητες χωρίζονται σε τέσσερα (4) μέρη:

- **Σκοπός (purpose):** εντοπίζει τον σκοπό μιας αναζήτησης ή μιας εργασίας και θέτει ερωτήματα για τον προσδιορισμό του θέματος, τη διαμόρφωση καθοδηγητικών υπο-ερωτημάτων κι εντοπισμό των πληροφοριακών πηγών
- **Τοποθεσία (location):** εντοπίζει συναφείς πληροφοριακές πηγες σχετικές με τον σκοπό και απαιτεί δεξιότητες εντοπισμού πηγών τόσο ηλεκτρονικών όσο και έντυπων, δεξιότητες αξιολόγησης της συνάφειας των πηγών και δεξιότητες χρήσης της τεχνολογίας τόσο εξοπλισμού όσο και εφαρμογών
- **Χρήση (use):** το μέρος αποτελείται από ένα σύνολο ποικίλων δεξιοτήτων όπως η εξέταση των πληροφοριακών πηγών, η σύνθεση των νέων πληροφοριών με την υπάρχουσα γνώση, η επιλογή από το σύνολο των κατάλληλων πληροφοριών κι η απόρριψη των υπολοίπων, η αξιολόγηση της κάθε πληροφορίας, η καταγραφή των πληροφοριών με συστηματικό τρόπο, η παρουσίαση των πληροφοριών και των ιδεών που συλλέχθηκαν με σαφή κι αποτελεσματικό τρόπο
- **Αυτό-αξιολόγηση (self-evaluation):** γίνεται αξιολόγηση της απόδοσης των χρηστών στην εφαρμογή πληροφοριακών δεξιοτήτων και των βημάτων για την περάτωση μιας εργασίας στο πλαίσιο του μοντέλου αυτού.¹⁴⁸

3.7.11 3Doors to InfoLiteracy

Ένα άλλο μοντέλο εκμάθησης πληροφοριακής εκπαίδευσης που αναπτύχθηκε από τον Dr. Gwen Gawith είναι το 3Doors to InfoLiteracy. Είναι ένα μοντέλο που βασίζεται σε έρευνες που έχουν γίνει για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μαθητές κάνοντας

¹⁴⁷ Μορελέλη-Κακούρη, Μ. 1997, Νέο μοντέλο για την εκπαίδευση χρηστών στις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Διαθέσιμο στο: <<http://abekt.lib.ucy.ac.cy/synedria/6psab/6psab013.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 5 Μαΐου 2009].

¹⁴⁸ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

κριτική και δημιουργική χρήση της πληροφορίας. Το μοντέλο βασίζεται σε είκοσι μαθησιακές δραστηριότητες που ομαδοποιούνται σε τρεις κατηγορίες, τις «τρεις πόρτες»¹⁴⁹:

- **Σκοπεύω (aim)**: ανοίγει την πόρτα της κατανόησης της πληροφορίας που απαιτείται, του τρόπου που απαιτείται για να γίνει η κατανόηση, της γνώσης του τρόπου πρόσβασης στην πληροφορία, της γνώσης για το σχεδιασμό και τη διαχείριση της μάθησης
- **Διεκδικώ (claim)**: ανοίγει την πόρτα στη δεξιότητα «επεξεργασίας» της πληροφορίας, δηλαδή στην ανάλυση, αξιολόγηση, σύνθεση και ερμηνεία της πληροφορίας με σκοπό την οικοδόμηση την κατανόηση και τη γνώση
- **Μορφοποιώ / Παράγω (frame)**: ανοίγει την πόρτα στο σχεδιασμό και την επικοινωνία της μαθησιακής διαδικασίας και της γνώσης με τρόπο σαφή κι αποτελεσματικό και χρησιμοποιώντας ένα εύρος μέσων και τεχνολογιών.

3.7.12 Πρόγραμμα πληροφοριακής εκπαίδευσης των Barrett και Danks

Οι Lynn Barrett και Mal Danks ασχολήθηκαν με ένα πρόγραμμα που είχε σκοπό να βελτιώσει τις δεξιότητες διαχείρισης της πληροφορίας σε όλο το πρόγραμμα μαθημάτων ενός σχολείου. Όρισαν μία ακολουθία δεξιοτήτων, ώστε οι καθηγητές να γνωρίζουν τι να περιμένουν από τους μαθητές τους. Συνοπτικά η εξέλιξη των δεξιοτήτων εμφανίζεται στα παρακάτω στάδια:

1. Πρόσβαση σε εικονική πληροφορία με υποστήριξη
2. Πρόσβαση και αναπαραγωγή βασικής πληροφορίας μέσω της εξονυχιστικής έρευνας του κειμένου για συγκεκριμένη πληροφορία και με τη χρήση λέξεων-κλειδιών
3. Πρόσβαση σε παραπάνω από μία πηγή και συνδυασμός των πληροφοριών. Ταυτόχρονα αποφασίζεται η καταλληλότητα των πηγών ανάλογα με τη συνάφεια προς το θέμα και αξιολογούνται κριτήρια όπως η εγκυρότητα του συγγραφέα, των γεγονότων και των γνωμών που εκφράζει

¹⁴⁹ Gawith, G 2000, *3Doors to InfoLiteracy*, Information Literacy Online (NZ). Διαθέσιμο στο: <<http://infolit.unitecology.ac.nz/3doors>> [Τελευταία πρόσβαση: 16 Ιουνίου 2009].

4. Χρήση διαφόρων στρατηγικών αναζήτησης αποτελεσματικά και συλλογή πληροφοριών από διάφορες πηγές με την παράλληλη ανάπτυξη ανεξαρτήτων ιδεών.

Οι δεξιότητες και οι έννοιες που αποκτώνται από αυτά τα μαθήματα επαναλαμβάνονται ξανά και ξανά αποκτώντας συγχρόνως υψηλότερο επίπεδο λογικής σκέψης και κουλτούρας καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών τους. Προς διευκόλυνση των εκπαιδευτών να εφαρμόσουν προγράμματα διαχείρισης πληροφοριών σε όλο το πρόγραμμα μαθημάτων, ετοίμασαν μερικά βασικά μαθήματα, τα οποία καλύπτουν την επιλογή των κατάλληλων για τις πληροφοριακές ανάγκες πηγών, τον εντοπισμό των λέξεων-κλειδών και των ιδεών, την τήρηση σημειώσεων για τις παραπομπές, τη διαδοχική και εξονυχιστική έρευνα, και τέλος την αξιολόγηση των πηγών με έμφαση σε εκείνες του Διαδικτύου.

Τα μαθήματα αυτά παραδίνονται κατά το πρώτο εξάμηνο στην ηλικία των 7 και ακολουθούν εργασίες στα μαθήματα των αγγλικών, ιστορίας και επιστημών καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους. Αυτές οι εργασίες αναθεωρούνταν κάθε χρόνο για να καλύψουν νέες πληροφοριακές ανάγκες. Στην ηλικία των 8 ζητούν από τους μαθητές να εξετάσουν διαφορετικές μορφές πηγών. Στην ηλικία των 9 αναπτύσσονται δεξιότητες διατύπωσης ερωτημάτων. Στην ηλικία των 10 αναπτύσσεται η δεξιότητα σύγκρισης πληροφοριών κυρίως από το Διαδίκτυο. Χρησιμοποιώντας διαφορετικές σελίδες του Διαδικτύου αναπτύσσεται η κριτική ικανότητα των μαθητών, αξιολογώντας τις πηγές. Έτσι αναπτύχθηκε ένα πρόγραμμα μαθημάτων σε μορφή σπινάλ το οποίο συνεχώς εξελίσσεται και προσαρμόζεται σε νέες πληροφοριακές ανάγκες και νέες εκπαιδευτικές απαιτήσεις¹⁵⁰.

Εν κατακλείδι η ανάπτυξη ενός προγράμματος πληροφοριακής εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα συνεργασίας ανάμεσα σε βιβλιοθηκονόμους, εκπαιδευτικούς, και πληροφορικούς. Είναι σημαντικό αυτοί που θα σχεδιάσουν ένα πρόγραμμα πληροφοριακής εκπαίδευσης να γνωρίσουν πως μαθαίνουν πιο αποτελεσματικά οι εκπαιδευόμενοι. Θα πρέπει να πάρουν υπόψη τους μαθητευόμενους στους οποίους θα

¹⁵⁰ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

απευθυνθεί το πρόγραμμα, το περιβάλλον στο οποίο ανήκουν οι μαθητευόμενοι, καθώς και πως θα μεταδοθεί το πρόγραμμα και να αποφασίσουν τη θεωρία μάθησης που θα χρησιμοποιήσουν. Η ανάπτυξη ενός μοντέλου ή η υιοθέτηση ενός υπάρχοντος μοντέλου στο οποίο θα βασίζεται το πρόγραμμα θα πρέπει να πάρει υπόψη του τα επιθυμητά αποτελέσματα της μάθησης και τους περιορισμούς στη διαδικασία μάθησης, όπως επίσης και το στοχευόμενο κοινό για το οποίο υλοποιείται¹⁵¹.

Τα πρότυπα αυτά είναι δημιουργημένα από οργανισμούς συνήθως εθνικούς για να καλύψουν το κενό που υπήρχε στην ύπαρξη ενός κοινού μοντέλου εκπαίδευσης. Κάποια από αυτά δε χρησιμοποιούνται μόνο σε εθνικό επίπεδο πλέον αλλά και παγκοσμίως¹⁵². Η αποδεδειγμένη χρησιμότητά τους τα καθιστά έγκυρα εργαλεία για κάθε βιβλιοθήκη που επιθυμεί και επιδιώκει να προσφέρει μια καλού επιπέδου εκπαίδευση στους χρήστες της.

3.8 Τα τρία βασικά συστατικά

Τα πρότυπα της πληροφοριακής παιδείας για να είναι αποτελεσματικά πρέπει να περιέχουν τρία βασικά συστατικά: πρόσβαση, αξιολόγηση και χρήση της πληροφορίας¹⁵³. Τα πρότυπα πληροφοριακής παιδείας της IFLA βασίζονται σ' αυτές τις διεθνείς εμπειρίες και συνεργασίες.. Αυτά τα πρότυπα είναι κατηγοριοποιημένα σε τρία βασικά συστατικά της πληροφοριακής παιδείας¹⁵⁴:

A. Πρόσβαση: ο χρήστης έχει πρόσβαση στην πληροφορία αποτελεσματικά και ικανοποιητικά ακολουθώντας τα ακόλουθα βήματα:

1. *Ορισμός και άρθρωση της πληροφοριακής ανάγκης*, όπου ορίζεται ή/και αναγνωρίζεται η ανάγκη για πληροφόρηση, αποφασίζει να κάνει κάτι ώστε να βρει σχετικές πληροφορίες, εκφράζει και ορίζει την πληροφοριακή ανάγκη, αρχίζει τη διαδικασία αναζήτησης/ έρευνας

¹⁵¹ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

¹⁵² Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

¹⁵³ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

¹⁵⁴ Abid, A 2004, "Information literacy for lifelong learning", *World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August 2004*, Buenos Aires, pp. 5, p. 3. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ifla.org/IV/ifla70/papers/116e-Abid.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 2 Μαΐου 2009].

2. *Εντοπισμός της πληροφορίας*, όπου αναγνωρίζονται και αξιολογούνται πηγές πληροφόρησης, αναπτύσσονται στρατηγικές αναζήτησης και δίνεται πρόσβαση στις επιλεγμένες πηγές, επιλέγεται και ανακτάται η πληροφορία που εντοπίστηκε

Β. Αξιολόγηση: ο χρήστης αξιολογεί κριτικά και επιδέξια την πληροφορία μέσω των εξής διαδικασιών:

1. *Εκτίμηση της πληροφορίας*, όπου οι πληροφορίες αναλύονται, εξετάζονται και διαλέγονται, γενικεύονται και ερμηνεύονται, επιλέγονται και συνθέτονται την πληροφορία, αξιολογούνται για την ακρίβεια και τη σχετικότητα τους.

2. *Οργάνωση της πληροφορίας*, οι πληροφορίες τακτοποιούνται και κατηγοριοποιούνται, ομαδοποιούνται και οργανώνονται, και αποφασίζεται ποιες είναι οι καλύτερες και πιο χρήσιμες πληροφορίες.

Γ. Χρήση της πληροφορίας: ο χρήστης χρησιμοποιεί την πληροφορία δημιουργικά και με ακρίβεια μέσω των διαδικασιών:

1. *Χρήση της πληροφορίας*, η πληροφορία ανακτάται, εμπεδώνεται ως προσωπική γνώση, μεταδίδεται και παρουσιάζεται ως προϊόν πληροφόρησης

2. *Μετάδοση και ηθική χρήση της πληροφορίας*, όπου γίνεται κατανοητή τόσο η ηθική χρήση της πληροφορίας όσο και η νομική/ νόμιμη χρήση της πληροφορίας, μεταδίδεται το προϊόν μάθησης με αναγνώριση/ ομολογία της διανοητικής ιδιότητας, χρησιμοποιούνται οι σχετικές γνώσεις και σχετικά πρότυπα.

Για τη δημιουργία ενός προγράμματος πληροφοριακής παιδείας χρειάζεται να ακολουθηθεί ένα σχέδιο, στο οποίο καταγράφονται τα βήματα που βοηθούν τις βιβλιοθήκες και τους οργανισμούς να ξεκαθαρίσουν τους στόχους τους και το μέσο για την επίτευξή τους. Το σχέδιο ακολουθεί τους αντικειμενικούς σκοπούς και στόχους, τις απαιτήσεις και τον προϋπολογισμό του οργανισμού. Το στρατηγικό σχέδιο είναι ένα σημαντικό εργαλείο για τους στόχους της βιβλιοθήκης σχετικά με την πληροφοριακή παιδεία και για να «πουληθεί» ένα πρόγραμμα και για να κερδίσει η βιβλιοθήκη την υποστήριξη της κοινότητας και της εξουσίας του ιδρύματος, όπου ανήκει. Για την διεξαγωγή και την εφαρμογή αυτού του σχεδίου είναι σημαντική η συνεργασία του προσωπικού της βιβλιοθήκης με τους αντιπροσώπους της κοινότητας των χρηστών, όπως

το διδακτικό προσωπικό, οι μαθητές/φοιτητές και οι εξουσίες που σχετίζονται με τα σχολεία ή τα πανεπιστήμια. Τα κοινά στοιχεία σ' ένα στρατηγικό σχέδιο είναι:

- **Αποστολή:** στη δήλωση αποστολής καταγράφονται οι στόχοι της και οι ρόλοι του σχεδίου της πληροφοριακής παιδείας. Αναφέρεται η αποστολή της βιβλιοθήκης και του οργανισμού, δηλώνονται οι συμμετοχές, και καταγράφονται πρότυπα και πολιτικές πληροφοριακής παιδείας ώστε η βιβλιοθήκη να συμμορφωθεί με βάση αυτά¹⁵⁵
- **Όραμα:** σε αυτό το στάδιο προσδιορίζονται τα αποτελέσματα που περιμένει η βιβλιοθήκη να πετύχει με το πρόγραμμα της πληροφοριακής παιδείας στο άμεσο, μέσο ή μακρινό μέλλον¹⁵⁶
- **Αιτιολόγηση:** σε αυτό το στάδιο καταγράφονται οι λόγοι, οι ανάγκες και τα πλεονεκτήματα δημιουργίας ενός προγράμματος πληροφοριακής παιδείας¹⁵⁷
- **Δυνάμεις και αδυναμίες:** η βιβλιοθήκη για να εκπληρώσει το σχέδιο πληροφοριακής παιδείας θα πρέπει να αναλύσει τις δυνατότητες της αλλά και τις αδυναμίες της. Έτσι, σ' αυτό το στάδιο, αναφέρονται οι συντελεστές που βοηθούν και εξασφαλίζουν την επιτυχία του προγράμματος, αναλύονται οι ανθρωπιστικές, οικονομικές και φυσικές πηγές που είναι διαθέσιμες και αξιολογεί τις αδυναμίες τους για το πρόγραμμα, αναφέρονται οι προκλήσεις και τα προβλήματα με τα οποία έχει ή πρόκειται να έρθει αντιμέτωπη η βιβλιοθήκη¹⁵⁸
- **Περιβαλλοντική εξέταση:** σε αυτό το στάδιο αναφέρονται και αναλύονται οι εξωτερικοί, αλλά και οι εσωτερικοί παράγοντες που συμβάλλουν ή επηρεάζουν αρνητικά την επιτυχία του σχεδίου/ προγράμματος της πληροφοριακής παιδείας.¹⁵⁹
- **Στρατηγική:** σε αυτό το στάδιο περιλαμβάνονται οι στρατηγικές προϋπολογισμού οι οποίες χρησιμοποιούνται για να χρηματοδοτηθεί το πρόγραμμα, οι περιγραφές

¹⁵⁵ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

¹⁵⁶ Abid, A 2004, "Information literacy for lifelong learning", *World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August 2004*, Buenos Aires, pp. 5, p. 3. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ifla.org/IV/ifla70/papers/116e-Abid.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 2 Μαΐου 2009].

¹⁵⁷ Mager, RF 1975, *Preparing instructional objectives*, 2nd ed., Fearon Publishers, Belmont Ca., p. 18.

¹⁵⁸ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

¹⁵⁹ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

των αποτελεσματικών στρατηγικών που βοηθούν στο να επιτευχθεί το σχέδιο πληροφοριακής παιδείας, οι αρχές διαχείρισης που υπάρχουν για τη διοίκηση της βιβλιοθήκης¹⁶⁰

- **Αντικειμενικοί σκοποί και στόχοι:** περιγράφονται οι γενικοί στόχοι, οι οποίοι θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν, για παράδειγμα ανάλογα με το είδος των χρηστών μαθητές, σχολή και προσωπικό¹⁶¹
- **Πράξεις/ Λειτουργίες:** σε αυτό το στάδιο δηλώνονται με τη σειρά που πρέπει να γίνουν οι διάφορες πράξεις ώστε να επιτευχθεί ο κάθε στόχος ξεχωριστά¹⁶²
- **Πηγές / Απαιτήσεις-ανάγκες:** για να επιτευχθούν οι αντικειμενικοί σκοποί και στόχοι θα χρειαστεί να διευκρινιστούν τα είδη των πηγών που χρειάζονται κάτω από κάθε πράξη. Σ' αυτό το στάδιο περιγράφονται οι φυσικές απαιτήσεις όπως είναι οι αίθουσες, τα έπιπλα, ο εξοπλισμός κ.α., καθώς επίσης και η μεθοδολογία, η εκπαίδευση και η διαχείριση που χρειάζονται.¹⁶³
- **Προϋπολογισμός:** δηλώνεται και εκτιμάται το κόστος της κάθε πηγής που χρειάζεται για να πραγματοποιηθούν οι πράξεις/ κινήσεις. Επίσης γίνεται η αποτίμηση του κόστους (στην οποία ο βιβλιοθηκονόμος θα πρέπει να είναι λίγο ελαστικός), υπάρχουν διαγράμματα, τα οποία καθορίζουν πόση επένδυση χρειάζεται το πρόγραμμα και τέλος υπάρχει σχετική πληροφόρηση με τον προϋπολογισμό που καθορίζει το εφικτό/ το πραγματοποιήσιμο των αντικειμενικών σκοπών και στόχων της πληροφοριακής παιδείας¹⁶⁴
- **Χρονικά πλαίσια:** κατασκευάζεται ένας πίνακας με τα χρονικά όρια που τέθηκαν για την επίτευξη των στόχων. Αυτό μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο εκτίμησης/ αξιολόγησης της προόδου του προγράμματος πληροφοριακής παιδείας¹⁶⁵

¹⁶⁰ Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

¹⁶¹ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

¹⁶² Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

¹⁶³ Abid, A 2004, "Information literacy for lifelong learning", *World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August 2004*, Buenos Aires, pp. 5, p. 3. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ifla.org/IV/ifla70/papers/116e-Abid.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 2 Μαΐου 2009].

¹⁶⁴ Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

¹⁶⁵ Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

Όπως γίνεται κατανοητό, έχοντας ως σκοπό τη δημιουργία ενός ευέλικτου μοντέλου που να ανταποκρίνεται σε κάθε ευρωπαϊκή βιβλιοθήκη προάγοντας τον πολιτισμό και την ιδέα της δημοκρατίας στους πολίτες, οι βιβλιοθήκες δημιούργησαν τέτοιες πρακτικές που ανταποκρίνονται στον αρχικό αυτό σκοπό. Επικεντρώνονται λιγότερο στην στενή έννοια της πληροφοριακής παιδείας που αφορά στη γνώση της χρήσης των πληροφοριακών πηγών της βιβλιοθήκης. Γίνεται προσπάθεια να δώσουν στους λιγότερο έμπειρους χρήστες ή σε εκείνους χωρίς πρόσβαση στην πληροφόρηση να μπορούν να συλλέξουν τις απαιτούμενες πληροφορίες που θα τους φανούν χρήσιμες στην καθημερινότητά τους αλλά και θα τους βοηθήσουν στην εύρεση εργασίας. Με αυτό τον τρόπο οι βιβλιοθήκες επιτελούν τον κοινωνικό τους ρόλο ενώ παράλληλα ανοίγουν νέους δρόμους στην επικοινωνία και την πληροφόρηση.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

4.1 Ανάλυση ερωτηματολογίου

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία διεξήχθη ερευνά σε 39 Ακαδημαϊκές, Δημόσιες, Νοσοκομειακές, Ερευνητικές – Ειδικές και Ιδιωτικές βιβλιοθήκες της Κύπρου με θέμα «η εκπαίδευση χρηστών στις κυπριακές βιβλιοθήκες». Η ερευνά διεξήχθη με την μορφή ερωτηματολογίου –**το οποίο παρατίθεται στο Παράρτημα Α**— που στάλθηκε στις 39 βιβλιοθήκες σε όλη την Κύπρο. Εκ των οποίων ανταποκρίθηκαν οι 19 βιβλιοθήκες σε διάστημα 3ον μηνών.

Το ερωτηματολόγιο αποτελούταν από δύο μέρη, ενώ υπήρχαν ερωτήσεις τόσο κλειστού τύπου (ΝΑΙ/ΟΧΙ ή πολλαπλών επιλογών) όσο κι ανοικτού τύπου στις περιπτώσεις που κρίθηκε σκόπιμο να δοθούν περαιτέρω διευκρινίσεις επί των ερωτήσεων. Στο πρώτο μέρος υπήρχαν γενικές ερωτήσεις ώστε να γνωρίζουμε την ταυτότητα του ερωτηθέντα και της εκάστοτε βιβλιοθήκης, ενώ στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου παραθέτονταν εξειδικευμένες ερωτήσεις που αποσκοπούσαν να καλύψουν αναλυτικότερα το θέμα της εκπαίδευσης των χρηστών και κατά πόσο υποστηρίζεται από τις κυπριακές βιβλιοθήκες. Παρακάτω παρατίθενται αναλυτικά σχεδιαγράμματα που αναπαριστούν αποτελέσματα του ερωτηματολογίου μαζί με τον σχολαστικό σχολιασμό των αποτελεσμάτων αυτών. Συνοψίζοντας θα παρατεθούν τα σχετικά συμπεράσματα από την εν λόγω ερευνά.

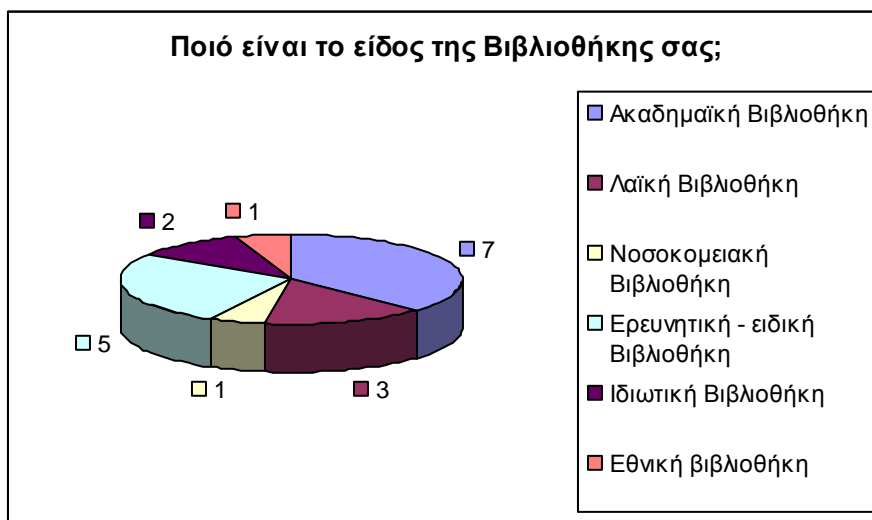
Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου που αφορά τα πληροφοριακά δεδομένα της κάθε βιβλιοθήκης τα αποτελέσματα είναι λίγο-πολύ τα αναμενόμενα.

Στην ερώτηση 4 «Τη θέση κατέχετε στην βιβλιοθήκη που εργάζεστε;» σε επτά (7) βιβλιοθήκες απάντησε ο διευθυντής/ντρία της βιβλιοθήκης, σε έντεκα (11) βιβλιοθήκες απάντησε ο υπεύθυνος/η και σε μια βιβλιοθήκη ότι είναι λειτουργός πληροφοριακής υποστήριξης (Γράφημα 1):

Γράφημα 1: Υπαλληλική ιδιότητα ερωτηθέντων

Στην ερώτηση 5 «Ποιο είναι το είδος της βιβλιοθήκης σας;» οι απαντήσεις ποικίλουν σε επτά (7) ακαδημαϊκές, τρεις (3) δημόσιες, πέντε (5) ερευνητικές-ειδικές, δυο (2) ιδιωτικές, μια (1) νοσοκομειακή, και μια (1) εθνική βιβλιοθήκη, οπότε παρατηρείται μια διασπορά καλύπτοντας όλα τα είδη βιβλιοθηκών κι επομένως όλες διαφοροποιήσεις σε εκπαίδευση που απαιτούν οι χρήστες (Γράφημα 2):

Γράφημα 2: Είδος βιβλιοθηκών

Στην ερώτηση 6 «Η βιβλιοθήκη σας είναι δανειστική;» δεκατρείς (13) βιβλιοθήκες απάντησαν ναι και έξι (6) απάντησαν όχι (Γράφημα 3):

Γράφημα 3: Δυνατότητα δανεισμού από τη βιβλιοθήκη

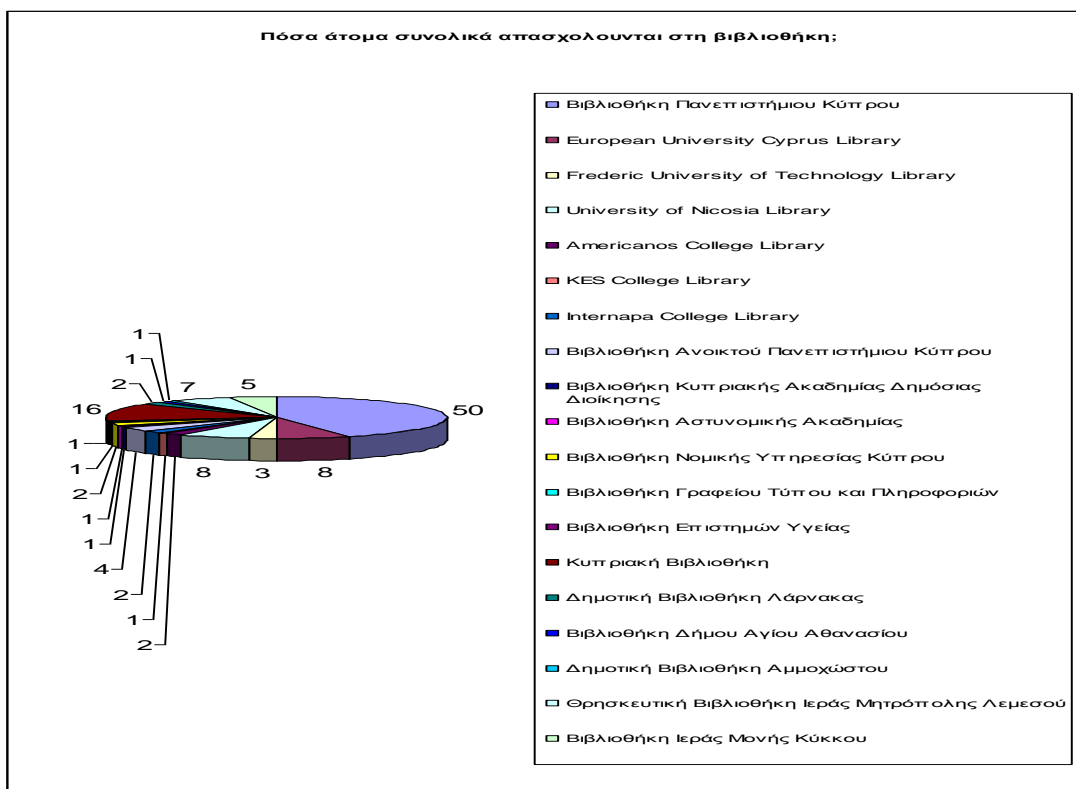
Στην ερώτηση 7 «Πόσα άτομα συνολικά απασχολούνται στη βιβλιοθήκη σας;» εντυπωσιακά παρατηρείται μεγάλη διαφοροποίηση στον αριθμό του απασχολούμενου προσωπικού ανάλογα με το είδος και τη μορφή της κάθε βιβλιοθήκης. Για παράδειγμα η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου απασχολεί συνολικά πενήντα (50) άτομα διαφόρων ειδικοτήτων εν αντιθέσει με τις βιβλιοθήκες άλλων πανεπιστημίων όπως το Frederick University of Cyprus που απασχολεί τρία (3) άτομα. Αναλυτικότερα ακολουθεί πίνακας με το συνολικό αριθμό του προσωπικού που απασχολούν όλες οι βιβλιοθήκες που απάντησαν (Πίνακας 1):

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
European University Cyprus Library	8
University of Nicosia Library	8
Americanos College Library	2
KES College Library	1
Internapa College Library	2
Βιβλιοθήκη Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου	4
Βιβλιοθήκη Κυπριακής Ακαδημίας Δημόσιας Διοίκησης	1

Βιβλιοθήκη Αστυνομικής Ακαδημίας	1
Βιβλιοθήκη Νομικής Υπηρεσίας Κύπρου	2
Βιβλιοθήκη Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών	1
Βιβλιοθήκη Επιστημών Υγείας	1
Κυπριακή Βιβλιοθήκη	16
Δημοτική Βιβλιοθήκη Λάρνακας	2
Βιβλιοθήκη Δήμου Αγίου Αθανασίου	1
Δημοτική Βιβλιοθήκη Αμμοχώστου	1
Θρησκευτική Βιβλιοθήκη Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού	7
Βιβλιοθήκη Ιεράς Μονής Κύκλου	5
Πανεπιστήμιο Κύπρου	50
Frederick University of Cyprus	3

Πίνακας 1: Απασχολούμενο προσωπικό στις βιβλιοθήκες

Τα ευρήματα του Πίνακα 1 αποτυπώνονται ευκρινέστερα στο ακόλουθο γράφημα (Γράφημα 4):

Γράφημα 4: Απασχολούμενο προσωπικό στις βιβλιοθήκες

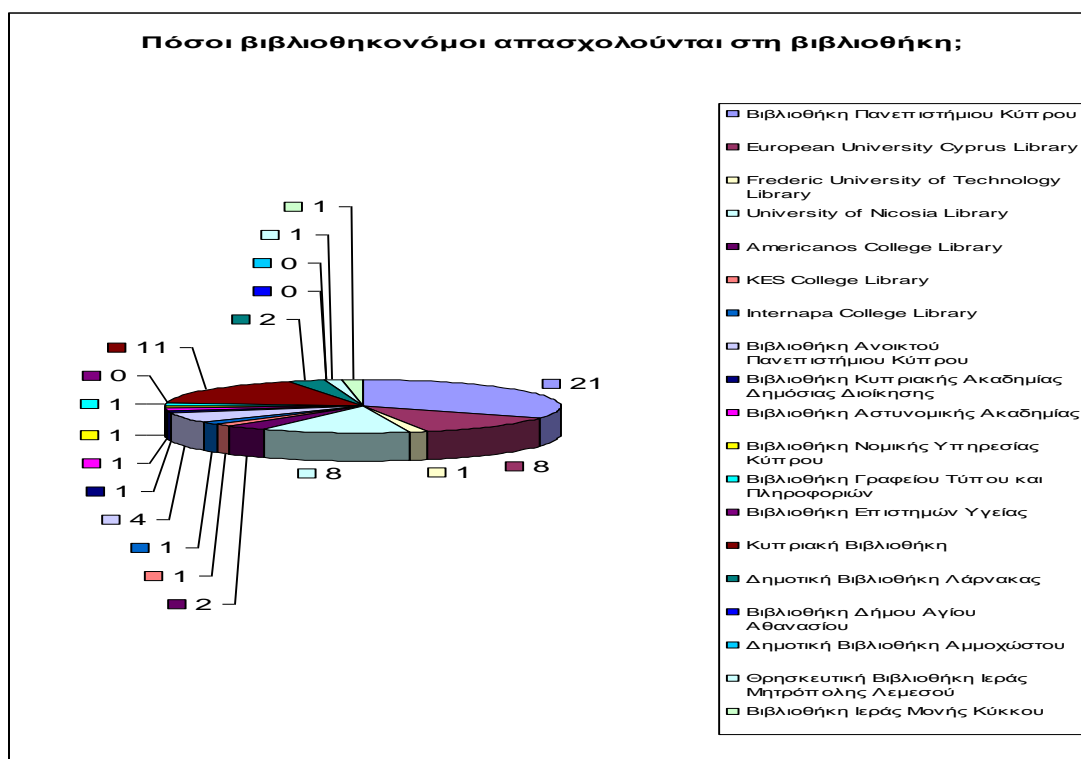
Προχωρώντας στην ερώτηση 8 «Πόσοι βιβλιοθηκονόμοι απασχολούνται στην βιβλιοθήκη σας» που εξειδικεύεται στην ειδικότητα του προσωπικού πάλι παρατηρούνται διαφοροποιήσεις ανάλογα με το είδος της βιβλιοθήκης. Να σημειωθεί ότι ορισμένες από τις βιβλιοθήκες απάντησαν στην ερώτηση 7 ότι απασχολούν ένα (1) άτομο, το ίδιο απάντησαν και στην ερώτηση 8, οπότε θεωρούμε ότι είναι βιβλιοθηκονόμος. Ο Πίνακας 2 περιλαμβάνει την κάθε βιβλιοθήκη και το σύνολο των βιβλιοθηκονόμων που απασχολεί:

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
European University Cyprus Library	3
University of Nicosia Library	8
Americanos College Library	2
KES College Library	1

Internapa College Library	1
Βιβλιοθήκη Ανοικτού Πανεπιστήμιου Κύπρου	4
Βιβλιοθήκη Κυπριακής Ακαδημίας Δημόσιας Διοίκησης	1
Βιβλιοθήκη Αστυνομικής Ακαδημίας	1
Βιβλιοθήκη Νομικής Υπηρεσίας Κύπρου	1
Βιβλιοθήκη Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών	1
Βιβλιοθήκη Επιστημών Υγείας	0
Κυπριακή Βιβλιοθήκη	11
Δημοτική Βιβλιοθήκη Λάρνακας	2
Βιβλιοθήκη Δήμου Αγίου Αθανασίου	0
Δημοτική Βιβλιοθήκη Αμμοχώστου	0
Θρησκευτική Βιβλιοθήκη Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού	1
Βιβλιοθήκη Ιεράς Μονής Κύκλου	1
Πανεπιστήμιο Κύπρου	21
Frederick University of Cyprus	1

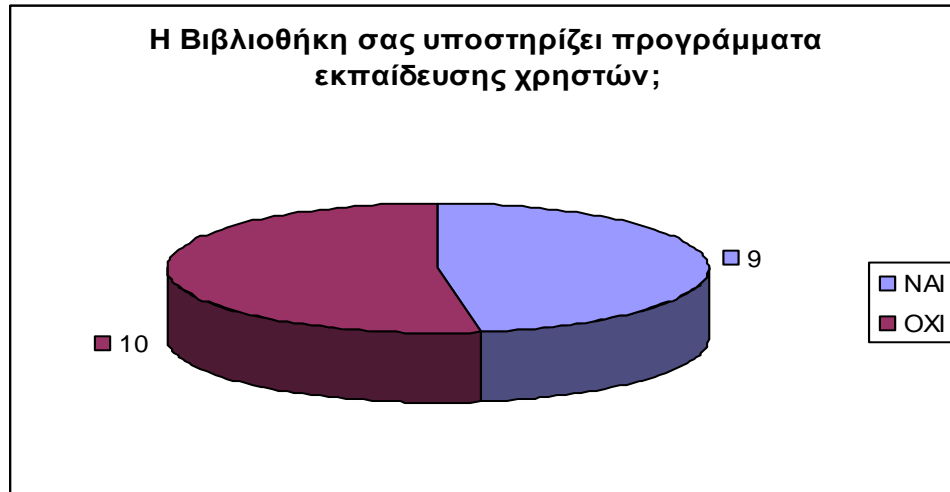
Πίνακας 2: Απασχολούμενοι βιβλιοθηκονόμοι στις βιβλιοθήκες

Τα αποτελέσματα του Πίνακα 2 παρουσιάζονται γραφικά στο Γράφημα 5:

Γράφημα 5: Απασχολούμενοι βιβλιοθηκονόμοι στις βιβλιοθήκες

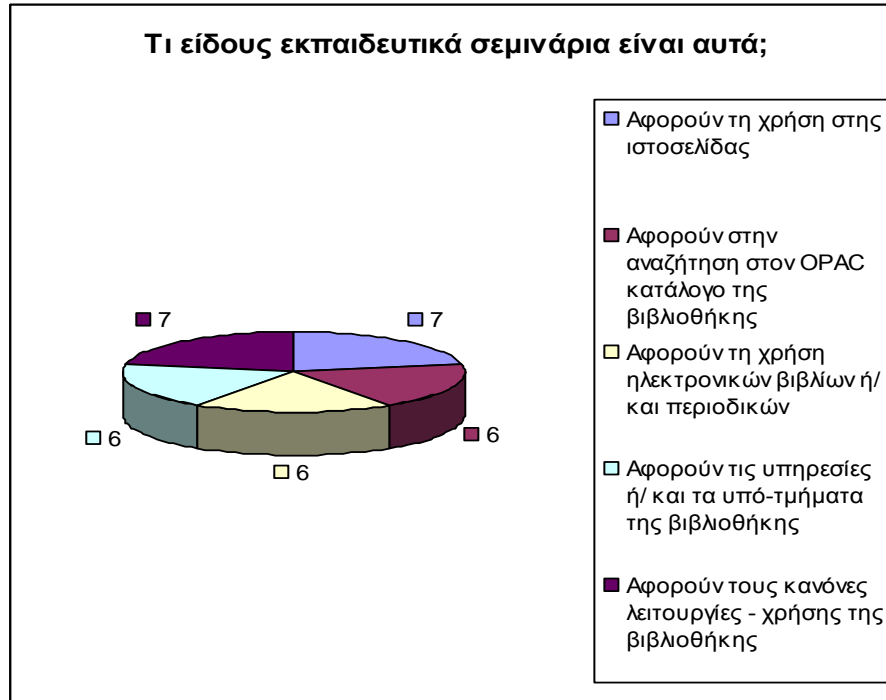
Όπως αναφέρθηκε στην αρχή οι ερωτήσεις στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αφορούν αποκλειστικά τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας που εφαρμόζουν οι βιβλιοθήκες. Ειδικότερα στην ερώτηση 1 «Η βιβλιοθήκη σας υποστηρίζει προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών;» οι απαντήσεις μοιράζονται σχεδόν στη μέση, δηλαδή εννέα (9) βιβλιοθήκες απάντησαν «ναι» και δέκα (10) βιβλιοθήκες απάντησαν «όχι» (Γράφημα 6). Να σημειωθεί ότι οι βιβλιοθήκες που διαθέτουν προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών είναι κυρίως όσες διαθέτουν πολυάριθμο και εξειδικευμένο προσωπικό.

Γράφημα 6: Εφαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης χρηστών στις βιβλιοθήκες

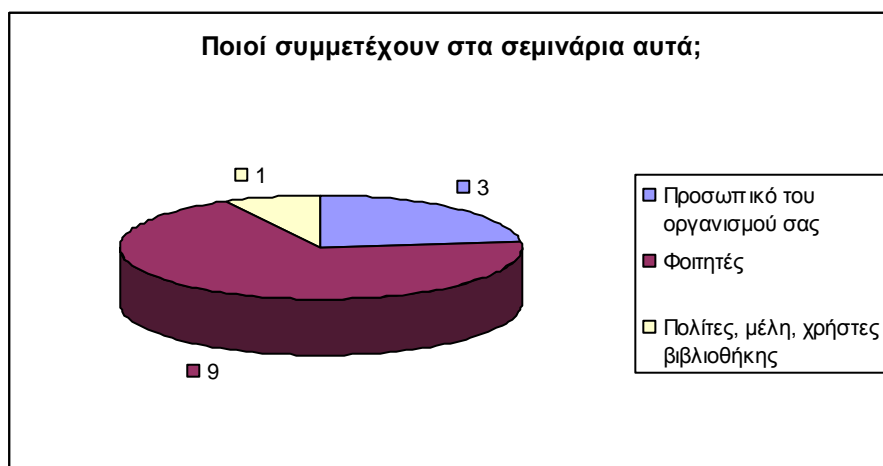
Στο σημείο αυτό το ερωτηματολόγιο χωρίζεται και οι βιβλιοθήκες που απάντησαν «όχι» καλούνται να προχωρήσουν κατευθείαν στην ερώτηση 8. Οπότε οι ερωτήσεις 2 ως 7 απαντήθηκαν από τις εννέα (9) βιβλιοθήκες που εφαρμόζουν προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών.

Στην ερώτηση 2 «Τι είδους εκπαιδευτικά σεμινάρια είναι αυτά;» μπορούσαν να απαντήσουν πέραν της μιας επιλογής και γι' αυτό υπάρχει ποικιλομορφία στα ευρήματα που καλύπτουν σχεδόν όλες τις προσφερόμενες απαντήσεις δηλώνοντας ότι η κάθε βιβλιοθήκη εφαρμόζει παραπάνω του ενός προγράμματος για διαφορετικές τις υπηρεσίες που προσφέρει (Γράφημα 7):

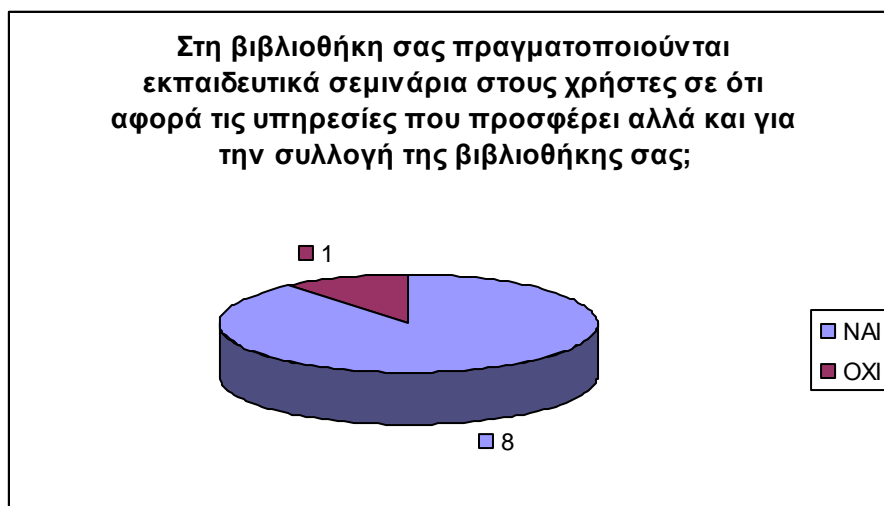
Γράφημα 7: Εκπαιδευτικά σεμινάρια χρηστών

Στην ερώτηση 3 «Ποιοι συμμετέχουν στα σεμινάρια αυτά;» μπορούσαν να απαντήσουν πέραν της μιας επιλογής, και γι' αυτό παρατηρείται ότι και στις εννέα (9) βιβλιοθήκες εκπαιδεύονται οι φοιτητές, σε τρεις (3) βιβλιοθήκες εκπαιδεύεται και το προσωπικό του οργανισμού, ενώ την επιλογή «οι πολίτες, μέλη, χρήστες της βιβλιοθήκης» απάντησε μόνο μια βιβλιοθήκη (Γράφημα 8):

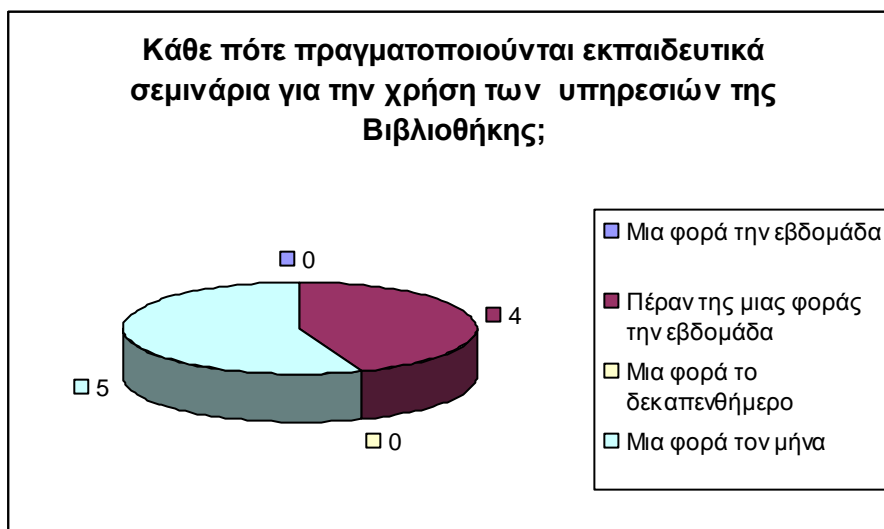
Γράφημα 8: Κατηγορίες χρηστών που συμμετέχουν στα σεμινάρια

Στην ερώτηση (5) «Στην βιβλιοθήκη σας πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά σεμινάρια στους χρηστές σε ότι αφορά τις υπηρεσίες που προσφέρει αλλά και για την συλλογή της βιβλιοθήκης σας;» οκτώ (8) βιβλιοθήκες απάντησαν «ναι» και μια βιβλιοθήκη απάντησε «όχι» (Γράφημα 9):

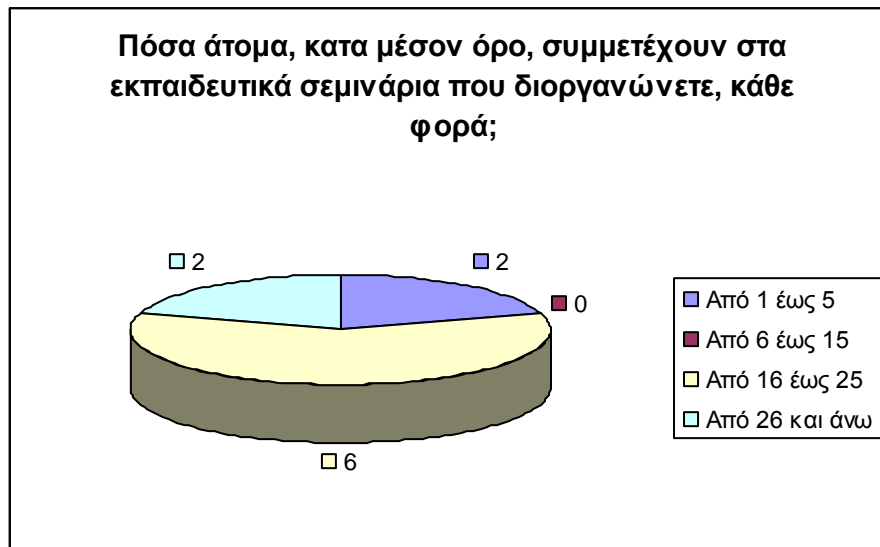
Γράφημα 9:

Στην ερώτηση 6 «Κάθε πόσο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά σεμινάρια για την χρήση των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης;» οι επιλογές «μια φορά την εβδομάδα» και «μια φορά το δεκαπενθήμερο» δεν απαντήθηκαν από καμία βιβλιοθήκη, ενώ η επιλογή «πέραν της μιας φορές την εβδομάδα» απάντησαν τέσσερις (4) βιβλιοθήκες και στην επιλογή «μια φορά τον μήνα» απάντησαν πέντε (5) βιβλιοθήκες (Γράφημα 10):

Γράφημα 10: Συχνότητα τέλεσης εκπαιδευτικών σεμιναρίων

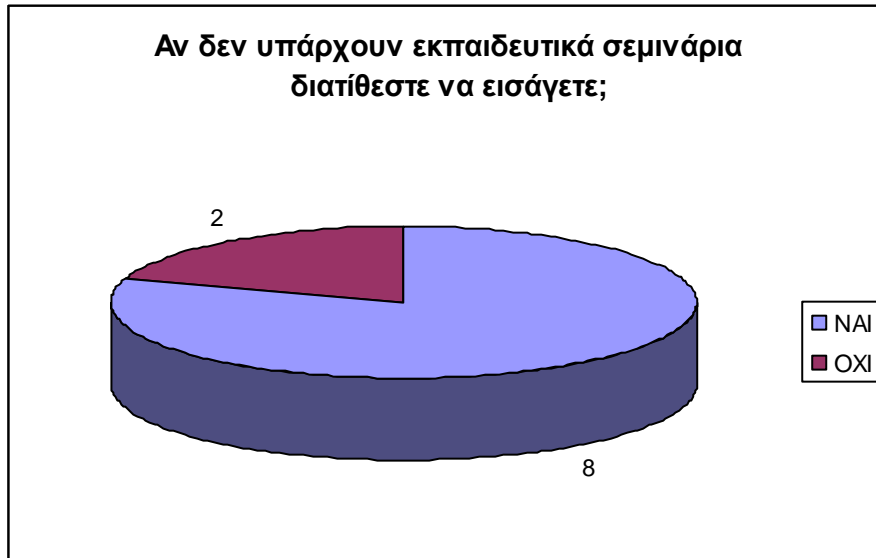
Στην ερώτηση 7 «Ποσά άτομα κατά μέσο όρο, συμμετέχουν στα εκπαιδευτικά σεμινάρια που διοργανώνετε κάθε φορά;» οι απαντήσεις ποικίλλουν από ατομικά σεμινάρια του 1 – 2 ατόμων μέχρι σεμινάρια από 26 άτομα και άνω, γεγονός που μεταφράζεται ότι άλλες βιβλιοθήκες πραγματοποιούν επιτόπου εκπαιδευτικά σεμινάρια κάθε φορά που παρίσταται η ανάγκη, ενώ άλλες πραγματοποιούν προγραμματισμένα σεμινάρια σε ομάδες χρηστών (Γράφημα 11):

Γράφημα 11: Αριθμός ατόμων που συμμετέχουν στα εκπαιδευτικά σεμινάρια

Τις ερωτήσεις 8 & 9 απάντησαν οι βιβλιοθήκες που στην ερώτηση 1 είχαν απαντήσει αρνητικά.

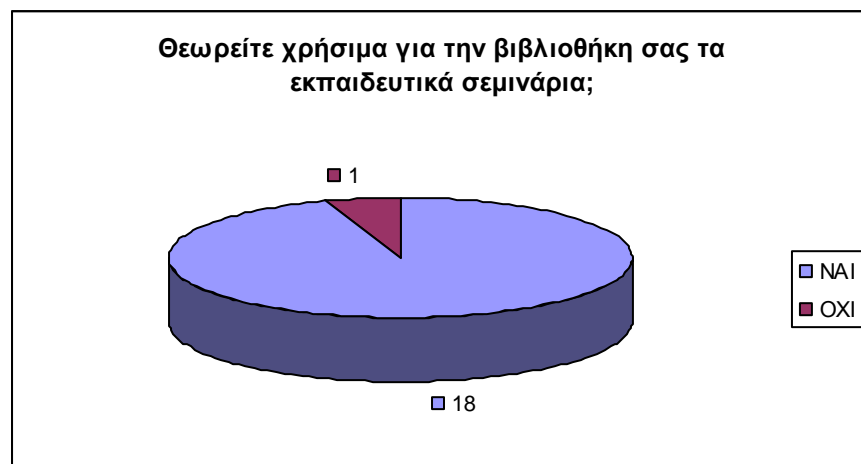
Στην ερώτηση 8 «Αν δεν υπάρχουν εκπαιδευτικά σεμινάρια διατίθεστε να εισαγάγετε;» οκτώ (8) βιβλιοθήκες απάντησαν «ναι» και «όχι» απάντησαν μόνο δυο (2) βιβλιοθήκες (Γράφημα 12):

Γράφημα 12: Πιθανότητα εισαγωγής εκπαιδευτικών σεμιναρίων

Τις ερωτήσεις 10 & 11 απαντούν όλες οι βιβλιοθήκες.

Στην ερώτηση 10 «Θεωρείτε χρήσιμα για την βιβλιοθήκη σας τα εκπαιδευτικά σεμινάρια;» διαπιστώνεται πολύ θετικό αποτέλεσμα, καθώς οι δεκαοκτώ βιβλιοθήκες απάντησαν «ναι» και μόνο μια βιβλιοθήκη απάντησε «όχι» (Γράφημα 13):

Γράφημα 13: Χρησιμότητα εκπαιδευτικών σεμιναρίων για τις ίδιες τις βιβλιοθήκες

Στη τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου «Πιστεύετε ότι οι χρηστές σας θεωρούν χρήσιμα τα εκπαιδευτικά σεμινάρια;» το αποτέλεσμα παραμένει το ίδιο με την προηγούμενη ερώτηση, ήτοι οι δεκαοκτώ (18) βιβλιοθήκες απάντησαν «ναι» και μια μόνο βιβλιοθήκη απάντησε «όχι» (Γράφημα 14):

Γράφημα 14: Χρησιμότητα εκπαιδευτικών σεμιναρίων για τους χρήστες

Σε γενικές γραμμές όλες οι βιβλιοθήκες απάντησαν στο ερωτηματολόγιο με σαφήνεια και εμπειριστατωμένα. Προς μεγάλη μου απογοήτευση όμως απαντήθηκαν μόνο 19 σε σύνολο 39 ερωτηματολογίων που στάλθηκαν –δηλαδή τα μισά ερωτηματολόγια— μέσα σε διάστημα τριών μηνών και με πολλή επίμονη είτε με προσωπικές επισκέψεις στις βιβλιοθήκες ώστε να απαντήσουν το ερωτηματολόγιο είτε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (email) και φαξ.

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες της Κύπρου ανταποκρίθηκαν όλες εκτός το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Πανεπιστήμιο Κύπρου που δεν απάντησε ούτε στο μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ούτε στο φαξ που τους έστειλα. Επίσης ένα άλλο μεγάλο ποσοστό που δεν απάντησαν το ερωτηματολόγιο είναι οι δημοτικές βιβλιοθήκες, οι οποίες προέβαλαν διάφορες δικαιολογίες όπως για παράδειγμα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη της Πάφου ο υπεύθυνος βιβλιοθηκονόμος απάντησε ότι δεν έχει ούτε πρόσβαση στο Διαδίκτυο ούτε γραμμή φαξ, ενώ η Δημοτική Βιβλιοθήκη της Λεμεσού είναι υπό ανακαίνιση και υπολειτουργεί, οπότε οι υπάλληλοι δεν ασχολήθηκαν καθόλου με το να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο. Σε σύνολο όσων δημοτικών βιβλιοθηκών απάντησαν περίπου το 30% διαθέτει προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών, ενώ οι υπόλοιπες σκοπεύουν να αποκτήσουν

Η Βιβλιοθήκη Επιστήμων Υγείας στη Λεμεσό ανταποκρίθηκε άμεσα στην απάντηση του ερωτηματολογίου, ενώ προς μεγάλη μου εκπλήξη υπάρχει ένα δίκτυο βιβλιοθηκών στις μεγάλες πόλεις, δηλαδή Λευκωσία, Λάρνακα και Πάφο, και είναι πολύ οργανωμένοι και

υπάρχουν πολλές προσφερόμενες υπηρεσίες και εκπαίδευση χρηστών από τους υπεύθυνους της κάθε βιβλιοθήκης σε όλες τις πόλεις.

Από τις ερευνητικές-ειδικές βιβλιοθήκες που απάντησαν το ποσοστό είναι μοιρασμένο, καθώς μερικές έχουν προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών αλλά οι περισσότερες θα ήθελαν να αποκτήσουν στα πλαίσια ανάπτυξης των βιβλιοθηκών τους. Επίσης μόνο μια είναι η εθνική βιβλιοθήκη της Κύπρου που εντύπωση μου έκανε που έχει αρκετό προσωπικό και βιβλιοθηκονόμοι.

Στην κατηγορία των ιδιωτικών βιβλιοθηκών καμιά δεν έχει εφαρμόσει προγράμματα εκπαίδευσης των χρηστών τους, ενώ εντυπωσιακό είναι ότι η Εθνική Βιβλιοθήκη της Κύπρου διαθέτει αρκετό και καταρτισμένο προσωπικό και επίσης πραγματοποιεί διάφορες ενότητες εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Σε γενικές γραμμές οι απαντήσεις όσων βιβλιοθηκών εφαρμόζουν προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών εστιάζουν στον εντοπισμό υλικού στον ηλεκτρονικό κατάλογο της βιβλιοθήκης (OPAC – Online Public Access Catalogue), στην εκμάθηση αναζητήσεων σε βάσεις δεδομένων, ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης και το Διαδίκτυο. Ο τρόπος τέλεσης των εκπαιδευτικών σεμιναρίων ποικίλλει από επιτόπια επίδειξη από το προσωπικό σε κάθε χρήστη στην οργανωμένη δημιουργία σεμιναρίων σε ομάδες χρηστών με ίδια ενδιαφέροντα.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι η Θρησκευτική Βιβλιοθήκη Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού δεν περιορίζει τα προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών μόνο στη χρήση των πηγών της Βιβλιοθήκης αλλά αντίθετα επισημαίνει ότι «...τα σεμινάρια έχουν διευρυμένο ορίζοντα εκμάθησης και εκπαίδευσης και δεν αφορούν κατά κόρον την βιβλιοθήκη, οι προσανατολισμοί είναι κυρίως κοινωνικών φαινομένων, όσον αφορά την πειθαρχία των ανθρώπων στην εργασία τους, το Διαδίκτυο και την παραπληροφόρηση».

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα βγαίνει το προφανές συμπέρασμα ότι οι βιβλιοθήκες που διαθέτουν επαρκές προσωπικό με καταρτισμένους βιβλιοθηκονόμους –όπως για παράδειγμα η Εθνική Βιβλιοθήκη και η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου – και βρίσκονται σε μια πιο αναπτυγμένη φάση των παρεχόμενων υπηρεσιών, έχουν αναπτυγμένα προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών, τα οποία προσπαθούν να

προσαρμόσουν στις εξελισσόμενες συνθήκες κι ανάγκες των χρηστών ενός ζωντανού οργανισμού, όπως είναι μια βιβλιοθήκη.

Από την άλλη μεριά, υπάρχουν αρκετές βιβλιοθήκες από όσες απάντησαν στο ερωτηματολόγιο κι οι οποίες βρίσκονται σε αρκετά πρόωμη φάση παρεχόμενων υπηρεσιών, οι οποίες εστιάζουν περισσότερο στην εισαγωγή και διάθεση άλλων περισσότερων «επειγουσών» υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα η Δημοτική Βιβλιοθήκη του Αγίου Αθανασίου που τώρα σκοπεύει να εισάγει το πρόγραμμα αυτοματισμού ABEKT 5.5. Ενώ η Βιβλιοθήκη Γραφείου Τύπου & Πληροφοριών που απάντησε χαρακτηριστικά ότι «...αυτή τη στιγμή δεν χρειάζονται εκπαιδευτικά σεμινάρια στη Βιβλιοθήκη λόγω του ότι ο αριθμός των χρηστών είναι μικρός και εξυπηρετούνται γρήγορα και εύκολα από τον Βιβλιοθηκονόμο. Επίσης δεν υπάρχουν τα τεχνολογικά μέσα για να γίνεται η αναζήτηση των πληροφοριών από τους χρήστες».

Δυστυχώς το δείγμα μου δεν είναι το αντιπροσωπευτικότερο των βιβλιοθηκών, καθώς, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή, στο ερωτηματολόγιο απάντησαν μόνο οι 19 από τις 39 βιβλιοθήκες. Παρόλα αυτά διαπιστώνουμε ότι η κατάσταση είναι μοιρασμένη, δηλαδή περίπου οι μισές βιβλιοθήκες εφαρμόζουν προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών. Το πρόβλημα μάλλον έγκειται περισσότερο στην εξεύρεση των απαραίτητων κονδυλίων για τη γενικότερη αναβάθμιση των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών και στη στελέχωση των βιβλιοθηκών με επιστημονικά καταρτισμένο προσωπικό, παρά στη διάθεση των υπαλλήλων να οργανώσουν και να συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών. Η ευτυχής εξέλιξη θα ήταν να υπάρξει ένας κεντρικός σχεδιασμός και πολιτική, ώστε να υπερκεραστούν αυτές οι δυσκολίες με σκοπό τη βελτίωση των υπαρχουσών υπηρεσιών των βιβλιοθηκών, την εισαγωγή νέων υπηρεσιών που να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών και στις συνθήκες της εποχής και να δημιουργηθούν προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών προσαρμοσμένα στις απαιτήσεις κάθε βιβλιοθήκης, τα οποία θα διευκολύνουν την πρόσβαση των χρηστών στις πηγές πληροφόρησης –έντυπες κι ηλεκτρονικές – που διαθέτει η εκάστοτε βιβλιοθήκη. Μια τέτοια πρακτική θα αυξήσει τους χρήστες των βιβλιοθηκών, θα διευρύνει τους ορίζοντες της βιβλιοθήκης και θα αλλάξει τη νοοτροπία της κοινωνίας απέναντι σε όλους εμάς τους επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ονομάζομαι Αναξαγόρα Αγλαΐα, είμαι φοιτήτρια του Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας & Συστημάτων Πληροφόρησης του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης. Αυτή την περίοδο κάνω την πρακτική μου άσκηση στην Βιβλιοθήκη Επιστημών Υγείας στο Γενικό Νοσοκομείο Λεμεσού. Στα πλαίσια της πτυχιακής μου εργασίας με θέμα *«Προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών στις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών»*, έχω ετοιμάσει ένα ερωτηματολόγιο και θα σας ήμουν υπόχρεη αν μπορούσατε να με ενημερώσετε για την πολιτική που χρησιμοποιείτε στην δική σας Βιβλιοθήκη.

Παρακαλώ όπως συμπληρώσετε το πιο κάτω ερωτηματολόγιο και όπως απαντηθεί από τον αρμόδιο υπάλληλο που ασχολείται με τον σχεδιασμό των προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας. Παρακαλώ να σημειώσετε με X ή $\sqrt{\quad}$ ή + την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει.

Ακολουθεί το ερωτηματολόγιο στην επόμενη σελίδα.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Α. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

1. Ονοματεπώνυμο
2. Ιδιότητα
.....
3. Επωνυμία
Βιβλιοθήκης.....
4. Τι θέση κατέχεται στην Βιβλιοθήκη που εργάζεστε;
 - Διευθυντής/τρια Βιβλιοθήκης
 - Υπεύθυνος/η Βιβλιοθήκης
 - Άλλο (παρακαλώ εξηγήστε)
.....
5. Ποιο είναι το είδος της Βιβλιοθήκης σας;
 - Ακαδημαϊκή Βιβλιοθήκη
 - Λαϊκή Βιβλιοθήκη
 - Νοσοκομειακή Βιβλιοθήκη
 - Ερευνητική-Ειδική Βιβλιοθήκη
 - Ιδιωτική Βιβλιοθήκη
6. Η Βιβλιοθήκη σας είναι δανειστική;
 - ΝΑΙ
 - ΟΧΙ
7. Πόσα άτομα συνολικά απασχολούνται στην Βιβλιοθήκη σας;
8. Πόσοι Βιβλιοθηκονόμοι απασχολούνται στην Βιβλιοθήκη σας;

**B . ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ**

1. Η Βιβλιοθήκη σας υποστηρίζει προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών;

- ΝΑΙ
(παρακαλώ διευκρινίστε)

.....
.....

- ΟΧΙ
(Στην περίπτωση αυτή πηγαίnete κατευθείαν στην ερώτηση Νο//8)

2. Τι είδους Εκπαιδευτικά Σεμινάρια είναι αυτά; (Μπορείτε να επιλέξετε πέραν της μιας απάντησης)

- Αφορούν την χρήση της ιστοσελίδας;
- Αφορούν την αναζήτηση στον OPAC κατάλογο της Βιβλιοθήκης;
- Αφορούν την χρήση ηλεκτρονικών βιβλίων ή / και περιοδικών;
- Αφορούν τις υπηρεσίες ή / και τα υπό-τμήματα της Βιβλιοθήκης;
- Αφορούν τους κανόνες λειτουργίας-χρήσης της Βιβλιοθήκης;

☐
☐
☐
☐
☐

3. Ποιοι συμμετέχουν στα σεμινάρια αυτά;

- Προσωπικό του οργανισμού σας;
- Φοιτητές
- Πολίτες, μέλη, χρήστες βιβλιοθήκης

☐
☐
☐

4. Ποιο είναι το κριτήριο αξιολόγησης των Εκπαιδευτικών Σεμιναρίων;

.....
.....
.....
.....
.....

5. Στην Βιβλιοθήκη σας πραγματοποιούνται Εκπαιδευτικά Σεμινάρια στους χρήστες σε ότι αφορά τις υπηρεσίες που προσφέρει αλλά και για την συλλογή της βιβλιοθήκης σας;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

6. Κάθε πόσο πραγματοποιούνται Εκπαιδευτικά Σεμινάρια για την χρήση των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης;

- Μια φορά την εβδομάδα
 - Πέραν της μια φορές την εβδομάδα
 - Μια φορά το δεκαπενθήμερο
 - Μια φορά τον μήνα
-
-
-
-
-
-
-

7. Πόσα άτομα, κατά μέσον όρο, συμμετέχουν στα Εκπαιδευτικά Σεμινάρια που διοργανώνετε, κάθε φορά;

- Από 1 έως 5
 - Από 6 έως 15
 - Από 16 έως 25
 - Από 26 και άνω
-
-
-
-
-
-
-

(Δεν απαντάται στις ερωτήσεις 8 & 9 εφόσον απαντήσατε ΝΑΙ στην ερώτηση 1)

8. Αν δεν υπάρχουν Εκπαιδευτικά Σεμινάρια διατίθεστε να εισαγάγετε;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ (Αν ΟΧΙ για πιο λόγο;)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. Αν ΝΑΙ τί είδους προγράμματα θα εισαγάγετε;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Θεωρείται χρήσιμα για την Βιβλιοθήκη σας τα Εκπαιδευτικά Σεμινάρια;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

11. Πιστεύεται ότι οι χρήστες σας θεωρούν χρήσιμα τα Εκπαιδευτικά Σεμινάρια;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για τον χρόνο σας και τη βοήθεια σας η οποία θα είναι πολύτιμη για την πτυχιακή μου εργασία. Αν επιθυμείτε μπορώ να σας αποστείλω αντίγραφο της, εφόσον επικοινωνήσετε μαζί μου.

ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ

American Library Association (ALA) : Ένωση Αμερικάνικων Βιβλιοθηκών είναι ο οργανισμός που είναι υπεύθυνος για την προώθηση των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης. Η αποστολή του είναι η παροχή ηγεσίας γιατί την αναπτύξει προώθηση και βελτίωση των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης και το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου προκειμένου να ενισχυθεί η μάθηση και να εξασφαλιστεί η πρόσβαση για πληροφορία για όλους.

Βιβλιογραφική Εκπαίδευση: Η Βιβλιογραφική Εκπαίδευση είναι μια αναγνωρισμένη περιοχή των δημοσίων υπηρεσιών στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες , μια περιοχή με τη δική της βιβλιογραφία , τη δική της θεωρία , το δικό της περιεχόμενο. Η διάδοση της μεθοδολογίας της πρόσβασης αποτελεί αντικείμενο της εκπαίδευσης των χρηστών στις βιβλιοθήκες.

Διαδίκτυο είναι μη ανοικτή δομή, όπου ο καθένας μπορεί να έχει πρόσβαση τόσο για τη λήψη όσο και για τη δημιουργία πληροφοριών με τη μορφή ιστοσελίδων το Διαδίκτυο είναι μια εξαιρετική πηγή τόσο για να πληροφορηθείς όσο και για να παραπληροφορηθείς.

Δίκτυο Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (Hellenic Academic Libraries - Link): που λειτουργεί υπό μορφή κοινοπραξίας και αποτελείται από τα 32 Ελληνικά Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης συν της Εθνικής Βιβλιοθήκης και Βιβλιοθήκη της Βουλής.

Μια νέα ελεύθερη σπουδή (a new liberal art): η οποία επεκτείνεται πέρα από την γνώση της χρήσης των υπολογιστών και της πρόσβασης στην πληροφορία, στην προσεκτική σκέψη και αντιμετώπιση της ίδιας της φύσης της πληροφορίας, της τεχνικής της υποδομής και του κοινωνικού, πολιτικού, ακόμα και φιλοσοφικού πλαισίου και επίδρασής της.

Ηλεκτρονικός Δημόσιος Κατάλογος Βιβλιοθήκης (Online Public Access Catalogue – OPAC): παρέχει τη δυνατότητα αναζήτησης και ανάκτησης των βιβλιογραφικών στοιχείων του μεγαλύτερου μέρους της συλλογής της βιβλιοθήκης και των στοιχείων πρόσβασης σε αυτήν. Στον κατάλογο γίνεται αναφορά στις πληροφοριακές πηγές της

συλλογής σε συμβατική μορφή (π.χ. έντυπα βιβλία, περιοδικά, χάρτες, οπτικοακουστικό υλικό, κλπ.).

Νέο πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας της UNESCO (New Information Literacy Programme Literacy Decade 2003-2012): θέτει ως έναν από τους βασικούς στόχους του «την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ κυβερνήσεων, ερευνητών, εκπαιδευτών, βιβλιοθηκονόμων και ειδικών των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνιών», για την στήριξη και εδραίωση της έννοιας της για τη δια βίου εκπαίδευσή τους (lifelong learning), πληροφοριακής παιδείας τους δίνει τα απαραίτητα εφόδια μαθαίνοντάς τα κυρίως πώς να μαθαίνουν, έτσι ώστε να μπορούν να διαχειρίζονται σωστά τις νέες πληροφορίες που θα παράγονται διαρκώς και να ανταποκρίνονται στις συνθήκες και τις απαιτήσεις που θα δημιουργούνται στο μέλλον.

Οπτική επικοινωνία (visual communication): ορίζεται ως η ικανότητα «χρήσης οπτικών συμβόλων για την έκφραση ιδεών και για τη μεταφορά μηνυμάτων.

Οπτική μάθηση (visual learning): Η «οπτική μάθηση» είναι η ικανότητα «απόκτησης και οικοδόμησης γνώσης ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης με το οπτικό φαινόμενο.

Οπτική σκέψη (visual thinking): Η οπτική σκέψη συμπεριλαμβάνει την ικανότητα οργάνωσης νοητικών εικόνων ανάλογα με τα σχήματα, τις γραμμές, τα χρώματα, τα συστατικά και τις λεκτικές προτάσεις.

Οπτικός γραμματισμός (visual literacy): αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να καταλαβαίνει και να χρησιμοποιεί τις εικόνες, συμπεριλαμβανομένων και των ικανοτήτων της σκέψης, της μάθησης και της έκφρασής του μέσα από αυτές.

Πληροφοριακή παιδεία (information literate): «πληροφοριακά εγγράμματο» ορίζεται από την ALA το άτομο το οποίο είναι ικανό «να αναγνωρίζει πότε είναι αναγκαία μια πληροφορία, να την εντοπίζει, να την αξιολογεί και να την χρησιμοποιεί αποτελεσματικά. Η πληροφοριακή παιδεία θεωρείται ως το θεμέλιο για τη μάθηση στο σημερινό περιβάλλον της συνεχόμενης τεχνολογικής εξέλιξης. για να θεωρείται ένα άτομο πληροφοριακά εγγράμματο απαιτείται ένα νέο σύνολο ικανοτήτων. Σ' αυτό (το σύνολο) συμπεριλαμβάνεται η ικανότητα εύρεσης και χρήσης των αναγκαίων πληροφοριών για την επίλυση προβλημάτων και για τη λήψη αποφάσεων αποδοτικά και

αποτελεσματικά. ο όρος “literate” χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει το σωστά εκπαιδευμένο και εξοικειωμένο με τη λογοτεχνία άτομο των 15^{ου} αιώνα. Ανάλογα με τις απαιτήσεις κάθε εποχής και κοινωνίας ορίζεται και ο όρος αυτός .

Τεχνολογικός γραμματισμός (information technology fluency): Ο γραμματισμός αυτός, όπως επίσης και ο «γραμματισμός των υπολογιστών» (computer literacy), δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να εξισώνονται με τον πληροφοριακό γραμματισμό, αφού πρόκειται για διαφορετικά είδη «γραμματισμών», με διαφορετικό περιεχόμενο και νόημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Έντυπη

1.1 Ελληνική

1. Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 1999, *Πρότυπα για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*, Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιωάννινα.
2. Οικονόμου, ΒΙ 1998, *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Ατραπός, Αθήνα.

1.2 Ξένη

1. Aufderheide, P 1993, *Media literacy: a report of the National Leadership Conference on media literacy*, Aspen Institute, Queenstown.
2. Behrens, S 1994, “A conceptual analysis and historical overview of information literacy”, *College and Research Libraries*, vol. 55, no. 4, pp. 309-322.
3. Bodi, S 1998. Critical thinking and bibliographic instruction: the relationship, *Journal of Academic Librarianship*, vol. 14, no. 3, pp. 150-153.
4. Braden, RA & Hortin, JA 1982, “Identifying the theoretical foundations of visual literacy”, *Journal of Visual/Verbal Language*, vol. 2, pp. 37-42.
5. Breivik, PS 1999, “Take II – Information Literacy: revolution on education”, *Reference Services Review*, vol. 27, no. 3, pp. 271-275.
6. Breivik, PS 2005, “21st Century learning and information literacy”, *Change*, vol. 37, no. 22, pp. 20-27.
7. Clark, AS & Jones, KF 1986, “Writing objectives: methodology and examples”, *Teaching Librarians to Teach*, Scarecrow, p. 53.
8. Colorado Educational Media Association 1994, *Model Information Literacy Guidelines*, Colorado State Department of Education, State Library and Adult Education Office, Denver, pp. 1-8.
9. Cortes, CE 1992, “Media literacy: an educational basic for the information age”, *Education and Urban Society*, vol. 24, no. 4, pp. 489-497.
10. Cox, A 1996, “Hypermedia library guides for academic libraries on the world wide web”, *Program*, vol. 30, no. 48, pp.39-50.
11. Cunningham, J 1997, “So you want to put your library on the web”, *Computers in Libraries*, vol. 17, no 2, pp. 42-45.
12. Doyle, CS 1992, *Outcome measures for information literacy within the National Educational Goals of 1990.Final Report to National Forum on Information Literacy*, National Forum on Information Literacy, Flagstaff, AZ, p. 8.

13. Doyle, CS 1994, *Information literacy in an information society: a concept for the information age*, Eric Clearing House on Information and Technology, Syracuse University, New York, pp. 5-6.
14. Hashim, E 1986, "Educating students to think: the role of the school library media program, an introduction, in *Information Literacy: learning how to learn: a collection of articles from School Library Media Quarterly, Journal of the American Association of School Librarians*, American Library Association, Chicago, vol. 15, no.1, pp. 17-18.
15. Jones, D 1998, *Exploring the Internet using critical thinking skills: a self-paced workbook for learning to effectively use the Internet and evaluate online information*, Neal-Schuman, New York.
16. Kobelski, P & Reichel, M 1981, "Conceptual frameworks for bibliographic instruction", *Journal of Academic Librarianship*, vol. 7, no. 2, pp. 73-77.
17. Kuhlthau, CC 1987, *Information skills for an information society: a review of research*, ERIC Clearinghouse on Information Resources, Syracuse, New York.
18. Lenox, MF and Walker, ML 1992, "Information literacy: challenge for the future", *International Journal of Information and Library Research*, vol. 4, no. 1, pp. 1-18.
19. Mager, RF 1975, *Preparing instructional objectives*, 2nd ed., Fearon Publishers, Belmont Ca.
20. McClure, CR 1993, "Network literacy in an electronic society: an educational disconnect?" In *Annual Review of the Institute for Information Studies, The Knowledge Economy*, Aspen Institute, Queenstown, pp.137-178.
21. McHenry, KE, Stewart, JT, & Wu, J 1992, "Teaching resource-based learning and diversity", *New Directions for Higher Education*, vol. 78, pp. 55-56.
22. Mellon, C (ed.) 1987, *Bibliographic instruction: the second generation*, Libraries Unlimited, Littleton Co.
23. Moore, DM & Dwyer, FM 1994, *Visual literacy: a spectrum of visual learning*, Educational Technology Publications, Englewood Cliffs, NJ.
24. National Commission of Excellence in Education 1983, *A nation at risk: the imperative for educational reform*, U. S. Government Printing Office, Washington D.C.
25. Owens, MR 1976, "The state government and libraries", *Library Journal*, vol. 101, no. 1, pp. 19-28.
26. *Oxford English Dictionary* 1989, 2nd ed., Clarendon Press, Oxford.
27. Raship, A 1997, "User education in libraries", *Library Review*, vol. 46, pp. 561-576.
28. Roberts, AF 1986, "Writing general and performance objectives for curriculum development", *Teaching Librarians to Teach*, Scarecrow, vol. 13, no. 2, pp. 47-48.
29. Roth, L 1999, "Educating the cut-and-paste generation", *Library Journal*, vol. 124, no. 18, pp. 42-44.

30. Rowlands, J 2000, “Opportunities on the web: a role for information professionals using the development of the BMA Library Online Service as a case study”, in *8th International Congress on Medical Librarianship*.
31. Spitzer, KL, Eisenberg, MB & Lowe, CA 1998, *Information literacy: essential skills for the information age*, ERIC Clearinghouse on Information and Technology, Syracuse University, New York, pp. 22-23.
32. Wileman, RE 1980, *Exercises in visual thinking*, Hastings House, New York.
33. Work Group on Information Competence, Commission on Learning Resources and Instructional Technology, 1995, pp. 4-5.
34. Zurkowski, PG 1974, *The information service environment relationships and priorities*, National Commission on Libraries and Information Science, National Program for Library and Information Services, Washington D.C.

2. Ηλεκτρονικές πηγές

2.1 Ελληνικές

1. Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης 2007, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Διαθέσιμο στο: <http://www.lib.uth.gr/LWS/el/el_hp.asp> [Τελευταία πρόσβαση: 14 Μάιου 2008].
2. Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, 2008, Πανεπιστήμιο Κύπρου Βιβλιοθήκη. Διαθέσιμο στο: <http://library.ucy.ac.cy/general_info/geninf_lib_gr.htm> [Τελευταία πρόσβαση: 14 Μαΐου 2008].
3. Ζέφυρος 2009, “Πύλη Ζέφυρος”, Υπηρεσία Τεχνολογιών και Πληροφόρησης της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης Διαθέσιμο στο: <<http://195.130.72.98/display.php?cat=30&subcat=34&pageid=25>> [Τελευταία πρόσβαση: 20 Νοεμβρίου 2008].
4. Κωστάκη, Α 2001, “Πληροφορικός γραμματισμός: δημιουργώντας αυτόνομους και κριτικούς διαχειριστές της πληροφόρησης για τον 21^ο αιώνα”, στο *10^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*. Διαθέσιμο στο: <<http://www.lib.uom.gr/palc10/greek/kostaki.doc>> [Τελευταία πρόσβαση: 12 Φεβρουαρίου 2009].
5. Μορελέλη-Κακούρη, Μ. 1997, Νέο μοντέλο για την εκπαίδευση χρηστών στις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Διαθέσιμο στο: <<http://abekt.lib.ucy.ac.cy/synedria/6psab/6psab013.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 5 Μαΐου 2009].
6. Μπαλατζάρας, Μ 2005, *Δια βίου μάθηση και ο ρόλος των βιβλιοθηκών*, Διπλωματική εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχιονομίας – Βιβλιοθηκονομίας. Διαθέσιμο στο: <http://dlib.ionio.gr/mtheses/balatzaras_lifelonglearning.doc> [Τελευταία πρόσβαση: Μάιος 2009].

2.2 Ξένες

1. Abid, A 2004, “Information literacy for lifelong learning”, *World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August 2004*, Buenos Aires, pp. 5, p. 3. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ifla.org/IV/ifla70/papers/116e-Abid.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 2 Μαΐου 2009].
2. American Library Association 1989, *Presidential Committee on Information Literacy: final report*, American Library Association, Washington D.C. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm>> [Τελευταία πρόσβαση: 5 Μαΐου 2009].
3. American Library Association 1998, *A progress report on information literacy: an update on the American Library Association Presidential Committee on Information Literacy: final report*, American Library Association, Washington D.C. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/progressreport.cfm>> [Τελευταία πρόσβαση: 6 Μάιος 2009].
4. Association of College and Research Libraries 2000, *Information Literacy Competency Standards of Higher Education*, American Library Association, Chicago, Illinois, Διαθέσιμο στο: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/standards.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 5 Μαΐου 2009].
5. Bruce, H, Megan, D & Patricia K 2001, “The postmodern condition: students, the web, and academic library services”, *Reference Services Review*, vol. 29, no.1, pp. 23-32. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 15 Ιανουαρίου 2008].
6. Bruce, C 1997, *Seven faces of information literacy: towards inviting students into new experiences*, AULSIB Press, Adelaide, Διαθέσιμο στο: <<http://crm.hct.ac.ae/events/archive/2003/speakers/bruce.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 3 Μαΐου 2009].
7. Bruce, CS 2004, “Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper”, in *Lifelong learning: whose responsibility and what is yours contribution?: proceedings of the third international lifelong learning conference*, pp. 8-9. Διαθέσιμο στο: <<http://eprints.qut.edu.au.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 1 Ιανουαρίου 2009].
8. California Academic and Research Libraries Task Force 1997, *Draft Recommendations to WASK on an information literacy standard* [Online], Διαθέσιμο στο: <<http://www.carl-acrl.org/Reports/rectoWASK.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 2 Μαΐου 2009].
9. Hellenic Academic Libraries Link 2008, Σύνδεσμος Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <<http://www.heal-link.gr/journals>> [Τελευταία πρόσβαση: 29 Οκτωβρίου 2008].
10. Hertzberg, S & Rudner, L 1999, “The quality of researchers?: searches of the ERIC Database”, *Education Policy Analysis Archives*, vol. 7, no. 25, pp. 1-11. Διαθέσιμο στο: <<http://epaa.asu.edu/epaa/v7n25.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 13 Μαρτίου 2009].

11. Jihyun, K 2005, “Library services to the visually handicapped in Korea: changes in the information environment and role of Braille Library” *Lifelong and Continuing Education in Libraries*, vol. 5, no. 5 pp. 109-117. Διαθέσιμο στο : <<http://hdl.handle.net/2433/43705>> [Τελευταία πρόσβαση: 3 Οκτωβρίου 2008].
12. Kallenberger, N 2000, “Challenging the boundaries of graduate education for information professionals in Australia: real world learning for a virtual information world”, *The Australian Library Journal*, vol.50, no.1, pp. 73-86. Διαθέσιμο στο: Elsevier [Τελευταία πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2008].
13. Lancaster, FW & Joncich, MJ 1979, “*Measurement and evaluation of library services*”, Arlington, pp. 406. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 14 Μαΐου 2008].
14. Maness, JM 2006, “Library 2.0 theory: web 2.0 and its implications for libraries”, *Webology*, vol.3, no.2. Διαθέσιμο στο: <<http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 15 Οκτωβρίου 2008].
15. Maureen, N 2002, “Developing Lifelong Learners: Controversy and the Educative Role of the Academic Librarian”, *Australian Academic and Research Libraries*, vol. 33, no. 1, pp. 14-24. Διαθέσιμο στο: <<http://www.alia.org.au/publishing/aarl/33.1/full.text/nimon.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 1 Μαΐου 2009].
16. McCaskill, K & Goulding, A 2001, “English public library services and the Disability Discrimination Act”, *New Library World*, vol. 102, no. 6, pp. 192–206. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 8 Ιουνίου 2008].
17. National Forum on Information Literacy 2006, Διαθέσιμο στο: <<http://www.infolit.org/definitions/index.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 7 Μαρτίου 2009].
18. National Research Council, Commission on Physical Sciences, Mathematics, and Applications. Committee on Information Technology Literacy, Computer Science and Telecommunications Board 1999, *Being Fluent with Information Technology*, Publication, National Academy Press, Washington D.C. Διαθέσιμο: <<http://www.nap.edu/readingroom/books/Befits/>> [Τελευταία πρόσβαση: 7 Μαρτίου 2009].
19. Orr, RH 1973, “Measuring the goodness of library services: a general framework for considering quantitative”, *Journal of Documentation*, vol. 29, no.3, pp. 315 – 332. Διαθέσιμο στο: Emerald [Τελευταία πρόσβαση: 30 Μαρτίου 2008].
20. Shapiro, JJ & Hughes, SK 1996, “Information literacy as a liberal art”, *Educom Review* [Online], vol. 3, no. 2, pp. 31-35. Διαθέσιμο στο: <<http://www.educom.edu/web/pubs/review/reviewArticles/31231.html>> [Τελευταία πρόσβαση: 13 Φεβρουαρίου 2009].
21. Shoham, S 2005, “From electronic library to a learning center in the academic library: integrating traditional and new uses in the library workstation” *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 31, no. 4, pp. 339-346. Διαθέσιμο στο: Elsevier [Τελευταία πρόσβαση: 30 Οκτωβρίου 2008].

22. State University of New York (SUNY) 1997, *Information Literacy Initiative* [Online]. Διαθέσιμο στο: <<http://olis.sysadm.suny.edu/ili/>> [Τελευταία πρόσβαση: 1 Φεβρουαρίου 2009].
23. University of Arizona Library 1996, *Information literacy project: information literacy defined* [Online]. Διαθέσιμο στο: <<http://dizzy.library.arizona.edu/Infolit/DEFINE.HTM>> [Τελευταία πρόσβαση: 1 Μαΐου 2009].
24. Wastawy, SF, *Πληροφοριακή παιδεία και δημόσιες βιβλιοθήκες*, (μτφρ. Εύας Σεμερτζάκη), σ. 2. Διαθέσιμο στο: <<http://www.goethe.de/mmo/priv/1760723-STANDARD.pdf>> [Τελευταία πρόσβαση: 19 Ιανουαρίου 2009].
25. Work Group on Information Competence, Commission on Learning Resources and Instructional Technology Task 6.1 1995, *Information competence in the CSU: a report*. Susan Curzon, Chair, pp. 4-5. Διαθέσιμο στο: <http://www.calstate.edu/lr/Archive/info_comp_report.pdf> [τελευταία πρόσβαση: 8 Μαΐου].

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ

A

ΑμΕΑ 10

Αναζήτηση στο διαδίκτυο 8

Άρτεμις

B

Βιβλιογραφική εκπαίδευση 35,38,40,41

A

Δανεισμό 2

Διαδανεισμού 2

E

Ειδική συλλογή γκρίζας βιβλιογραφίας 9

Εκπαίδευσης χρηστών 41,67,68,74,75

Εκπαιδευτικά σεμινάρια
3,35,68,69,70,71,75

Ερωτηματολόγιο 13,61,68,72,73,75

Εύρεση αναφορών 7

Z

Ζέφυρος 6

Θ

Θεματικές πύλες 6

H

Ηλεκτρονικός Κατάλογος Βιβλιοθήκης
3,9,74

O

Οραο, βλέπε
ηλεκτρονικός κατάλογος
βιβλιοθήκης

Π

Παιδεία των υπολογιστών 16

Πληροφοριακή παιδεία
12,15,19,20,23,24,27,32,33,34,40,47,48,
52,57

Πληροφοριακά εγγράμματα
14,17,19,25,26

Προγράμματα εκπαίδευσης
3,11,31,37,67,68,73,74,75

Σ

Συλλογικός Κατάλογος Ελληνικών
Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 9

Υ

Υπηρεσίες βιβλιοθήκης 1,

Γ

Google Scholar 7

Η

HEAL- Link 5

Βλέπε συλλογικός κατάλογος
ελληνικών Ακαδημαϊκών
βιβλιοθηκών

Ι

information age 13,18,24

Information literacy βλέπε
πληροφοριακή παιδεία

Λ

Library skills 16

Literate 12,78

Υ

UNESCO

